

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

HRABĚ FRANTIŠEK ANTONÍN ŠPORK

-
**ZASTÁNCE MYŠLENEK JANSENISMU
A NÁBOŽENSKÉ TOLERANCE**

COUNT FRANZ ANTON SPORCK

-
**A REPRESENTATIVE OF JANSENISM
AND OF THE RELIGIONS TOLERANCE**

Magisterská práce

Vedoucí práce:
ThDr. Kamila Veverková, Th. D.

Autor:
Bc. Marketa Langer

2013

PODĚKOVÁNÍ

První a zásadní poděkování patří vedoucí práce, paní proděkance ThDr. Kamile Veverkové, Th.D. Bez jejího laskavého a účinného pedagogického vedení by tato magisterská práce byla jen kusým polotovarem, s obecně těžko srozumitelným obsahem pro strukturu, která zbloudila v labyrintu znaků. Současně děkuji za ucelení pramenů, které spolu s tvořivými diskusemi nad uvedeným tématem vytvořily síť a byly účinnou pomocí k syntéze informací. Děkuji paní Janě Brichtové za odborné připomínky k textu a paní magistře Haně Anně Vítové za dar důležitého pramenu.

Za cenné rady v oblasti biblických studií, povzbuzení ve sledování linie vlivu archetypálních osobností v rámci neviditelných sítí, děkuji Mgr. Jiřímu Lukešovi, Th.D. Bez jeho dlouhodobé podpory bych s největší pravděpodobností nenalezla odvahu k prezentaci svých teorií touto formou.

Marketa Langer
V Praze 30. března 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení, aby tato magisterská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze 30. března 2013

Bc. Marketa Langer

ANOTACE

Předkládaná magisterská práce HRABĚ FRANTIŠEK ANTONÍN ŠPORK - ZASTÁNCE MYŠLENEK JANSENISMU A NÁBOŽENSKÉ TOLERANCE se zabývá dobou barokní, takzvaného „českého baroka“ v 17. - 18. století. Končí počátkem osvícenství. Jedním z jeho hlavních představitelů v oblasti českých zemí byl hrabě František Antonín Špork. První kapitola sleduje vznik hnutí jansenismu, zakladatele Cornelia Otto Jansena, zmiňuje kořeny hnutí uvnitř prostředí lovaňské univerzity. Věnuje se vlivu Cornelia Otto Jansena na francouzský jansenismus pod vedením Jean-Antoine Duvergier de Hauranne (prvního abbého de Saint-Cyran) v klášteře Port Royal des Champs, francouzským osobnostem hnutí. Zásadními byli Martin de Barcos, Antoine Arnauld, Blaise Pascal a Pasquier Quesnel, Ovlivnili jansenismus v prostředí českých zemí. Současně se první kapitola věnuje řádu Tovaryšstva Ježíšova, který vystupuje jako protipól shodné ideje katolické reformy v době potridentské. Ve druhé kapitole jsou v úvodu představeny osobnosti českého jansenismu - Valerian Magni a Jeroným Hirnhaim. Kapitola se zabývá ústřední postavou magisterské práce. Tím je hrabě František Antonín Špork, který se stal nejvýraznější osobností českého hnutí katolické obrody v jansenistickém duchu a dnes vpravdě archetypální osobností, kterou zaštiťuje odkaz, který myšlení jansenismu zčásti naplňuje.

ANNOTATION

The present M. A. theses COUNT FRANZ ANTON SPORCK - SUPPORTER OF JANSENISM THOUGHTS AND RELIGIOUS TOLERANCE deals with Baroque period, the so called „Bohemian Baroque“ in the 17th - 18th century, and ends at the beginning of the Enlightenment. On the main representatives of the Czech lands was Count Franz Anton Sporck. The first chapter looks at the emergence of the movement of Jansenism, founded by Cornelius Otto Jansen, and mentions the root movement within the environment of the University of Leuven. Cornelius Otto Jansen influenced French Jansenism which had been led by Jean-Antoine Duvergier de Hauranne (First Abbe de Saint-Cyran) at the monastery of Port-Royal des Champs, and a major French personality of the movement. The other major figures were Martin de Barcos, Antoine Arnauld, Blaise Pascal and Pasquier Quesnel, who were influenced by the Jansenism environment in the Czech lands. At the same time, the first chapter focuses on the Jesuit Order, which acts as a counterpoint to the same idea of Catholic reform during the time of post Trident. In the second chapter, the personalities of Czech Jansenism - Valerian Magni and Jerome Hirnhaim are introduced. This chapter deals with the central figure of the thesis, Count Franz Anton Sporck, who became the most significant personality of the Czech Catholic revival movement in the Jansenist spirit today, and a truly archetypal figures, who sponsors the link, thinking that Jansenism partly fulfilled.

KLÍČOVÁ SLOVA

- Teologie
- jansenismus
- katolická reforma
- František Antonín Špork
- barokní kultura 17. a 18. století v Čechách
- Societas Jesu

KEYWORDS

- Theology
- C. Jansen catholic reform movement
- Count Francis A. Sporck
- 17th and 18th baroque art Bohemia (Czech Republic)
- Societas Jesu

OBSAH

PROLOG	9
I. JANSENISMUS - PŮSOBENÍ Hnutí POD TÍMTO NÁZVEM A ŘÁD TOVARYŠSTVA JEŽÍŠOVA	13
I. 1 KDO BYL CORNELIUS OTTO JANSEN?	15
I.1.1 Životopisná data	15
I.1.2 Spis Augustinus	16
I.2 FRANCOUZSKÉ Hnutí JANSENISMU	26
I.3 OSOBNOSTI FRANCOUZSKÉHO JANSENISMU	28
I.3.1 Jean-Antoine Duvergier de Hauranne - první abbé de Saint-Cyran	28
I.3.2 Martin de Barcos (1600 - 1678) - druhý abbé de Saint-Cyran	30
I.3.3 Antoine Arnauld	30
I.3.3.1 Klášter Port-Royal a okruh jeho osobností	32
I.3.4 Blaise Pascal	34
I.3.4.1 Dějinný aspekt	35
I.3.5 Pasquier Quesnel	37
I.4 ŘÁD TOVARYŠSTVA JEŽÍŠOVA - ČESKÁ VĚTEV	38
I.4.1 Vliv řádu Tovaryšstva Ježíšova na české prostředí od příchodu do Čech až do zrušení řádu	39
I.4.1.1 Kořeny a struktura řádu Tovaryšstva Ježíšova	39
I.4.1.2 Vstup řádu Tovaryšstva Ježíšova do českého prostředí	41
I.4.1.3 Soumrak a znovuoobnovení řádu Tovaryšstva Ježíšova	47
II. HRABĚ FRANTIŠEK ANTONÍN ŠPORK – PŘEDSTAVITEL Hnutí JANSENISMU V ČECHÁCH	50
II.1 ROD HRABAT ŠPORKŮ	54
II.1.1 Jan Špork - zakladatel rodu (1595 - 1679)	54
II.1.2 Manželství hraběte Jana Šporka	56
II.2 HRABĚ FRANTIŠEK ANTONÍN ŠPORK	57
II.2.1 Manželství hraběte Františka Antonína Šporka	60
II.2.2 Nástin teologického profilu hraběte Šporka a s ním spojené společenské aktivity	62
II.2.2.1 Osobnost Františka Antonína, hraběte Šporka	62
II.2.2.2 Nastínění teologického profilu hraběte Šporka	66
II.2.2.3 Kacířský proces s hrabětem Šporkem a jeho důsledky	75
II.2.2.3.1 Lyská tiskárna a jiné ediční aktivity	76
II.2.2.3.2 Kukská inkvizice	78
II.2.2.3.3 Trestní stíhání hraběte Šporka	83
II.3 ODKAZ HRABĚTE FRANTIŠKA ANTONÍNA ŠPORKA	85

EPILOG	88
SEZNAM PŘÍLOH	92
PŘÍLOHA Č. 1 CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED PŮSOBENÍ Hnutí CORNELIA JANSENA . EVROPSKÝ HISTORICKÝ KONTEXT.	93
PŘÍLOHA Č. 2 CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED - HRABĚ FRANTIŠEK ANTONÍN ŠPORK.	116
PŘÍLOHA Č. 3 CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED PŮSOBENÍ PAPEŽŮ SLEDOVANÉHO OBDOBÍ	122
BIBLIOGRAFIE	128
RESUMÉ	132

SEZNAM ZKRATEK

Užité zkratky biblických a apokryfních knih

Zkratky biblických knih a citace jsou uvedeny dle Písma svatého Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) Českého ekumenického překladu (dále ČEP).

Ostatní užité zkratky

atd.	a tak dále
Baius	Michael du Bay, Michel de Buy
B. Pascal, Pascal	Blaise Pascal
cit.	citace
C. O. Jansen, C. Jansen, Jansenius	Cornelius Otto Jansen
etc.	et cetera (latinsky, dále lat.) a tak dále
F. A. Špork, František A. Špork, hrabě Špork, Špork, František Antonín Sporck	František Antonín Špork
kn.	kniha
kap.	kapitola
lat.	latinsky
Leibniz	Gottfried Wilhelm Leibniz
Luther	Martin Luther
např.	například
nar.	narozený
ost.	ostatní
Societas Jesu (S. J.), IHS	Tovaryšstvo Ježíšovo
s.	strana
tj.	to jest
tzv.	tak zvaný
vč.	včetně
r.	rok, roce, roku
řeč.	řečený

MOTTO

Dei servitus vera libertas.

Cornelius Otto Jansen

PROLOG

idola tribus - má počátek v lidské přirozenosti.¹

Předkládaná magisterská práce se vztahuje k mému celoživotnímu zájmu o archetyp² v uměleckém vyjádření. V oblasti výtvarné pedagogiky se v současné době stále více uplatňují tak zvané (dále tzv.) archetypální osobnosti. Toto směřování se pokouším aplikovat i v oblasti teologického výzkumu. Osobnost šlechtice, mecenáše, milovníka umění, **Františka Antonína Šporka** (dále F. A. Špork, František A. Špork, hrabě Špork) zařazuji mezi archetypální osobnosti. Zprvu jsem vnímala archetyp, neboli prototyp, pouze v souvislostech k jednotlivým formám výtvarného zpodobnění v dějinně lineárním kontextu.³ Posléze se optika mého pohledu na archetyp začala také souvisleji obracet na tzv. prototypové osobnosti. Tyto osobnosti v horizontu svého života mohou být, dá se říci, ve stínu svých mecenášů (jako například Jan Amos Komenský ve vztahu ke Karlu staršímu z Žerotína), ale také mohou být, již během svého

---

¹ „Jenom jako dítě může člověk vniknout do říše přírody. Jsou však prvotní a navyklé illuse (idola menthis), jež nám tu překážejí. Mohou být rozděleny na čtyři druhy. – Prvý druh jest celému pokolení lidskému společný (idola tribus), má počátek v lidské přirozenosti. Tak jsme nakloněni chápat věci podle jejich vztahu k nám a podle jejich podobnosti s námi, cech větší řád a jednoduchost, než jsme oprávněni. Nalézáme účelnost v přírodě, protože ji známe ze svého jednání. – Druhý druh závisí na individualitě jednotlivce (idola specus: každý pozoruje přírodu ze své jeskyně). Tak jsou někteří lidé pozorní obzvláště na rozdílnost věcí, kdežto jiní vytykají zvláště podobnosti. Někteří se vždy snaží, aby rozložili věci v jejich prvky; jiní utkvívají na daných celistvostech. – Třetí druh vzniká z vlivu řeči na myšlení (idola fori). Slova jsou tvořena podle potřeb praktického života, ale přísné myšlení musí často zcela jinak rozlišovati a shrnovati, než jak to činí řeč. Brzy je utvořeno příliš mnoho slov, brzy příliš málo. – Čtvrtý druh (idola theatri) zaviňuje vliv dochovaných teorií.“ HÖFFDING, Harald: *Dějiny novověké filosofie*. Praha: Aventinum, 1926, s. 314. Knihovna naučných spisů Aventina, sv. IV. 1-3000. Uvedená citace s. 20.

² arché – 1. počátek, 2. první příčina, prazáklad, princip; 3. vláda, vrchnost. SOUČEK, Josef B.: *Řecko-český slovník k Novému zákonu*. Vyd. VI. Praha: Kalich, 2003, 376 s., s. 47.

„Předobraz (řec.: typos) či „vzor“ se v Novém zákoně nazývá osoba nebo událost Bohem vedených dějin Staré smlouvy, pokud jsou „typické“ pro svobodná Boží stanoviska, postoje, apod., jež trvají po celé spasitelné jednání Boží. ...Užívají-li se opatrně a s rozvahou, slouží oprávněně stále nové aktualizaci Starého zákona.“ RAHNER, Karl a Herbert VORGRIMLER: *Teologický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2009. Uvedená citace s. 330.

³ „Jung si uvědomoval, že neexistuje jednoduchá ekvivalence mezi symbolem a znakem, že každou simplifikující dešifrací ztrácí symbol něco ze svého nepřeložitelného bohatství. Jungova restituce smyslu obrazu ponechává obraz promlouvat v jeho celku a osvětluje ho nepřímou analogiemi z mýtů, pohádek, náboženských představ, z poezie a umění. V této souvislosti si Jung pomáhá hypotetickým pojmem archetyp, který představuje určité konstanty imaginace či kategorie symbolického myšlení ve smyslu vrozených apriorních forem poznání u Kanta. Archetyp tedy není konkrétním obrazem či symbolem. Je jeho formou, která se s ohledem na sociální a kulturní okolnosti konkretizuje v symbolech a obrazech. Archetypy jsou univerzální, kdežto obrazy jsou jedinečné.“ BORECKÝ, Vladimír: *Porozumění symbolu*. Vyd. 2, opravené a doplněné. Praha: TRITON, s. r. o., 2003. 216 s. Uvedená citace s. 37.

života, vnímány zprvu ikonicky, posléze jako počínající lidský archetyp. Stává se, že zůstanou pro čas svého působení soudobé společnosti skryti. Vždy se zprvu optika nahlížení směrem k prototypovým osobnostem obrací na jejich dílo, na výsledky jejich celoživotního úsilí a má časovou relaci. Přes hodnoty výsledků jejich celoživotního směřování, v určitém časovém rámci, vzniká zpětná vazba směřující k autorovi. I toto má svá specifika. Autor bývá jak adorován, tak zatracován a společně s ním také jeho dílo.

Během rozličně dlouhé doby archetypální osobnost, společně se svým dílem, prožívá čas slávy, ale také čas dějinného zapomínání. Rozpomínání se na odkaz osobnosti, její rozumové a myšlenkové bohatství, posléze využívá symbolu⁴ a jedinečnosti obrazu historické doby v pozadí. Tím vystává jako univerzální prototyp spojovaný s dějinným rámcem a vytváří se vertikální rozměr. Archetyp se stává prototypem pro svoji neustálou, byť neviděnou přítomnost a svým vývojem se krystalizuje do své jedinečné nadčasové formy. Pomáhá tím k okamžitému spojení s dějinným výsekem. To napomáhá k připoutání k době a archetypální osobnost se stává pomocí své nadčasovosti stále aktuálním prototypem.

Z výše uvedených důvodů se budu v předkládané práci věnovat osobnosti **hraběte Františka Antonína Šporka**, představiteli tzv. „českého baroka“ 17. a 18. století. Byl jedním z nejvýznamnějších českých šlechticů, spjatý otcem s dobou bělohorskou a svým životem s obdobím pobělohorským. Vnímám jej jako významnou archetypální osobnost české a evropské historie. Zůstává představitelem českého pojetí učení Cornelia Otto Jansena, biskupa z Ypres a hnutí, které nese v názvu jeho jméno – **jansenismus**. Cílem této práce je představit tuto osobnost v rámci tohoto konsensu.

Zprvu bylo nutné si uvědomit, jaká jsou východiska pro stavbu této magisterské práce. Používám tři roviny zkoumání:

1. Archetypální osobnost, kterou se stal **František Antonín Špork**.
2. Fenomén nazvaný „**jansenismus**“, který je metodicky vztažen k osobnosti hraběte Šporka. Tento fenomén je posuzován metodou nejen teologickou, nýbrž i historicko-náboženskou a spadá do oblasti fenomenologie náboženství.⁵
3. Řád **Societas Jesu (Tovaryšstvo Ježíšovo)**, který tvoří protipól jansenistického hnutí. S tímto, ve své době mocným řádem, se střetl jak hrabě Špork, tak byl pronásledovatelem jansenistů téměř po celou dobu své existence.

V první kapitole se zaměřuji na etymologii pojmu **jansenismus**, a to v této struktuře:

Zprvu představuji osobnost **Cornelia Otto Jansena**:

---

⁴ „Symbol v pravém a původním smyslu není znamení, jež si člověk pro určitou skutečnost libovolně vybral a které na ni zvenčí přenesl jen proto, aby ji mohl v prostoru a čase dějinně vyhledávat. Je to (přirozeně ve velmi odstupňované míře) „zjevení“, v němž – jakožto v něčem jiném a přece spřízněném – nějaká věc potvrzuje sama sebe a tím se „projevuje“ navenek.“
RAHNER, Karl a Herbert VORGRIMLER: *Teologický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2009. 492 s. Uvedená citace s. 398.

⁵ „Její metoda, metoda srovnávacích věd kulturních, byla mezinárodně rozvíjena badateli jako G. van der Leeuw, Raffaello Pettazoni nebo Mircea Eliade, v německé jazykové oblasti pak především protestantskými učiteli, jako je Friedrich Heiler nebo Ernst Benz. Jde v ní o to, zjistit a ukázat, co je typické pro určité náboženské fenomény, např. co má modlitba přes své specifické zvláštnosti v různých náboženstvích společného. Tato metoda může být plodná pro strukturně historické zkoumání dějin určitého náboženství v určité historické fázi jeho vývoje.“ DINZELBACHER, Peter: *Světice, nebo čarodějky? Osudy „jiných“ žen ve středověku a novověku*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 284. Kulturní historie. Uvedená citace s. 14.

- stručný profil jeho života
- důsledky jeho učení ve Francii. Jedná se především o soustředění učenců katolické obnovy okolo kláštera Port-Royal de Paris a poté především v klášteře Port-Royal des Champs.

Sleduji vztah dění směrem k českému prostředí:

- v době třicetileté války
- v nástupu doby po Vestfálském míru, v době barokní.

Součástí první kapitoly je oddíl věnovaný **řádu Tovaryšstva Ježíšova** (dále Societas Jesu, S. J.) v českých zemích:

- vlivu řádu Tovaryšstva Ježíšova v době katolické obnovy
- jeho vlivu na český jansenismus v době života F. A. Šporka.

Druhá kapitola pojednává o hraběti Františku Antonínovi Šporkovi.

1. V úvodu zmíním kořeny hnutí jansenismu v českých zemích a jeho dva představitele - Valeriána Magnu a Jeronýma Hirnhaima.
2. Zhruba představím zakladatele rodu hrabat Šporků (posléze Sporck-Sweerts) Jana Šporka.
3. Pokusím se o zmapování teologického profilu a životních skutečností hraběte Františka Antonína Šporka.
4. V závěru zmíním jeho dílo a odkaz.

V souhrnné struktuře obě kapitoly člením následovně:

1. Každá kapitola obsahuje vlastní úvod, ve kterém sděluji, čím se kapitola bude zabývat.
2. V závěru každé kapitoly dochází ke krátkému shrnutí a je představeno východisko pro další, navazující kapitolu.
3. V závěrečném epilogu konkretizuji autentické zkušenosti při realizaci magisterské práce v oblasti zpracovávaného tématu a představuji možná další východiska zkoumání.
4. Poznámkový aparát pod čarou je živou součástí aktuální stránky předkládané magisterské práce.
5. U navazujících příloh má každá příloha svůj vlastní poznámkový aparát s příslušnou paginací.
6. Zdroje uvedené v jednotlivých citacích a odkazech současně uvádím v příloze BIBLIOGRAFIE.

Nedílnými součástmi předkládané magisterské práce jsou **tři přílohy**.

V PŘÍLOZE č. 1 zpracovávám chronologickou lineární osu evropského dění ve vztahu k rodu hrabat Šporků. Jedná se o mnohvrstevný obsah, a proto jsem stanovila tato ohraničení:

1. Časová osa začíná narozením Cornelia Otto Jansena 28. října 1585 a končí rokem 1790, kdy umírá 20. února císař Josef II. Habsburský a 26. prosince téhož roku francouzský král Ludvík XVI. podepisuje Toleranci přísahy.
2. Tabulka obsahuje data: profánní, církevní historie, historii kláštera v Port-Royal des

Champs a hnutí katolické reformy s ním spojeným. Pokud to bylo možné, je tabulka doplněna vhodným fotografickým materiálem a současně vlastním poznámkovým aparátem, který obsahuje zdroje zobrazených informací.

V PŘÍLOZE č. 2 se zaměřuji na životní data hraběte Františka A. Šporka, také ve formě lineární chronologické osy.

PŘÍLOHA č. 3 obsahuje související chronologický přehled působení papežů sledovaného období.⁶

Závěrečnými texty předkládané magisterské práce jsou: české **RESUMÉ** a anglický překlad - **SUMMARY**.

SHRnutí PROLOGU

V úvodním textu jsem představila svůj záměr, který takto syntetizuji:

- A. **Proč** jsem zvolila téma **HRABĚ FRANTIŠEK A. ŠPORK - ZASTÁNCE MYŠLENEK JANSENISMU A NÁBOŽENSKÉ TOLERANCE**.
- B. **Co je obsahem tohoto zvoleného pojmenování** (pojem náboženská tolerance je linií procházející obsahy jednotlivých kapitol a rekapitulace se objeví v Epilogu).
- C. **Jakým způsobem bude téma zpracováno a co je cílem práce**.

Archetypální osobnosti a pojmy jsou pevnými vodítky k obrazu historie naší evropské a světové kultury a s ní spojeného dění. Přeneseně ovlivňují naše životy. Proto je nutné jejich význam vyzdvihnout a opakovaně připomínat pro aktuálnost jejich významu ve shodě se současností. Nejistota života ovlivněná zpochybněním teologicko-historických křesťanských hodnot v průběhu 20. století, otřes způsobený důsledným filosofickým pojetím „*haben*“ místo „*sein*“ (jak již ve třicátých letech 20. století předvídal Erich Fromm), dynamizace násilí (organizovaný terorismus, lhostejnost k životu a smrti), rozpad tradiční rodiny (nukleární rodina) a odmítnutí odpovědnosti za vlastní život, způsobují, že je nutný důrazný příklon ke hmatatelným lidským a pojmovým prototypům. V oblasti výchovně-pedagogické to může znamenat možné pevné východisko pro výuku nastupující generace. A to je cílem této magisterské práce.

V první kapitole se soustřeďuji na fenomén jansenismus. Hnutí jansenismu je spjato s osobností Cornelia Otto Jansena. Stručná historie tohoto hnutí bude jejím obsahem.

---

⁶ FRANZEN, August: *Malé dějiny církve: Třetí, doplněné a rozšířené vydání*. Vyd. III. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2006, 398 s.

I. JANSENISMUS - PŮSOBENÍ Hnutí POD TÍMTO NÁZVEM A ŘÁD TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA

idola specus - každý pozoruje přírodu ze své jeskyně

Pojem jansenismus vznikl životním působením **Cornelia Otto Jansena** (dále Cornelius Jansen, C. O. Jansen, C. Jansen, Jansenius), pozdějšího biskupa ve francouzském Ypres. Postupně vznikla etymologická řada C. O. Jansen – Jansenius – jansenismus – jansenité. Všechny pojmy zahrnuté v této řadě jsou odvozeny od rodného příjmení zakladatele tohoto hnutí reformního katolicismu. Šířilo se pohybem osobnosti otce zakladatele Jansenia a podléhalo vlivu odkazu jeho myšlení, obsaženém především v díle Augustinus. Bylo rozdílně chápáno, což je způsobeno národními specifiky a také v rámci uchopení, rozdílným způsobem aplikováno. Pro názornější srozumitelnost rozdílnosti v přístupu k fenoménu jansenismus v současné době přispívá mnoho děl, z nichž záměrně použiji citaci z **TEOLOGICKÉHO SLOVNÍKU**, který je dílem Karl Rahnera a Herberta Vorgrimlera. „*Jansenismus je naukový a náboženský směr nazvaný po biskupu C. Jansenovi z Ypern († 1638), který se v 17. a 18. stol. rozšířil v rozsáhlých oblastech Francie, Belgie, Holandska, Itálie a Německa. Jeho základními rysy, které zde jen stručně shrnujeme, jsou: odmítání filozofie, uznávání výlučně jen Písma, církevních otců a mystiky srdce, mravní přísnost (rozhořčený boj proti laxismu) a zdůrazňování práv biskupů ve smyslu francouzského galikanismu. Církevně byl jansenismus odsouzen. Teologicky mylné bylo jednoznačně Jansenovo učení o milosti, když tvrdil, že milost náležela Adamovi právem, že ctnosti pohanů jsou jen nepravostmi, že lidstvo je otrokem hříšné žádostivosti, které je podroben i omilostněný člověk, přinejmenším vnitřně, a že vina je možná i bez vnitřní svobody volby. Ježíš podle Jansena zemřel pouze za vyvolené, masa lidí zůstává zatracena (predestinace). Tato nauka o milosti byla odsouzena v pěti větách excerpovaných z Jansenovy knihy o Augustinovi v r. 1653 (DS 2001 – 2005). Jansenisté sice uznali tyto věty též za heretické, popírali však, že by byly v knize obsaženy. Proto církev v roce 1656 rozhodla, že uvedené věty se v knize skutečně nacházejí (DS 2012, srov. 2020), a jansenismus byl v r. 1715 znovu slavnostně odsouzen (bula Unigenitus). Nauka se udržela až do počátku 19. stol., v jansenisticky orientované církvi utrechtské v Holandsku, která se v roce 1723 oddělila od Říma, žije dodnes.*“⁷

⁷ RAHNER, Karl a Herbert VORGRIMLER: *Teologický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2009. 492 s., s. 147-148.

Tentýž slovník ve své předmluvě k desátému německému vydání objasňuje: „I ve svém desátém vydání zachovává tato knížka svůj záměr, totiž krátce vysvětlit nejdůležitější pojmy současné katolické nauky víry (dogmatiky a pokud možno dějin dogmat) a přitom vždy mít též na zřeteli otázky nekatolických křesťanů.“⁸ Rozsáhlejší výklad tohoto pojmu je vyjádřen v LEXIKON FÜR THEOLOGIE UND KIRCHE, pod heslem *Jansenismus, jansenisten, jansenistenstreit*.⁹

Hnutí jansenismu je zahrnováno mezi potridentské hereze. Tridentský koncil měl za úkol precizovat katolickou nauku takovým způsobem, aby ve všech následujících časech bylo jasně definováno, co zahrnuje. Aby byl pojmenován „poklad víry“ (*depositum fidei*) a vše vymykající se, bylo označeno jako *hereze* a nebylo obecně přijímáno. Úkolem protireformace bylo tento „poklad“ náležitě chránit a přenášet dále budoucím pokolením. Toto se stalo úlohou katolických veličenství. Propojením těchto prvků církevní moci a moci profánní vznikla jasná hranice mezi reformními kroky vladařů jednotlivých územních celků a protireformními postoji ortodoxního uplatňování tradičních dogmat katolicismu. Toto společně, spolu s rozvojem a utvářením jednotlivých státních celků a v rozdílnosti pojetí křesťanství, vedlo k hraničním projevům v uplatňování víry.¹⁰

Praktický život křesťanů byl založen na uplatňované víře jednotlivých katolických vládců. Církev byla aktuálně nápomocná prostřednictvím řádu jezuitů. Byla to stránka takzvaně (dále tzv.) nábožensko-politická. Na toto, v praxi uplatňované propojení, reagovalo hnutí jansenismu. V tomto hnutí se dají vysledovat až „revoluční prvky“, dle mínění Fridricha Heera „odmítání všeho vnějšího autoritativního donucování, důraz na individuální svobodné svědomí, kritický reformní duch a dlouhotrvající odpor proti kuriálnímu absolutismu.“¹¹

Dalším aspektem byla rovina teologická. Ta se týkala odvěkého *lidského sporu* o podílu Boha a člověka ve vztahu k lidské spáse a vyjádření hodnoty lidských skutků k jejímu dosažení. Starověký *pelagianismus* byl herezí, která byla sv. Augustinem reflektována a církví odsouzena jako heretické učení, například (dále např.) hnutí *molinismu*,¹² které bylo označeno za *semipelagianismus* pro shodu v pojetí svobody lidské vůle. Refomátoři ve prospěch *pouhé víry* (*sola fidei*) potlačují význam lidských skutků, což demonstruje např. floskule Martina Luthera (dále Luther): „Statečně hřeš a ještě statečněji věř“ (*Pecca fortiter et crede firmiter*).¹³ Francouzský episkopát a univerzita Sorbonna společně vystupovali proti molinismu, ale s největším odporem se molinismus setkal na půdě univerzity v Lovani.¹⁴ Tuto molinistickou doktrínu napadli teologové této

⁸ RAHNER, Karl a Herbert VORGRIMMLER: *Teologický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2009. 492 s. Použitá citace ze s. 7.

⁹ DIE DEUTSCHE BIBLIOTHEK - CIP - EINHEITSAUFNAHME: *Lexikon für Theologie und Kirche*: Fünfter Band. Hermeneutik bis Kirchengemeinschaft. 1996, s. 739 - 745.

¹⁰ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAŘOVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 162.

¹¹ *Ibidem.*, s. 162.

¹² Učení jezuitů Luise de Moliny (1535 - 1600). Pozn. autora.

¹³ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAŘOVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 163.

¹⁴ Nizozemsky *Katholieke Universiteit Leuven*, francouzsky *Université catholique de Louvain*. Univerzita byla založena v roce 1425 mimo jiné přičiněním vévody Jana IV. z Brabantu. Již v té době ale zřejmě existovala v Lovani škola napojená na kostel svatého Petra. Oficiálně byla univerzita založena jako Studium Generale (studium obecné) skrze dokument vydaný papežem Martinem V. dne 9. prosince 1425. Odkaz z http://cs.wikipedia.org/wiki/Katolick%C3%A1_univerzita_v_Lovani (2.10.2012), <http://www.kuleuven.be/kuleuven/www.uclouvain.be>

univerzity, kteří vystupovali z postavení augustiniánského „*pelagiomachismu*“.¹⁵ Cornelius Otto Jansen, spolu s prostředím a tradicí lovaňské univerzity, tvoří kořeny stromu.

V této kapitole budu zevrubně sledovat růst kmene tohoto stromu. Část kapitoly bude věnována protipólu jansenistického hnutí - řádu Tovaryšstva Ježíšova s akcentem na působení řádu v českých zemích. Zmíním zhruba vznik jezuitského řádu, strukturu a organizaci jeho školství, a aplikaci těchto zásad na české prostředí až do zrušení řádu v roce 1773.

I.1 KDO BYL CORNELIUS OTTO JANSEN?

I.1.1 Životopisná data

Zakladatel hnutí, které neslo ve svém názvu jeho jméno a je pod tímto pojmenováním známo, se narodil v katolickém prostředí rodiny, žijící ve vesnici Accoy, poblíž Leerdamu (provincie Utrecht) v Nizozemsku.¹⁶

Cornelius Otto Jansen
* 28. 10. 1585 Accoy¹⁷ (* 3.11. Leerdam)¹⁸
† 6. 5. 1638 v Ypres.¹⁹

V roce 1602 přešel na katolickou univerzitu v Lovani. Po jejím absolutoriu odešel studovat do Paříže. Důvodem byla jednak zdravotní otázka - změna prostředí, a současně další vzdělávání v řeckých studiích. Připojil se k Jean-Antoin Duvergier de Hauranne (pozdější první abbé de Saint Cyran), který žil na venkově blízko Bayonne a strávil několik let vyučováním na biskupské vysoké škole. Všechny volný čas věnoval diskusím s otcem Vergierem a plány na reformaci kostela.²⁰

---

¹⁵ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 163.

¹⁶ Viz DIE DEUTSCHE BIBLIOTHEK - CIP - EINHEITSAUFNAHME: *Lexikon für Theologie und Kirche: Fünfter Band*. Hermeneutik bis Kirchengemeinschaft, s. 739.

¹⁷ Vesnice blízko Leerdamu, provincie Utrecht v Nizozemsku. Pozn. autora.

¹⁸ Viz DIE DEUTSCHE BIBLIOTHEK - CIP - EINHEITSAUFNAHME: *Lexikon für Theologie und Kirche: Fünfter Band*. Hermeneutik bis Kirchengemeinschaft. 1996., s. 744.

¹⁹ Zdroj: Port-Royal des Champs [online]. © 2008-2010 [cit. 2011-11-24]. Repères Chronologiques. Dostupné z WWW: <<http://www.port-royal-des-champs.eu>> [webová stránka].

²⁰ Zdroj: Encyclopedia Britannica. About The 1911 Classic Encyclopedia [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: http://www.1911encyclopedia.org/Cornelius_Jansen [webová stránka].

V roce 1616 se vrátil na univerzitu do Lovaně na vysokou školu sv. Pulcheria, vést noclehárnu holandských studentů teologie. Studenti jej pokládali za poněkud cholericke povahy, velkého samotáře. Nicméně tento teolog převzal aktivní roli v odporu univerzity vůči jezuitskému řádu. Ten si založil vlastní teologickou fakultu v Lovani a tato se stala soupeřem pro oficiální bohosloveckou fakultu.²¹

Jansen byl dvakrát poslán do Madridu, v roce 1624 a 1626. Při druhém pobytu těsně unikl inkvizici. Vřele podporoval Rovenia - misijního biskupa Nizozemska, který se pokoušel o evangelizaci země.²²

Antipatie, kterou Jansen cítil ve vztahu k jezuitům jej nepřivedla k protestantům, ale přál si je porazit jejich vlastními zbraněmi. Především tím, že poukazoval, že i katolíci si mohou vyložit Písmo svaté mysticky a pietistickým způsobem. V roce 1630 byl jmenován profesorem biblistiky na univerzitě v Lovani a v přednáškách se věnoval učení sv. Augustina. Předmětem a obsahem jeho přednášek na univerzitě byl sv. Augustin a augustinská teologie spásy, včetně (dále vč.) jejího zpřítomnění v prostředí tehdejšího Nizozemska.²³

Sám Cornelius Jansen si nepřál být po celý život spjat s pedantickým školským prostředím. Údajně měl své politické ambice o nezávislém Nizozemsku na vládnoucím Španělsku. Jeho přáním bylo osvobození od španělského jařma, vytvoření nezávislé katolické republiky na protestantském modelu *Sjednocené provincie*. Tyto jeho ambice byly v Nizozemsku známy španělskému prostředí. Jansen psal filipiky, jako např. *Mars gallicus* (1635), ve které napadá francouzské ctižádostivé prostředí, kardinála Richelieua za lhostejnost k okolním zemím a katolickým zájmům. *Mars gallicus* příliš nenapomohl zájmům jeho francouzských přátel.

V roce 1636 byl Cornelius Jansen jmenován biskupem ve francouzském Ypres. Po dvou letech zesnul na akutní krátkou nemoc. Jeho stěžejní dílo *Augustinus* bylo vydáno posmrtně v roce 1640, stalo se a je stále významnou prací katolické refomní snahy.

I.1.2 Spis Augustinus

Zásadní spis Cornelia Jansena se celým názvem jmenuje *Augustinus sive doctrina St. Augustini de humanae naturae sanitate, aegritudine, medicina* (*Augustin neboli učení sv. Augustina o zdraví, nemoci a léku pro lidskou přirozenost*). Spis navazuje na nauku - soustavu zásad jeho učitele na lovaňské univerzitě Michaela du Bay - *Baiuse*.

Michael du Bay, řečený (dále řeč.) *Baius* získal bohoslovecké vzdělání na univerzitě v Lovani, kde vystudoval s významným úspěchem filosofii a teologii. Na základě těchto studijních úspěchů byl odměněn akademickými hodnostmi. V roce 1552 jej římský císař Karel V. jmenoval profesorem biblistiky na téže univerzitě. V roce 1563 byl navržen jako jeden z belgických zástupců ekumenického koncilu v Tridentu, jako zástupce Španělska. V prostředí lovaňské univerzity byl

---

²¹ Zdroj: Encyclopedia Britannica. About The 1911 Classic Encyclopedia [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.1911encyclopedia.org/Jansenism> [webová stránka].

²² Zdroj: Encyclopedia Britannica. About The 1911 Classic Encyclopedia [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.1911encyclopedia.org/Jansenism> [webová stránka].

²³ Zdroj: Encyclopedia Britannica. About The 1911 Classic Encyclopedia [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.1911encyclopedia.org/Jansenism> [webová stránka].

pokládán za hlavního představitele antiakademické reakce 16. století pro své postoje, na svoji dobu radikální.²⁴

Učení Baiuse, předchůdce Cornelia Jansena na lovaňské univerzitě, bylo zavrženo bulou v sedmdesáti devíti tezích *Ex omnibus afflictionibus* papeže Pia V. dne 1. října 1567.²⁵ Baius se rozhodnutí římské kurie podrobil, udržel si místo profesora univerzity, i když papež Řehoř XIII. zavržení jeho tezí v roce 1579 opakovaně potvrdil. Dokonce byl v Lovani jmenován kancléřem a obě funkce si udržel až do svého skonu. Myšlenkový směr, který inicioval, se nazývá *baianismus*.²⁶ „*Tento směr byl reakcí na scholastickou nauku. Doktrína sv. Augustýna byla dle tohoto směru františkány pozměněna, byla ta, kdo oživila pelagianismus. Ústředními body sporu byla doktrína:*

- *o dědičném hříchu,*
- *o svobodné vůli*
- *a Boží milosti.*

Na druhou stranu byla nevinnost před pádem („primitivní nevinnost“), ničím nadpřirozeným, ale normální vlastností lidské rasy a člověk sám byl bez (touhy hříchu) stvořen. (Musel proto odmítnout doktrínu Neposkrvněného početí panny Marie!). Tím, že můžeme jednat morálně bezúhonně, nemusíme mít žádnou svobodnou vůli, jen svobodu od vnějšího nátlaku. Tudíž není k dispozici žádný skutečně ctnostně jednající člověk, ctnost je pouze vnější vzhled. Ale primitivní nevinnost byla obnovena v Kristu, takže akt milosti dovolí jednat člověku ctnostně a tím získat zásluhy pro přijetí do nebes.“²⁷

Celkově se Baius jeví jako typický představitel renesančního období se silným příklonem k ranému křesťanství, sv. Pavlovi a sv. Augustinovi. To dohromady v kombinaci s hlubokým odporem pro metody scholastického učení - slovem precizní humanista. Jeho úvahy byly po jeho úmrtí další generací rozvedeny a zpracovány v reformním jansenistickém hnutí, jehož byl Cornelius Jansen - nadaný student univerzity - hlavním, aktivním a zásadním představitelem.²⁸

Následovník Jansen vycházel z jeho učení, ale ani on neměl, stejně jako jeho předchůdce, úmysl zakládat, či založit, jakékoli reformní hnutí ani vyhlásit nové učení. Rukopis jeho díla *Augustinus* má submisivní charakter ve vztahu k papežskému verdiktu. Papež Urban VIII. na

²⁴ Zdroj: Encyclopedia Britannica. About The 1911 Classic Encyclopedia [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.1911encyclopedia.org/Jansenism> [webová stránka].

²⁵ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 163.

²⁶ Od roku 1696 byly jeho hlavní spisy vydávány v Kolíně n. Rýnem, kdy mnohé pasáže byly záměrně vyřazeny. Zdroj: Wikisource [cit. 2012-10-03] http://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_%281913%29/Michel_Baius [webová stránka].

²⁷ „*Die antischolastische Reaktion stellte sich auf den Standpunkt, die Lehre Augustins sei von den Franziskanern verdorben worden, die den Pelagianismus wiederbelebt hätten. Zentrale Streitpunkte waren die Lehre von der Erbsünde, vom freien Willen und von der göttlichen Gnade. Aus der Sicht B's (und Hessels') war die Unschuld vor dem Sündenfall (»Primitive Unschuld«) nichts Übernatürliches, sondern normale Eigenschaft des Menschengeschlechts; auch die Sünde (Lust zu Sündigen) sei dem Menschen von der Schöpfung an mitgegeben. (Daher musste er auch die Lehre von der Unbefleckten Empfängnis Mariens verwerfen!) Damit wir moralisch einwandfrei handeln können, benötigen wir keinen freien Willen, nur Freiheit von äußerem Zwang. Also könne es auch keinen wahrhaft tugendhaft handelnden Menschen geben, Tugendhaftigkeit sei nur äußerer Schein. Doch wurde die Primitive Unschuld durch Christus wiederhergestellt; dieser Gnadenakt erlaubt dem Menschen, tugendhaft zu handeln und so Meriten für die Aufnahme in den Himmel zu erwerben.*“ Autorský překlad. Zdroj: www.wikiweise.de [cit. 2012-10-03] <http://www.wikiweise.de:8080/wiki/Baianismus> [webová stránka].

²⁸ Zdroj: www.wikiweise.de [cit. 2012-10-03] <http://www.wikiweise.de:8080/wiki/Baianismus> [webová stránka].

spis reagoval dne 6. března 1641 odsuzující bulou *In eminenti*. Navazovala na buly papežů Pia V. *Ex omnibus afflictionibus* a Řehoře XIII. *Provisionis nostrae*. Tyto buly souhrnně (v sedmdesátidevíti tezích) odsuzovaly učení jeho předchůdce na lovaňské univerzitě Baiuse.²⁹

Spis vydali jeho přátelé dva roky po jeho smrti v roce (dále r.) 1640. Po prvním vydání následovala další vydání. Dílo vyvolalo velký rozruch. V roce 1641 vyšel spis *Augustinus* v Paříži, v Rouenu v r. 1643. Jedná se o obsáhlou práci, v době Janseny bylo zvykem vydávat díla obsahově náročná a objemná. Pro orientaci, první vydání spisu *Augustinus* obsahuje přes dva tisíce stran, tištěných ve dvou sloupcích menším fontem písma, než bývá obvyklé. Obsah byl autorem rozdělen do tří částí:

- První oddíl má orientaci historickou a kritickou. V této části se Jansen věnuje počátkům a rozvoji pelaginských a semipelaginských bludů.
- Druhá a třetí část má kladné rysy. Jansen vyznává pokus o správné řešení v oblasti Boží milosti, kdy se snaží o rekonstruování *názorů* sv. Augustina.³⁰

Ve své magisterské práci jsem vázána dostupností českých pramenů spisu *Augustinus*. Nejen rozsahem díla (čítá přes dva tisíce stran), ale skutečností: „*Janseniův Augustinus do národních jazyků dosud překládán nebyl...*“³¹ Při zpracování jsem použila výběr z publikace Petra Horáka *Svět Blaise Pascala*, kde autor převedl do českého jazyka dle jeho mínění, nejzásadnější části díla: „*Nebylo snadným úkolem vybrat z rozsáhlého Janseniova spisu několik stránek, z nichž by si dnešní čtenář mohl utvořit představu o celkovém rázu autorovy práce, o obrysech jeho teologické soustavy, případně i o směru, v jakém jeho ideje zapůsobily na literaturu v 17. století.*“³² Ve velmi kusé podobě se dá zhruba referovat o části díla *Augustinus* následujícím způsobem.

Kapitola 1 - Co je milost co do své bytnosti?

V této kapitole Jansenius podává „*důkaz*“, že sv. Augustinus byl mínění, že se jedná o nebeskou slast či útěchu. Jansenius již dříve vymezil milost *dostatečnou* nebo tu, nazývající se „*účinná*“. Obrátil své zkoumání na obsah těchto pojmů. Dle církevních otců se jedná o *zbožné smýšlení*, ke kterému jsme následkem hříchu ztratili schopnost. Jiní se domnívají, že se jedná o nedobrovolně vznikající *hnutí lásky, bázně, naděje* a jiných afektů. „*Opět jiní jsou přesvědčeni, že milost je jakési fyzické předurčení volní schopnosti k rozhodnutí. Povahu tohoto předurčení se někteří pokoušejí blíže objasnit tvrzením, že se prý jedná o jakési předchůdné aktuální hnutí (actualis praemotio) spočívající v pomíjivé kvalitě (qualitas fluens) spolupůsobících s vůlí, jiní zase toto předurčení ztožňují se samotnou činností druhé příčiny (vůle), pokud tato činnost vzniká Božím vlivem. A opět*

---

²⁹ Zdroj: www.wikiweise.de [cit. 2012-10-03] <http://www.wikiweise.de:8080/wiki/Baianismus> [webová stránka].

³⁰ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 347.

³¹ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 347.

³² Autor českému čtenáři předložil úryvky ze 4. knihy, 3. dílu (kap. 1 - 9, sloupec 393nn) pojednávající o essenci aktuální milosti. Dále cituji: „*Kritického vydání Augustina není. Překládal jsem podle prvního vydání díla (Lovanii typis et sumptibus Iacobi Zegeri, ...Anno 1640), z exempláře, jenž byl kdysi majetkem kláštera irských františkánů („hibernů“) v Praze je nyní uložen ve sbírkách Státní knihovny ČSR (sign. 31 D 44).*“ *Ibidem*.

jíní si myslí, že ono předurčení je jakási entita, která má jen neúplné bytí (takové, jaké mají např. barvy ve vzduchu nebo umění v nástroji umělcově). Takovou co do bytí neúplnou entitu - říkají jí „*motio virtuosa*“ - vytváří prý Bůh v lidské vůli a způsobuje její pomocí, že vůle jedná.³³ Jansen předpokládal, že po náležitém prostudování spisů sv. Augustina člověk nalezne správná řešení těchto otázek. A „*věc sama sebou*“: „*Známe-li totiž pravdu, máme schopnost posoudit a vyvrátit vše nepravdivé, i kdybychom o tom dříve nikdy nebyli slyšeli.*“³⁴ Jansen podrobuje analýze texty sv. Augustina a přináší vlastní výklad. Stejně tak analyzuje Žalm 84, ke kterému sv. Augustin praví: „*Hospodin poskytne slast a naše země vydá svůj plod.*“³⁵ Výkladu tohoto Žalmu se Jansen důkladně věnuje a poukazuje na závěry sv. Augustina.

Kapitola 2 - Totéž se za druhé dokazuje indukcí čili výčtem všech druhů dobrých činností vůle, k nimž ke všem Augustin požaduje milost.

Pojednává o přijetí pravdy v té formě, že se pravdě věří. Sv. Augustin uvádí Kristův výrok: „*Nikdo nemůže ke mně přijít, jestliže ho nepřitáhne Otec, který mě poslal, jímž zdůraznil nutnost Boží milosti k víře. K tomu Augustin podotýká: „To je jistě velké vyzdvižení milosti. Nikdo nemůže přijít, není-li přitážen.“*³⁶ Otázku přitážení staví tak, že může odporovat lidské vůli, s tím, že tažení jde proti vůli. Ale pokud jde proti vůli - nevěří, a když nevěří - nepřichází. „*Ke Kristu se jde nikoli chůzí, ale vírou.*“³⁷ Zabývá se slastí a jejím obsahem, výkladem pojmu a jeho aplikací v lidském životě. „*Proto Augustin o něco dále říká: „Každý, kdo slyšel Otce a vyučil se u něho, přichází ke mně.“*³⁸

Kapitola 3 - Totéž se za třetí dokazuje z opaku, tj. z hříchů, o nichž Augustin učí, že pocházejí podobným způsobem ze slasti pozemské.

Jansen poukazuje na Augustina, kde léčivou milostí je nebeská slast, kterou Bůh uděluje vůli ke konání spravedlnosti. Toto se dá dokázat z Augustinovy nauky, „*že příčinou, proč Adamovi potomci opouštějí spravedlnost a oddávají se hříchu, je slast a potěcha pozemská.*“³⁹ Hříchu se dle Augustina dopouští člověk ovlivněný „*jakousi pozemskou slastí*“ a ke správným rozhodnutím a skutkům potřebuje pomoc Ducha svatého, „*jenž vůli podepře a pozdvihne, takže z ní spadne přítěž smyslové žádostivosti a ona ze sebe dá vyšlehnout skutkům, jimiž se stává hodnou nebes.*“⁴⁰ Augustin učí na mnoha místech svých textů, že hříšná potěcha předchází a je původcem hříchu. Zřetelně to vyslovuje ve spise *Proti manichejcům*, kde se nástrojem Adamova pádu stala žena. „*Ďábel docílil toho, že Adam uvěřil jeho našeptávání skrze ženu. Vždyť náš rozum nelze přivést*

³³ HORÁK, Petr: Svět Blaise Pascala. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 349.

³⁴ *Ibidem.*, s. 349.

³⁵ HORÁK, Petr: Svět Blaise Pascala. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. Uvedená cit. s. 352.

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ *Ibidem.*

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ *Ibidem.*, s. 353.

⁴⁰ *Ibidem.*, s. 354.

*k souhlasu s hříchem, kdyby nedošlo k slastnému vzrušení v té části duše, která by měla podléhat jako svému vůdci rozumu. Ani dnes se v nitru kohokoli z nás, když klesáme do hříchu, neodehrává nic jiného, než se kdysi událo v oněch třech bytostech, v hadu, ženě a muži.*⁴¹ Dle Jansena, shledáváme se ve všech spisech sv. Augustina se shrnutím jeho nauky, která se dá jasně přiblížit těmito slovy, která vyjádřil v diskusi s vůdcem manichejců Faustem: „*Lidské skutky, jež stojí ve službách víře a Bohu, si podrobují všechny tělesné rozkoše a krotí je tím, že řádnou láskou dávají přednost věcem lepším před nižšími. Kdyby totiž zakázané věci nepůsobily nějaké potěšení, nikdo by jistě nehřešil. Hřeší tedy ten, kdo onomu potěšení nechá volné pole, místo aby je ovládl.*“⁴²

Kapitola 4 - Totéž se za čtvrté dokazuje ze zápasu dvou slastí, pozemské a nebeské. pokud ne zvítězí nebeská, člověk hřeší.

V této kapitole Jansen poukazuje, že sv. Augustin vyjadřuje střet dvou slastí v nitru člověka, jedna je škodlivá a druhá *blahodárná*, jedna je *pozemská* a druhá je *nebeská*. Ta, která převládne, táhne ducha člověka a ten s ní souhlasí. Pravá Kristova pomoc spočívá v nebeské útěše. Tím se sv. Augustin zabývá zejména ve spise *O zdrženlivosti*, kde píše jak se člověk zbavuje hříchu ke konání spravedlnosti: „*Člověk, jenž přestoupil zákon, utrpěl tím tak těžké poranění, že hledá lékaře. Když tedy zákon, jako moudrý pedagog, přivede tímto směrem člověka až k milosti, Bůh mu proti škodlivé slasti, díky níž vítězila dříve jeho žádostivost, dá nyní slast blahodárnou, která promění zdrženlivost v zdroj nejčistší radosti. Zdrženlivost vydá tak plod, jímž se náš bojovník nasytí, aby i nadále s pomocí Boží vítězil nad hříchem.*“⁴³

Kapitola 5 - Zápas a vítězství nebeské slasti se dále objasňuje z Augustinových spisů, jež napsal proti nepřátelům Kristovy milosti.

Jansen poukazuje na Augustinovo důkladné promyšlení tématu, které vyjádřil ve svých spisech proti pelagiánům. V pozdějších knihách je tato nauka vlastním jejich námětem. Například spis *Rukověť pro Vavřince*, kterou sv. Augustin napsal v závěru svého života, po odsouzení pelagiánské hereze. Píše: „*Řeknu ještě jednou, co jsem již dříve sám na mnoha místech svých spisů vysvětlil: Hřešíme ze dvou příčin: buď proto, že nevíme, co máme dělat, anebo proto, že neděláme, o čem již víme, že to máme dělat. Z těch dvou příčin ta první spočívá ve zlu nevědomosti, druhá ve slabosti. Proti oběma máme bojovat, ale v tom zápasu nás dozajista čeká porážka, jestliže se nám nedostane Boží pomoci.*“⁴⁴ Augustin se zabývá důkladným rozbořením zapříčinění a toho co má člověk konat. Dále píše: „*Pomáhá-li lidské vůli Boží milost, může člověk žít bez hříchu. Na otázku, proč tomu tak není, bych mohl velice snadno a přitom zcela správně odpovědět, že je tomu tak proto, že lidé nechťejí. Kdyby se mě však někdo dále tázal, proč nechťejí, musela by být odpověď již delší.*“

⁴¹ *Ibidem.*, s. 354. Spis *O Genesi proti manichejcům (De Genesi Contra Manichaeos)*, kn. 2., kap. 14.

⁴² *Ibidem.*, s. 354. Spis *Proti manichejci Faustovi (Contra Faustum Manichaeum)*, kn. 12., kap. 28.

⁴³ *Ibidem.*, s. 354. Spis *O zdrženlivosti (De continentia)*, kap. 3.

⁴⁴ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. Uvedená cit. s. 356. Spis *Rukověť pro Vavřince (Enchiridion ad Laurentium)*, kap. 81.

...Sledujme však dále jeho hluboký teologický výklad o hnutích lidské vůle a milosti jež je vyvolává: „Řeknu však (aniž bych se vzdával přesvědčení, že to vyžaduje pečlivější zkoumání) krátce i to. Lidé nechtějí dělat, co je spravedlivé, protože buď není jasné, zda to spravedlivé vskutku je, anebo proto, že to nepřináší žádoucí slast. O to úsilovněji totiž něco chceme, oč s větší jistotou víme, že je to dobré a oč větší nám to přináší slast. Nevědomost a slabost jsou proto neřesti, které brání vůli, aby se rozhodla pro dobrý skutek anebo se vzdala skutku špatného. Aby se pak stalo zjevným, co bylo dosud ve skrytu, a stalo se slastným to, co dsud nepřinášelo žádnou potěchu, to je věcí Boží milosti, která pomáhá lidské vůli. Jestliže však milost ve skutečnosti nepomáhá, pak to má příčinu v člověku, nikoli v Bohu.“⁴⁵ A připomíná: „Hospodin poskytne slast a naše země vydá svůj plod.“⁴⁶

Kapitola 6 - Proč byla léčebná milost Kristova pojmenována vítězná slast (delectatio vitrix)?

Z předchozích kapitol vyplývá, že v lidském zápase s pokušeními a slastmi je nutná Boží útěcha. Augustin vyjadřuje, že větší slast neustoupí nikdy menší slasti a že lidská duše jde vždy za tou slastí, která je pro ni větším vzrušením a je pro ni příjemnější. Jansen podotýká že toto sv. Augustin na mnoze naznačuje či výslovně říká. Uvádí tento příklad: „O to více a usilovněji každou věc chceme, oč si s větší jistotou uvědomujeme, jak je dobrá a oč větší nám skýtá slast.“⁴⁷ A dále uvádí: „Aby útěcha plynoucí ze spravedlnosti přemohla slast z těch věcí atd.“ ... Těž vyslovuje přání: „Kéž Bůh učiní, aby působilo větší slast dělat to, co přikazuje, než kterou poskytuje to, co zakazuje.“⁴⁸ Jansen zdůrazňuje slavné místo, na které je nutné poukazovat u Augustina, a to v komentáři k epištole Galatským, kde na základě apoštolského textu vysvětluje, co jsou plody Ducha (láska, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrota, věrnost, tichost, sebeovládání, čistota) ... a dodává: „Tyto duchovní plody panují tedy v člověku, nad nímž nepanují hříchy. Předpokladem jejich panování však je, že oblažují natolik, že jsou s to duši, jež se ocitla v pokušení, zadržet, aby neprojevila souhlas s hříchem. Nutně totiž jednáme v souladu s tím, co nám přináší větší slast. Tak např. krása ženy, s níž se setkáme, nás vábí k rozkoši plynoucí ze smilstva. Jestliže však nám skýtá větší útěchu ona niterná krása, již se vyznačuje pravá mravní čistota, a to skrze milost, jež je ve víře v Krista, budeme žít a jednat podle ní. Pak v nás nebude vládnout hřích a nepůjdeme za vlastními choutkami, nýbrž bude v nás panovat díky lásce spravedlnost, takže budeme plni vnitřní radosti konat vše, o čem poznáme, že se to Bohu líbí.“⁴⁹ Augustin dává této milosti název „delectatio vitrix“ (vítězná slast), aby tuto skutečnost vhodně pojmenoval a často tento pojem užívá.⁵⁰

---

⁴⁵ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. Uvedená cit. s. 357. Spis *Rukověť pro Vavřince (Enchiridion ad Laurentium)*, kap. 81.

⁴⁶ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. Uvedená cit. s. 357. Spis *O zásluhách hříšníků a odpuštění*, kap. 17.

⁴⁷ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. Uvedená cit. s. 357. Spis *O zásluhách hříšníků a odpuštění*, kap. 17.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. Uvedená cit. s. 358.

⁵⁰ *Ibidem.*, s. 359.

Kapitola 7 - Nutnost slasti je důsledkem slabosti vůle, jejímž vlivem se vůle může rozhodnout pro něco dobrého jen tehdy, působí-li jí to potěšení.

V této kapitole se Jansen zabývá otázkou, proč je zapotřebí vítězné slasti, aby člověk přemohl pokušení a vykonal spravedlivý skutek. V odpovědi na tuto otázku poukazuje na pohanské filozofy, současně i na křesťany, kteří byli jimi ovlivněni, kterým se „kdysi zdálo, že pokud si člověk zachová užívání rozumu, nemůže být jeho vůle přinucena k určité volbě. Na základě takovýchto domněnek Iulianus napsal, že „člověk je s to podrobit si veškerá svá přirozená hnutí⁵¹ a že „člověk nemůže být k něčemu přinucen tak, aby s tím souhlasila i jeho vůle⁵². Proti těmto bludným míněním se ozval sv. Augustin, protože se jimi zcela podřívá nutnost Boží milosti, pomocí níž odporujeme přirozeným hnutím, takže s nimi vůle nesouhlasí. Na základě týchž bludných domněnek hlásají i dnes někteří teologové svobodu vůle s pyšnou přemrštěností, jež je přivádí až k přesvědčení, že prý, pokud není narušeno užívání rozumu, není tu svobodu s to přemoci žádné, byť sebevětší pokušení. Takovými názory se však podle čistých zásad našeho svatého učitele, o nichž jsem pojednal obšírněji na jiném místě, rozvracejí samy základy křesťanského náboženství.“⁵³ Dále Jansen staví svoji tezi, o nutnosti velké slasti k přemožení slasti pozemské. Považuje za absurdní domnívat se, že vůle se může svobodně přenést přes vnitřní překážky, které nazývá rozkoš a slast. „Odporovalo by to ostatně samotným základům víry, jež nás učí, že člověk hříchem upadl do stavu slabosti vůle. Z toho pochází, že je vůle na přemáhání duševních hnutí velice slabá a že k tomu, aby zvítězila, je nutně zapotřebí Spasitelovy milosti.“⁵⁴ Dále navazuje: „Uvedený názor odporuje ostatně i naší každodenní zkušenosti, jež nás zcela bezpečně učí, že i člověk vyzbrojený proti tělesným žádostem sebelepšími předsevzetími, je-li zbaven pomoci nebeské slasti, záhy oněm žádostem s nářkem a pláčem podléhá a doznává, že nepřijde-li mu na pomoc milost, nemůže tak hrozným pokušením odolávat. Onen názor odporuje také přímo známé Augustinově nauce vyložené roztroušené v celé řadě jejího spisů, že totiž člověk podrobený zákonu před příchodem milosti nejen nemůže odolávat hnutím tělesných žádostí, nýbrž že se dokonce skrze zákon, jenž mu byl uložen, stává ještě více hříšníkem. To je ostatně v souladu s Božími záměry.“⁵⁵ Jansen píše, že nechal lidstvo bojovat se svojí žádostivostí rozpoutanou dědičným hříchem, aby si lidé byli vědomi osobních hříchů, a to v nich zlomilo pýchu podpořenou filosoficky, kdy při pokušení spoléhají na sílu svobodné vůle. Aby poznali, že jejich vůle je slabá a uznali nutnost léčivé milosti. „Bůh učinil to, co bylo zákonu nemožné pro lidskou slabost: Jako oběť za hřích poslal svého vlastního Syna v těle, jako má hříšný člověk, aby na lidském těle odsoudil hřích a aby tak spravedlnost požadovaná zákonem byla v nás naplněna.“ ...Proto Augustin praví: „Díky milosti dochází k tomu, že dobrá vůle, která je již tu, sílí, až se stane tak silnou, že může - jestliže po tom zcela dokonale touží - splnit Boží přikázání. Z toho má člověk, jenž chce, ale nemůže, příležitost poznat, že ještě nechtěl dosti usilovně a že se má mod-

⁵¹ *Ibidem.*, s. 359. Augustin, *Proti Juliánovi, obránci pelagiánského bludu (Contra Iulianum, haeresis pelagianae defensorem)*, kn. 5, poslední kapitola.

⁵² *Ibidem.*, s. 359. Augustin, *Nedokončené dílo proti Juliánovi (Opus imperfectum contra Julianum)*, kn. I.

⁵³ *Ibidem.*

⁵⁴ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. Uvedená cit. s. 360.

⁵⁵ *Ibidem.*

lit, aby měl vůli tak silnou, jak silná musí být k plnění příkázání.⁵⁶⁵⁷ Na nutnost účinné modlitby poukazuje s připomenutím Augustinova výroku: „Vyprošujeme-li si od Boha pomoc, abychom vykonali nějaký spravedlivý skutek, o co jiného žádáme, než aby nám odkryl, co bylo skryto, a aby učinil útěchyplným to, co nás dosud nikterak netěšilo.“⁵⁸

Kapitola 8 - Za páté se ukazuje, že nebeská slast je pravou Kristovou milostí na základě úvah o setrvání v dobrém během tohoto života a o bezhříšnosti, jež bude údělem nebešťanů. Epilog předchozích výkladů.

Slast nebeské útěchy je pravou Kristovou milostí a účinkem této slasti je nejen dobré rozhodnutí jednorázově, ale prosazení vítězné vůle, která dokáže konat dobré soustavně a vyloučí hřích. „Lidská vůle nedosahuje milosti svobodou, nýbrž svobodu milostí, jež vůli uděluje útěchyplnou vytrvalost v dobrém a nepřemožitelnou statečnost. ...Může-li být nějaká stvořená bytost, které by žádná stvořená věc nečinila potěšení, to je významná a ne snadná otázka.“⁵⁹ Autor vylučuje z počtu bytostí padlé anděly, lidi zrozené v dědičném hříchu a také zvířata (ta hřešit nemohou, protože nemohou ovládat sklon k tělesným požitkům). Rozepisuje se o andělech, kteří slouží svobodně příkazům Božím, protože jim to skýtá slast. Nejvýstižněji ukazuje Augustin zdroj bezhříšnosti lidí na svobodě lidského rozhodování. „Z toho, že jim hříchy nebudou již moci poskytnout žádnou slast, neplyne, že budou lidé zbaveni schopnosti svobodně se rozhodovat. Spíše je třeba říci, že jejich vůle bude osvobozena od potěšení plynoucí z hříchu do té míry, že dosáhnou útěchy z nehřešení, jež jim nebude nikdy odňata.“⁶⁰ Protože v v nebi hřích nebude přinášet žádnou slast, slast z nehřešení bude taková, že nebude již odňata, nebudou moci lidé hřešit. Padlí andělé se dle Augustina udržují v hříchu:

- nedostatkem útěchy z nebes,
- stálou slastí z hříchu.

Dle Augustina nebudou lidé v budoucím životě hřešit, protože s nazíráním pravdy je spojí Boží láska. Nižší dobra pro ně nebudou mít cenu a nebudou se moci od nazírání pravdy a Boží lásky odvrátit. „Tehdy bude lidský duch sycen tak velkým nazíráním a rozplamení se tak velkou láskou k svrchovanému dobru, že od této lásky nebude již moci klesnout k nějakému sebezalíbení. Nebude-li moci náš duch pro lásku k nejvyššímu dobru klesnout do sebelásky, tím méně to bude jistě možné, pokud jde o jiná, menší dobra...“⁶¹ Pravda má zde dva zdroje:

1. stupeň útěchy nejvyšší lásky zahrnuje vše, co je obsaženo v pozemské a tělesné lásce,
2. velikost lásky usměrní vůli i rozum k Bohu tak, že bude stále rozumem nazírán. Na duchov-

⁵⁶ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. Uvedená cit. s. 361. Spis *O milosti a svobodném rozhodování (De gratia et libero arbitrio)*, kap. 15.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. Uvedená cit. s. 361. Spis *O zásluhách hříšníků a o odpuštění*, kn. 2, kap. 19.

⁵⁹ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. Uvedená cit. s. 364 - 365. Spis *O zásluhách hříšníků a o odpuštění*, kn. 2, kap. 19.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 365.

⁶¹ *Ibidem*, s. 366.

ním počátku vůle usměrní rozum tím, že jej přiměje věřit a na samém konci opět vůle dovrší dobro tím, „že zaměří rozum zalitý světlem slávy na jeho předmět tak, že již nikdy nepocítí touhu se od nazírání tohoto předmětu odvrátit“.⁶²

Augustin často se ve svých spisech opakovaně vyjadřuje o rozumem nadaných bytostech, které se stávají blaženými poznáním, viděním a nazíráním Boha. „Mluví-li proto náš svatý biskup o jasném poznání a nazírání, má na mysli takové poznání, které dílem z lásky k Bohu vzniká, dílem k ní vede.“⁶³

Kapitola 9 - Nutnost nebeské slasti k dobrému chtění a konání nepochází z přirozenosti vůle, nýbrž z jejího trestu.

Zde je kladena otázka. Z čeho pramení nutná nebeská slast k provedení dobrého činu? Samotná vůle se bez nebeské slasti pro dobro rozhodnout nemůže a ani si nemůže jedno ze dvou dober vyvolit. Otázka je, zda poznáný předmět vždy ve vůli vyvolá nějakou slast? Či je původ této skutečnosti v povaze vůle, která teprve, když jí předmět slast poskytne, tak teprve usiluje o dosažení? Či zda existuje ještě nějaký jiný důvod?

V prvním výkladu píše Jansen, je zřejmé, že neodpovídá pravdě, poněvadž vůle má mnohdy možnost si vybrat taková dobra, která jí žádnou slast neposkytují.

V druhém případě a ten je pravděpodobnější, se odvolává na přirozenou povahu vůle, poněvadž slast je nutná i pro povahu konání zlých skutků. A prakticky nás zkušenost učí, že se rozhodujeme tehdy, když posoudíme teoreticky vhodnost pro nás a k tomu ze stran vůle ještě přistoupí příjemnost a slastná záliba. Tato zkušenost však neprokazuje, že uvedené skutečnosti pocházejí z přirozené povahy vůle. Augustin stále prosazuje dva principy, z nichž:

1. je přímo součástí katolické víry. Katolická víra učí, že nevědomost a žádostivost, ze kterých vzniká slast z věcí pozemských, je důsledkem trestu z prvotního hříchu. A na tuto pravdu Augustinus tvrdí, že první lidé spáchali hřích, ale nepředcházela mu slast. Ta vznikla až na základě zvráceného rozhodnutí vůle a nikoli naopak. Takže vůle spěje k dobru obtížně, protože je to trest za předešlé rozhodnutí vůle pro zlo „...nutnost slasti nepochází z přirozené povahy vůle.“⁶⁴
2. je tak jistý, že jej lze za takový považovat. Tento druhý princip se týká dobrého jednání. Augustin učí, že milost prvního člověka nezpůsobovala to, že člověk chce dobro a v souladu se svojí vůli tak i jedná. Za těchto okolností ovšem nemohla být milostí vítězná slast. Protože ta je lékem nemocné vůle a ne pro pomoc vůli zdravé. Potěcha z nebeské slasti má formu léku. Vůle prvních lidí upadla do hříchu a do tělesných žádostí, vůle bez vlivu milosti je přitahována tělesnou slastí. A pokud vůle souhlasí, hřeší. Jansenius učí, že nadvláda tělesných žádostí nepatří k přirozené konstituci člověka, který byl plně svobodný, ale je to trest pro již odsouzeného člověka.

---

⁶² HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. Spis *O zásluhách hříšníků a o odpuštění*., kn. 2, kap. 19., s. 366.

⁶³ *Ibidem.*, s. 367.

⁶⁴ *Ibidem.*, s. 368.

„Na každou hříšnou duši doléhá dvojitý trest, nevědomost a nesnáze. z nevědomosti pochází člověka zneuctívající blud, z nesnáze vnitřní trýzeň. Avšak to obojí, souhlas s věcmi nepravdivými místo s pravdivými a z toho pocházející bezděčný blud, jakož i neschopnost odporovat sklonu jednat z podnětu smyslové žádostivosti - to vše nenáleží k přirozenosti přistupující a na ni - kvůli odsouzení - doléhající.“⁶⁵ Augustin tyto slasti pocházející z tělesné žádostivosti nazývá slabost. „Augustin praví: ‚Lidé nechtějí dělat co je spravedlivé, buď protože není jasné, zda to spravedlivé vskutku je, nebo protože jim to nepřináší žádoucí slast.‘“⁶⁶ Z toho vyvozuje závěr, že nevědomost a slast jsou překážkami, které vůli brání směřovat k dobru a nestranění zlu. V našem stvořeném světě nás budou vždy pozemské slasti silně přitahovat a odtrhovat nás od lásky k Bohu. Toto bude stále v interakci. Vůle před udělením milosti není schopna konat dobro, ale nebeskou milostí je zasažena tak silně, že nemůže poté již nic zlého konat. Takže během našeho pozemského života se po obdržení milosti stále pohybujeme mezi oběma krajnostmi, kde se slast ze stvořených věcí střídá ze slastmi Stvořitele. Jednáme dle toho, zda naši vůli strhává k souhlasení slast pozemská či nebeská.

Tolik ve velmi stručném výtahu z Janseniovy augustinské kompilace. Jak jsem již uvedla, dílo *Augustinus* je rozsáhlé a zde zmiňuji ty části, které vyvolaly prudké teologické reakce a vedly k odsouzení díla.

Papežem Inocencem X., jeho apoštolskou konstitucí *Cum occasione* ze dne 31. května 1653 bylo reprobováno⁶⁷ samostatně těchto proslulých „pět vět“ ze spisu *Augustinus*:

1.

Některá Boží přikázání daná spravedlivým lidem, kteří je chtějí a podle svých sil se snaží je zachovávat, jsou nemožná: chybí jim totiž milost, která by je učinila možnými.

Teze je prohlášena a zavržena jako opovážlivá, bezbožná, rouhačská, zasluhující vyobcování a kacířská.

2.

Ve stavu padlé přirozenosti nikdy nelze odporovat vnitřní milosti.

Teze je prohlášena a zavržena jako kacířská.

3.

K zásluze nebo jejímu opaku se ve stavu padlé přirozenosti člověka nevyžaduje svoboda od nutnosti, nýbrž stačí svoboda od donucení.

Teze je prohlášena a zavržena jako kacířská.

---

⁶⁵ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. Spis *O zásluhách hříšníků a o odpuštění*., kn. 2, kap. 19., s. 369.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Reprobace - odmítnutí, neuznání; vyloučení z věčné spásy. Pozn. autora.

4.

Semipelagiáni připouštěli nutnost předchozí vnitřní milosti k jednotlivým úkonům, a také k počátkům víry; a v tom byli kacíři, že chtěli, aby tato milost byla taková, že by jí lidská vůle mohla jak odporovat, tak poslouchat.

Teze prohlášena a zavržena jako chybná a kacířská.

5.

Je semipelagiasmem tvrdit, že Kristus umřel za zcela všechny lidi anebo pro ně vylil krev? Teze je prohlášena a zavržena jako chybná, opovážlivá, skandalózní a naznačující, že Kristus zemřel pouze za spásu předurčených, jako bezbožná, rouhavá, potupná, přičítící se pravé zbožnosti a kacířská.⁶⁸

Ve velmi kusé podobě jsem se pokusila vytyčit hlavní teze díla Cornelia Otto Jansena a reakci papežské kurie. Myšlenky byly rozebírány a aplikovány do praktického života, zvláště ve Francii se svým zázemím kláštera v Port-Royal des Champs a staly se nosnou ideou, která sama o sobě, dle mého názoru, podléhala vlastní dynamice vývoje. To se projevilo v otevřenosti boje o podobu protireformace v absolutistické monarchii francouzské 17. století, mělo svůj sociální dějinný vývoj, kdy v 18. století podoba jansenismu byla baštou francouzské buržoazie v jejím politickém boji. Jansenistické vlivy působily na habsburskou monarchii v době osvícenství na přelomu 18. a 19. století (Vídeňští velikáni).⁶⁹

I.2 FRANCOUZSKÉ Hnutí JANSENISMU

Od přelomu 16. - 17. století docházelo ve Francii k obnovení náboženské horlivosti. Reakce na závěry tridentského koncilu byla v této oblasti silná a propojená s vládnoucí třídou - s francouzskou šlechtou, která se rozdělila na dva nesmiřitelné tábory a v zemi docházelo k nekontrolovanému násilí ve jménu rozdílného uplatňování křesťanské víry. Přijetím katolického vyznání Jindřichem IV. z Navarry a Nantským ediktem se poměry v zemi zákonně upravily, ale neklid v zemi přetrvával. „*V samotné Francii, která v 16. století prodělala těžkou krizi národní a státní jednoty právě v podobě vleklých náboženských válek mezi protestanty a katolíky, ukon-*

⁶⁸ D 1092 - 1096; originální text: „Errores (5) Cornelii Jansen(ii). (...).“

1. Aliqua Dei praecepta hominibus iustis volentibus et conantibus, secundum praesentes, quas habent vires, sunt impossibilia: deest quoque illis gratia, qua possibilia fiunt. *Declarata et damnata uti temeraria, impia, blasphema, anathemate damnanda et haeretica.*

2. Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur. *Declarata et damnata uti haeretica.*

3. Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione. *Declarata et damnata uti haeretica.*

4. Semipelagiani admittebant praevientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; ed in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere et obtemperare. *Declarata et damnata uti haeretica.*

5. Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse. *Declarata et damnata uti falsa, temeraria, scandalosa, et intellecta eo sensu, ut Christus pro salute dumtaxat praedestinatorum mortuus sit, impia, blasphema, contumeliosa, divinae pietati derogans, et haeretica.*“

HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 164, pozn. č. 410.

⁶⁹ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelinek, 1945. 382 s., s. 25 - 38.

čenou tolerančním nantským ediktem roku 1598, dochází v duchovním klimatu země ke zcela protichůdným jevům. Ve stejné době, kdy na jedné straně z rozpoznání marnosti ideových sporů, jež provázely reálný společenskomočenský zápas katolíků s protestanty, se šíří v některých vzdělaných vrstvách francouzské společnosti náboženská lhostejnost a skepse, dochází na druhé straně k markantní vnitřní obnově katolicismu. Mezi lety 1590 - 1640 lze v Francii, zejména v městském prostředí, pozorovat na katolické straně vzrůst náboženského zápalu, který ohlašuje nástup protireformace včetně hnutí vnitřní katolické obnovy v tridentském duchu.⁷⁰

O obnovení katolické horlivosti se zasloužil okruh kardinála Pierra de Bérulle (1575 - 1629). Byl zaníceným stoupencem augustinské linie protireformace. „Uvedl do Francie oratoř Ježíše Krista, řád ursulinek a především se postavil do čela strany ‚zbožných‘ (le parti de dévots).⁷¹ S kardinálem Richelieuem se neshodl v pojetí zahraniční politiky, ale úzce spolupracovali na vnitřní protireformační politice. Řád jezuitů působil ve Francii až od roku 1603, kdy mu bylo povoleno se v zemi usazovat.⁷²

Dále došlo v letech 1655 - 1657 k zápasu o orientaci protireformace. V kontextu k tomu současně k zápasu o doktrínu jansenismu, vnímanou jako „odnož strohého augustinismu“.⁷³ Vydání spisu *Augustinus*, reakce římské kurie na tento spis a silné rozšíření díky vydavatelským činnostem, např. v Paříži, zapříčinily plošné šíření. A to zprvu zejména v oblasti vzniku, to jest (dále tj.) v oblastech tzv. nízkých zemí (dnešní Belgie a Nizozemsko) a současně díky působení Cornelia Jansena ve Francii, přátelským kontaktům tohoto uzavřeného teologa a tím i známosti jeho učení. Důležitým propagátorem, šířitelem a uvaděčem myšlenek do živé společnosti, byl jeho osobní přítel z mládí - abbé de Saint-Cyran. Francouzský jansenismus v 17. století je specificky svázán s obrodným katolickým hnutím osobností spjatých s opatstvím Port-Royal des Champs. K tomuto hnutí patřil nepochybně Martin de Barcos, dále Antoine Arnauld (nazývaný „Grand“ Arnauld⁷⁴), Pierre Nicole⁷⁵, Jean Racine.⁷⁶ Dále jsou to řeholnice kláštera Port-Royal, jednak de Paris a taktéž des Champs. U těchto řeholnic působení vlivů jansenismu ve Francii způsobilo „metanoiu“ (obrácení) k vnitřní zbožnosti. Toto se dělo přímým působením Jean-Antoine Duvergier de Hauranne, prvního abbého de Saint Cyrana.⁷⁷

---

⁷⁰ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. Uvedená cit. s. 17.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. Uvedená cit. s. 19.

⁷⁴ „Velký“ Arnauld. Autorský překlad.

⁷⁵ „Nicole podal cenný příspěvek výchovatelství ve své úvaze *Vues générales pour bien élever un prince* (Všeobecné zásady směřující k dobrému vychování knížete). V této úvaze poukazuje nám, s jakým smyslem a s jakou péčí se věnoval sám umění výchovatelství a podává pokyny, jež nemohou žádnému učiteli býti na škodu.“ QUICK, R. H.: *Vychovatelští reformátoři*. Praha: Jan Laichter, Vyd. I., 1897. 416 s., s. 159.

⁷⁶ Francouzský dramatik a spisovatel (drama Faidra). Narozen 22. prosince 1639 v La Ferté-Milon, † 21. dubna 1699 v Paříži. V dětství ve třech letech osiřel, byl vychováván svoji babičkou a tetami a od deseti let byl studentem v Port-Royal des Champs. Jean Racine. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-06-10]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jean_Racine

⁷⁷ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s.

I.3 OSOBNOSTI FRANCOUZSKÉHO JANSENISMU

I.3.1 Jean-Antoine Duvergier de Hauranne - první abbé de Saint-Cyran

Ideové hnutí, ze kterého ve Francii sedmnáctého století povstává jansenistické hnutí, mělo své pozoruhodné osobnosti. Jednou z těchto společensky významně angažovaných osobností byl Jean-Antoine Duvergier de Hauranne, v pozdějších dobách nazývaný abbé de Saint-Cyran. Abbé de Saint-Cyran byl přítelem Cornelia Jansena, nedá se říci, že byl jansenista. Jeho osobní hluboké přátelství s Jansenem během života se stalo předstupněm a aktivátorem působení na osobnosti, které jsou za jansenisty považovány. Mezi ně patřil jeho synovec Martin de Barcos.⁷⁸

Z měšťanského prostředí pocházelo mnoho jansenistů. Jean-Antoine Duvergier de Hauranne nebyl výjimkou. Narodil se v městě Bayonne v jižní Francii. Prostor měšťanské rodiny bylo obsaženo v kořenech mnohých jansenistů. Odkud odešel do Nizozemí, ke studiu teologie na univerzitě v Lovani. Na této katolické univerzitě, nejstarší v oblasti tzv. nízkých zemí (dnes Nizozemsko, Vlámko) mohl naslouchat mimo jiné přednáškám věhlasného filologa Justa Lipsia.⁷⁹ Na univerzitě studovaly a působily významné evropské osobnosti, např. Andreas Vesalius,⁸⁰ Erasmus Rotterdamský, Cornelius Jansen, Gerhard Mercator (latinsky *Gerardus*),⁸¹ papež Hadrian VI. a další.⁸²

V roce 1609 se seznámil s Corneliem Jansenem a pozval ho do svého rodného města. Po návratu Jansena do tehdy španělského Nizozemska s ním udržoval aktivní korespondenci. Také se s ním opětovně v Lovani setkal.⁸³

O jedenáct let později (r. 1620) se de Hauranne stal abbém (představeným) kláštera Saint-Cyran. Od toho času se vžilo jeho běžné pojmenování „*abbé de Saint-Cyran*“. Funkci, která byla s touto hodností spojena, prakticky nevykonával.⁸⁴

Od svého jmenování již otevřeně projevuje své reformní snahy. Týkaly se zásadního zpřísnění života tak, aby vedlo k původnímu, asketickému vzoru křesťanství a život byl žit podle tohoto modelu. Prostředkem bylo značné zpřísnění morálky, dle příkladu sv. Augustina, jak vyjadřoval Jansenius. Jmenování abbém může být těžce slučitelné s požadováním odříkavého - asketického způsobu života a to zvláště, když tuto funkci prakticky nevykonával. V případě plného převzetí kláštera Saint-Cyran mohl své ideje naplnit přímo (tuto ideu splnil v pozdější době jeho synovec

---

⁷⁸ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 43 – 44.

⁷⁹ Justus Lipsius, vlastním jménem Joest Lips (1547 – 1606), proslulý klasický filolog, stoupenec stoické filosofie, autor díla *Úvod do stoické filozofie (Manuductio ad stoicam philosophiam)*, Antverpy 1604. HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 96.

⁸⁰ (* 31. 12. 1514 v Bruselu - † 15. 10. 1564 v Zakynthosu) anatom a lékař. Autor knihy o lidské anatomii, *De humani corporis fabrica* (stavba lidského těla). Vesalius je často zmiňován jako zakladatel moderní anatomie. Andreas Vesalius. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-06-10]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Andreas_Vesalius.

⁸¹ Vlámský kartograf a matematik. Pozn. autora.

⁸² Katolická univerzita v Lovani. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-06-10]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Lova%C5%88sk%C3%A1_univerzita.

⁸³ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 44.

⁸⁴ *Ibidem*.

Martin de Barcos). Zvolil si cestu reformě misijní. Pohyboval se v prostředí pařížské společnosti a působil na jednotlivé osobnosti svým příkladem. „Současné lze v jeho přijetí poměrně vysoké církevní hodnosti a v jejím faktickém nevykonávání již spatřovat ono pro francouzský jansenismus tolik typické neuvědoměle společensky kritické ‚odmítání světa‘, záměrně mířící do sféry mravní a nevědomky tím zasahující společenský život. Duvergier už jako abbé de Saint-Cyran patří k oporám protireformačního hnutí a je v úzkém styku s kardinály Bérullem a Richelieuem.“⁸⁵

Na jeho příkladu je patrný přítomný faktor protireformačního zápalu francouzského společenského života z první poloviny 17. století, rozvíjející se mimo okruh jezuitského řádu a dokonce i mimo oficiální struktury církve.⁸⁶

To se projevilo i vznikem strany tzv. „*dévots*“ (zbožných).⁸⁷ Tato strana zprvu (v 1. pol. 17. století) měla až spiklenecký ráz a sdružovala všechny proudy francouzské katolické proireformace. Berulle, Duvergier, Richelieu - osobnosti značně protichůdné, s protikladnými zájmy a záměry - sdílejí ve dvacátých letech 17. století přesvědčení, že úspěch hnutí katolické obnovy závisí na obnově katolické morálky a života.“⁸⁸ Berulle a abbé de Saint-Cyran byli ti, kdož získávali působením svých idejí nábožensky vlažné osobnosti mnohdy z kruhů francouzské aristokracie, měšťanstva a úřednické třídy. Stýkali se s představiteli nové přírodovědy např. Mersennem, Gassendihem, ale nebyli vzdáleni ani Renée Descartovi. Kardinál Richelieu měl cíle mnohem prozaičtější. Šlo mu především o upevnění státní moci, kterou on sám zastupoval. Spojení Duvergiera s hnutím *dévots*, jeho stálý kontakt s Janseniem (šifrovaná korespondence o problémech agustinismu a molinismu) vedlo k jeho zatčení v roce 1638. Napomohl k tomu i pamflet *Mars gallicus* (1635) Cornelia Jansena po vpádu francouzských vojsk do španělského Nizozemska. Abbé de Saint-Cyran byl na příkaz kardinála Richelieua uvězněn, aniž by proběhl soud, v pevnosti Vincennes v blízkosti Paříže, přísně střežen. De Saint-Cyran byl propuštěn až po kardinálově smrti v roce 1643, kdy sám, 11. října téhož roku, zemřel. Ve svém arestu pokračoval v teologických úvahách na základě učení sv. Augustina ve shodě se svým životním přítelem Janseniem. V hodnocení jeho životního působení - jak misijní činnosti v kruzích francouzské společnosti, tak svým osobním příkladem se stal zosobněním úspěchu katolické obnovy na půdě Francie. A to zcela jinou formou, než jakou prosazoval řád Tovaryšstva Ježíšova.⁸⁹

Hnutí katolické obnovy se začalo štěpit do několika proudů. Linie, kterou zastával první abbé de Saint-Cyran u některých příslušníků francouzského jansenismu vedlo až přehnanému radikalismu. K nim lze přiřadit synovce Duvergiera (z matčiny strany).

---

⁸⁵ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 44.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ „Tato strana, která ze svých řad velmi rychle vyloučila jak řádové duchovní, tak jansenisty, a již se dostalo nepříliš lichotivého názvu ‚kabala zbožných‘ (la cabale des dévots), vzbudila svými politickými snahami nakonec takové obavy, že byla v prvních letech vlády Ludvíka XIV. násilím potlačena.“ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 46.

⁸⁸ *Ibidem.*, s. 45.

⁸⁹ *Ibidem.*, s. 49.

I.3.2 Martin de Barcos - druhý abbé de Saint-Cyran

Měl dvě životní autority - svého strýce, prvního abbého de Saint-Cyran a Cornelia Jansena. Jansena znal osobně, byl jeho učitelem na univerzitě v Lovani. Strýci byl až do jeho uvěznění po boku ve funkci tajemníka. Po jeho smrti byl jmenován nástupcem v hodnosti abbého opatství Saint-Cyran. V letech 1643 - 1650 tento druhý abbé de Saint-Cyran pobýval v klášteře Port-Royal nebo v jeho blízkosti. V této době měl největší vliv na řeholní a světské dění tohoto kláštera. „*Martin de Barcos byl vskutku jansenistou par excellence: představoval extrémní tendenci jansenismu, jež se projevovala především v odmítání všech světských záležitostí. Barcos byl principiálně nepřitelem jakéhokoli angažování se ‚ve světě‘, byl nepřitelem jakékoliv politické aktivity, hlasatelem naprosté lhostejnosti vůči všemu světskému. Jeho radikální, extrémně nepřátelský postoj vůči světu a jeho záležitostem, jež Barcos označoval za nicotné a bezvýznamné, které nesmí ani na okamžik odvrátit pravého křesťana od cesty spásy, nebyl ovšem vždy přijatelný a udržitelný. Barcosův vliv na francouzský jansenismus proto postupně slábl; mezi ním a ostatními jansenisty a zejména mezi ním a klášteřem Port-Royal se styky postupně omezovaly.*“⁹⁰

Ke konci života se díky svým nesmiřitelným postojům dostával do společenské izolace, kterou umocnil svým odchodem do naprostého ústraní kláštera Port-Royal, kde v roce 1678 zemřel. Byl autorem dvou děl, které reflektují základní otázky jansenismu a návazného sporu. V roce 1666 vyšel v Paříži spis, který se zabývá pěti články, které kurie vybrala a označila jako kacířské. Toto dílo má ryze barokní obsáhlý název *Vysvětlení otázky existence pěti článků, odsouzených papeži, v němž se jasně dokazuje, že se tyto články v Janseniově knize vůbec nenacházejí atd. (Explication de la question de fait touchant les cinq propositions, condamnées par les papes, où il est montré évidemment, que ces propositions ne sont point dans le livre de Jansénius, etc.)*. V Monsu vyšel roku 1696 (po jeho smrti) spis, který se zabýval otázkami milosti a predestinace. Jmenoval se *Výklad katolické víry, týkající se milosti a předurčení (Exposition de la foi catholique touchant la grâce et la predestination)*. Pro pochopení francouzského jansenismu je významná korespondence druhého abbého de Saint-Cyran.⁹¹

I.3.3 Antoine Arnauld

V kontrastu k nesmlouvavým morálním apelům a extrémní formě jansenismu v osobě Barcose, se staví nejznámější postava francouzského jansenismu 17. století Antoine Arnauld. Obdržel od svých příznivců přezdívku *Grand* (Velký) doktor Arnauld. Tento přídomek vyjadřoval obdiv svých současníků a dozajista i respekt a uznání od protivníků. Současně také ale byl rozlišovacím znamením v rozsáhlém rodu Arnauldů. Sám velký Arnauld by byl ztěžka dle příjmení rozeznáván v množství svých sourozenců, bratranců a ostatních členů široké, vysoce postavené rodiny. Každopádně tento rod obsáhl velký počet stoupců a zastánců

⁹⁰ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 50.

⁹¹ „...kterou po II. světové válce v městském archívu v Tours objevil L. Goldmann a zveřejnil ji. V této korespondenci se odhaluje Barcosova osobnost a jeho názory, jeho důsledný radikalismus.“ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 50.

hnutí jansenismu ve Francii. Klášteru v Port Royal des Champs dodal velké množství řeholnic a okruhu kláštera, jeho laické komunitě „*samotářů*“⁹² více stoupců.⁹³

Doktor Arnauld byl nejmladším z dvaceti sourozenců otce Antoina Arnaulda (1516 - 1619). Ten byl advokátem pařížského parlamentu.⁹⁴

Jeho nejstarší žijící bratr Robert Arnauld d' Andilly (1588 - 1674) měl sám deset dětí. Tři z nich byly řeholnicemi v Port Royal a jedna z dalších dcer byla v témže klášteře novicou. Jiná dcera, jménem Angélique de Saint-Jean (1624 - 1684), byla abatyší kláštera Port-Royal. Nazývána řádovým jménem *Mère* (Matka) Angélique byla její sestra Jacquelina (1591 - 1661).⁹⁵ Další tři sestry doktora Arnaulda byly řeholnicemi. Mezi bratry nalzáme Jindřicha - biskupa z Angers (1597 - 1692), který se angažoval v hnutí jansenismu, Simona - po vojenské nedlouhé kariéře se stal *samotářem* - členem laického okruhu kláštera Port-Royal. Z širokého okruhu jmenujme synovce bratra Roberta Arnaulda d' Andilly - abbého Antoine Arnaulda (1616 - 1698), port-royalského *samotáře* De Luzancyho (1623 - 1684).⁹⁶

Jeho sestra Kateřina, provdána Le Maître (1608 - 1656) měla tři synovce, všichni tři patřili ke klášteru Port-Royal a francouzskému jansenismu. Jedná se o Antoina Le Maître (1608 - 1656) - advokáta pařížského soudu, který byl prvním, kdo odešel do ústraní Port-Royalu, dále Simona Le Maître de Sérécourt (1611 - 1650), taktéž *samotáře*. Avšak nejproslulejším byl Isaac Le Maître de Saci (1613 - 1684) - který se stal duchovním vůdcem a zpovědníkem kláštera Port-Royal des Champs.⁹⁷

Tento, velmi syntetický přehled, jsem použila k zobrazení velikosti rodiny doktora Arnaulda a vztahů ke klášteru Port-Royal.

Rozsáhlá rodina Arnauldů je představitelkou francouzské *parlamentní buržoazie* a *úřednické šlechty*. Nepatřila tudíž k žádné rodové aristokracii, ani k tzv. *dvorské šlechtě* (*noblesse de cour*). Dvorská šlechta se od druhé poloviny 17. století stala základem administrativy francouzské absolutistické monarchie. Doktor Arnauld stál v mezníku vzniku a doba a postavení, ve kterém se nacházel, jej nutilo k zásadnímu rozhodnutí, kterým směrem se bude ubírat. „*Pro doktora Antoina Arnaulda, velkého teologa umírněného křídla francouzského jansenismu, muže, který byl často v ohnisku mnoha soudobých polemik a kontroverzí, nabyt dvojaký postoj celé jeho společenské vrstvy vůči službě monarchii zvláštní podoby jansenistického ,ano i ne‘; vůči osobě panovníka vždy loajální, avšak s neskrývanými výhradami vůči postupu, který volila monarchie ve vztahu k těm, kdož v otázkách svědomí a víry nezastávali vždy oficiální stanovisko.*“⁹⁸

---

⁹² „V Port-Royalu des Champs usídlila se časem družina poustevníkův, kteří se na pokyn Saint-Cyranův zřekli světa a oddali se modlitbám a studiím.“ QUICK, R. H.: *Vychovatelští reformátoři*. Praha: Jan Laichter, Vyd. I., 1897. 416 s., s. 144.

⁹³ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 51.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ „Vypuzena rozmohlými nemocemi z Port-Royalu des Champs, matka Angelika převedla svoji společnost (r. 1626) do domu, jejíž pro ni zřídila v Paříži její matka, která ovdověvši vstoupila do řádu jako velebná sestra.“ QUICK, R. H.: *Vychovatelští reformátoři*. Praha: Jan Laichter, Vyd. I., 1897. 416 s., s. 142.

⁹⁶ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 51.

⁹⁷ *Ibidem.*, s. 52.

⁹⁸ *Ibidem*.

Na jeho mládí a směřování měla velký vliv starší sestra - abatyše Angelique, která provedla zhruba v době Antoinova narození reformu kláštera. Současně jej patrně nejvíce ovlivnil první abbé de Saint-Cyran. Vedl jej k zájmu o otázky milosti a morální teologii. V roce 1641 se stal doktorem teologie na pařížské Sorbonně. V téže roce byl vysvěcen knězem. Byl plodným autorem. Vedl bohatou korespondenci s vědci své doby, např. (Leibnitzem, Descartem). Byl současníky ceněn za spisy, které se zabývaly aktuálními teologickými a morálními otázkami své doby. Jeho dílo z mládí *O laskavém přijímání (De la fréquente communion)* z roku 1643 vstoupilo, jako nejznámější, do polemiky s jezuitou. Svými dvěma *Apologiemi* se zastával biskupa Jansena a přihlašuje se v nich k pojetí přísného augustinismu.⁹⁹

„V roce 1655 se podjal doktor Arnauld veřejné obhajoby vévody z Liancourtu, kterému jeho farář vyhrožoval určitými sankcemi, jestliže nepřerušuje styky s jansenisty a klášteřem Port-Royal. Doktor Arnauld vyložil svou obhajobu vévody z Liancourtu ve dvou spisech *List vznešené osobnosti (Lettre à une personne de condition)* a *Druhý list vévodovi a párovi (Second lettre à un duc et pair)*. Oba listy, které byly mimo jiné rovněž obranou některých tezí z Janseniova Augustina, vyvolaly značné vzrušení. Především však způsobily dramatické zasedání teologické fakulty a vedly přímo k vyloučení Antoina Arnaulda z řad jejích doktorů. Právě tato kampaň proti doktorovi Arnauldovi měla za následek Pascalovo vystoupení s *Listy venkovanovi*.“¹⁰⁰ Touto obranou doktor Arnauld poukázal na svá přátelství v řadách vysoké francouzské aristokracie, kromě vévody Liancourta se jednalo o vévodkyni Longueville a knížete z Conti. Arnauldův blízký spolupracovník Pierre Nicole (1625 - 1695) se vztahoval *ke světu*, jménem zdravého rozumu se snažil o rozumné dohody s protivníky. Doktor Arnauld, na rozdíl od druhé abbého de Saint-Cyran, který zastával krajní stanoviska, dokázal hledat kompromisy s církevní a světskou mocí. Vyjadřuje to jeho schopnost myslet politicky a jakkoli se angažoval pro myšlenky jansenismu, které plně zastával, dokázal vhlédnout do světa mimo toto hnutí. V roce 1668 bylo církevním smírem přechodně ukončeno šikanování kláštera Port-Royal a jansenistů. Doktora Arnaulda přijal francouzský král Ludvík XIV. a byl představen papežskému nunciovi ve Francii. Po deseti letech relativního klidu započala církevní a státní moc opět jansenisty a klášter Port-Royal pronásledovat. Antoine Arnauld v roce 1679 opustil francouzské území a střídavě žil v Belgii a Nizozemsku. Do náboženského, politického a intelektuálního dění ve své vlasti ovšem stále zasahoval.¹⁰¹

1.3.3.1 Klášter-Port Royal a okruh jeho osobností

V této části velmi zhruba nastíním historii kláštera, který do doby 17. století nijak nevynikal z okruhu ženského cisterciáckého řádu. Je umístěn v údolí říčky Chevreuse blízko Paříže. Byl založen v roce 1204 Mathildou de Garlande z peněz fondu jejího manžela Mathie de Marly, který

---

⁹⁹ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 51.

¹⁰⁰ *Ibidem.*, s. 53.

¹⁰¹ *Ibidem.*, s. 55.

se účastnil čtvrté křížové výpravy. Od roku 1216 vedla klášter první abatyše Ěrembergra. Klášter mapuje francouzskou historii, včetně velkých náboženských konfliktů 16. století.¹⁰²

Abatyše, dvě stejného jména Jehanne de la Fin (teta a neteř) přinesly klášteru majetek v podobě lesů, luk a jiných pozemků a to především v krajině nad klášterem. „*Vizitační protokoly hovoří naopak o značném uvolnění klášterní disciplíny v 16. století - je to nepochybně nejen projev doby, poznamenané renesancí, reformací, náboženským konfliktem, majícím charakter občanské války, nýbrž také projev toho, že většině řeholnic sloužil klášter jako útulek, do něhož umísťovaly jejich rodiny své neprovdané nebo ovdovělé dcery.*“¹⁰³ V kopci byly vybudovány hospodářské budovy. Byly nazývány *Granges*. Tyto se v 17. století proslavily jako sídlo laické komunity kláštera.¹⁰⁴

Reformu kláštera provedla starší sestra Antoine Arnaulda - Angélique po svém návratu do kláštera dne 16.12.1607. Vstoupila do kláštera, který se v té době vyznačoval značně uvolněnou disciplínou.¹⁰⁵ Tímto začala klášteru nová éra. Ta je přímo spjatá s hnutím jansenismu, s prvním abbé de Saint-Cyranem - zpovědníkem kláštera, kardinálem Bérullem, de Barcosem - druhým abbé de Saint-Cyranem, zastáncem vyhraněného pojetí jansenismu. Jean Duvergier de Hauranne byl duchovním vůdcem kláštera a ten i díky laické komunitě - „samotářům“ a „malým školám“ - získal pověst mimořádného střediska duchovní obnovy, spojovaného s hnutím Jansenia. Tyto skutečnosti vedly ke zjištění, že pro francouzskou monarchii začal tento duchovní a praktický potenciál znamenat ohrožení. Stal se představitelem duchovní obrody a opozici vůči francouzskému katolickému královskému absolutismu.¹⁰⁶

Pod vedením matky Angélique prodělal klášter rozdělení. Určitá skupina řeholnic zůstala v původním klášteře u říčky Cheuvreuse, větší část řeholnic, pod vedením abatyše, se přesunula do Paříže (1626). do čtvrti Saint-Jacques. Zde byl z darů příznivců kláštera zakoupen dům, který byl v letech 1628 - 1629 přebudován na klášter. Dárci finančních prostředků si vymíňovali, že jim bude přistaveno obydlí, kde by mohli přebývat jako hosté kláštera. Původní klášter nepozbyl významu a od roku 1637 se zde začali v *Granges* usazovat „samotáři“, což se posílilo v roce 1648 po návratu matky Angélique spolu s částí svých řeholnic do mateřského kláštera. V místě tzv. *Granges* také vznikly *malé školy*.¹⁰⁷ Tyto ve své velice krátké historii znamenaly na svou dobu podivuhodný pedagogický počín (srovnatelné s pedagogickým systémem J. A. Komenského). Vzdělávaly děti z okruhu příznivců kláštera. Stačí připomenout žáka port-royalské *malé školy* Jeana Racina - dramatika (1639 - 1699). Tyto *malé školy* přímo iniciovaly vznik učebnic, zejména *Logiky* a *Gramatiky*. Jezuity tyto školy ohro-

---

¹⁰² Port-Royal des Champs [online]. © 2008-2010 [cit. 2011-11-24]. Accueil . Dostupné z WWW: <<http://www.port-royal-des-champs.eu>> [webová stránka].

¹⁰³ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 74.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ MONLAUR, M.-R.: *Angélique Arnauld: Préface de Mgr de Cabrières*. Paris: LIBRAIRIE PLON PLON-XOURRIT et Co, IMPRIMEURS-ÉDITEURS 8, RUE GARANCIÈRE 6e, 1901. I 90 I., s. 62..

¹⁰⁶ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 75.

¹⁰⁷ „*Portroyalisté se při své práci varovali školské tradice. Jestliže nedostatek soupeřství byl vadou, praví Sainte-Beuve, byl při tom ten zisk, že se uniklo všeliké rutině, všelikému pedantství. La crasse et la morgue des régents u'en approchaient pas' - prach a domýšlivost školometa byly odtud vzdáleny (P. R. III, 414). Zbožnost, jak jsme viděli, byla jejich hlavním předmětem. Vedle toho pak bylo jejich snahou, aby, dovedli rozum svých žáků na nejvyšší stupeň, jakého mohli dosáti.*“ QUICK, R. H.: *Vychovatelští reformátoři*. Praha: Jan Laichter, Vyd. I., 1897. 416 s., s. 152.

žovaly. Měli pro vzdělávání ve francouzské monarchii monopolní postavení. V roce 1556 museli poprvé samotáři a žáci malých škol z kláštera Port-Royal des Champs odejít. Jezuité dosáhli roku 1660 jejich zrušení - tzv. *malé školy* působily pouhých patnáct let. Roku 1661 vydal generální vikář francouzského království nařízení k podpisu tzv. *formuláře* - „*oficiální prohlášení, jehož podpisem měla každá duchovní osoba vyjádřit svůj souhlas s odsouzením článků z Jansenia podle buly papeže Inocence X.*“¹⁰⁸ Řádové sestry zdráhající se tento formulář podepsat, byly podrobeny církevnímu výslechu a byl na nich stále požadován podpis. Blaise Pascal jim radil podepsat s prohlášením o výhradách. Pařížský arcibiskup v roce 1664 přistoupil ke kárnému opatření vůči klášteru - dvanáct řeholních sester rozesílá do různých klášterů v zemi, v roce 1665 zcela opačně byly v port-royalském klášteře shromážděny řeholnice které odmítaly podepsat formulář a bylo jim odepřeno poskytování svátosti.¹⁰⁹ Současně byl klášter dán pod duchovní jezuitskou správu. Pařížský Port-Royal se již více v dějinách Francie neuplatňuje.¹¹⁰

Roku 1666 byl zatčen a uvězněn Isaac Le Maître de Saci - duchovní vůdce a zpovědník kláštera, do roku 1668 byl vězněn v Bastile, poté propuštěn - nastala krátká doba příměří mezi královskou mocí a jansenisty. V roce 1679 nastává doba likvidace kláštera postupnou formou, která vyvrcholila bulou papeže Klementa VI., kterou výslovně klášter ruší. „*29. září 1709 byly za policejní asistence vyhnány poslední řeholnice, roku 1711 byly zbořeny a srovnány se zemí klášterní budovy.*“¹¹¹

I.3.4 Blaise Pascal

Tento francouzský myslitel, vědec a literát svým životem a dílem hluboce přesáhl dobu, ve které žil. Uchopit a vyrovnat se s jedinečností osobnosti Blaise Pascala, který je rodinnými a přátelskými pouty pojen k opatství Port-Royal des Champs, je nesnadné. Jeho život byl od dvacátého roku svazován bolestí těla, dožil se pouhých třicetidevíti let a jeho dílo se mnohdy dochovalo pouze jako fragment, nebo prošlo revidováním z okruhu jeho nejbližší rodiny a přátel, či vydavatelů. Tudíž se mnohdy jedná ve výkladech o hypotézy. Odmlčení se v posledním půlroce života dává signál o hlubokém promýšlení všech úkolů, které si vnitřně stanovil k prozkoumání. „*Pascal patří k lidem, kteří nemohou být definováni. Kdo to vlastně byl a jak o problémech křesťanského života smýšlel, můžeme vposledku jen tušit. Nebylo mu dopřáno, aby se s konečnou platností vyjádřil. Co zanechal, jsou většinou jen fragmenty.*“ „*Lettres à un Provincial*“¹¹² jsou přerušeny po

¹⁰⁸ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 83.

¹⁰⁹ „*Ale jesuite naproti tomu opovážili se tvrditi, ze musíme papeže vždycky býti poslušni; třeba by nám i poroučel, Ježíše Krista zapřítí, museli bychom to učiniti; neboť když nám papež něco poručí, co jest proti spravedlnosti a pravdě, pak musí on a ne my za to býti zodvědným.*“ t*Histoire générale de Jansenisme*. Tom. IH. pag. 139.). Následkem těchto zásad nařídil papež roku 1664, aby všichni knězi, řeholníci i jeptišky a služové církevní podepsali následující přísahu: »*Já N. N. podrobuji se papežské ústave, kterou papež Innocenc X. r. 1653, jakož i oné, kterou Alexandr VII. r. 1656 vydal. Zavrhuji a zatracuji bezvýminečně upřímně pět vět, které z knihy Jansenovy »Augustinus« nazvané, vyňaty jsou; zatracuji je ve vlastním smyslu spisovatelově, tak jako je apoštolská stolice nadřečenými ustanoveními zatratila. Tak mi pomáhej Bůh a svatě evangelium!*“ BÍLEK, Tomáš V.: *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova: a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště*. Praha: Dr. Frant. Bačkovský, 1896, 546 s., s. 166.

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 80. Port-Royal des Champs [online]. © 2008-2010 [cit. 2011-11-24]. Accueil . Dostupné z WWW: <<http://www.port-royal-des-champs.eu>> [webová stránka].

¹¹² „*Dopisy venkovanovi*“. Autorský překlad.

osmnáctém dopise, v okamžiku, kdy se sledovaný problém dostává do správné polohy. Z velkého díla, které mělo představovat syntézu jeho názorů – z apologie křesťanství, máme jen množství poznámek. Je omylem dívat se na ně jako na „Pensées.“¹¹³¹¹⁴

Na tuto zcela výjimečnou osobnost bylo nahlíženo z mnoha úhlů. Dá-li se třídit a tím se pokusit o snazší kvalifikování Pascala a následný souhrn, domnívám se, že lze rozlišit tyto roviny zkoumání:

1. z dějinného kontextu,
2. z pohledu díla matematického a fyzikálního,
3. z roviny spisovatele,
4. z hlediska teologa a filosofa, muže hluboké křesťanské víry.

I.3.4.1 Dějinný aspekt

Blaise Pascal se narodil 19. června 1623 v Clermontu v zámožné rodině. Ve třech letech mu umírá matka (1626). V roce 1631 se otec společně s dětmi stěhuje do Paříže. Původem patří Pascal k *úřednické šlechtě*, otec Étienne Pascal (1588 - 1651) zastával pozici výběrčího daní a byl volebným královským radou. Matka Antoinetta Begonová (1596 - 1626) byla původem z bohaté rodiny kupců. Pascal měl dvě sestry - starší Gilbertu (nar. 1620) a mladší Jacquelinu (nar. 1625), která přes odpor svého bratra vstoupila do kláštera Port-Royal. Otec se v roce 1638 skrýval ze strachu ze stíhání - účastnil se protestů držitelů rent. Roku 1639 se dostal do přízně kardinála Richelieua (na toho měla svým dětským vystoupením zapůsobit malá Jacquelina) a to mu přineslo úřad komisaře daní v Normandii. Otec v dětství vedl vzdělání svého syna, sám byl dobrým znalcem v oboru filologie a matematiky a sám Blaise uvedl do Matematické akademie Otce Mersenna. O matematickém nadání Pascalově nebylo od raného dětství pochyb. V roce 1640 publikoval svoji první práci *Pojednání o kuželosečkách (Essai pour les coniques)*. Přál si údajně zjednodušit početní operace svého otce, a tak konstruuje o dva roky později svůj aritmetický stroj. V roce 1645 napsal kancléři Séguierovi *Věnovací list (Lettre dédicatoire)* který se tohoto *počítače* týkal a pro uživatele tohoto přístroje zveřejňuje *Návod (Avis nécessaire, etc.)*. Roku 1646 započal pokusy, které se týkaly prokázání existence vzduchoprázdna (po vědci Torricellim), což dokázal poznatkem o závislosti tlaku vzduchu k nadmořské výšce. O rok později, v říjnu 1647 uveřejnil spis *Nové pokusy týkající se vzduchoprázdna (Expériences nouvelles touchant le vide)*. Současně polemizoval s profesorem koleje La Flèche Étienne Noëlem (jezuitou) o otázce vzduchoprázdna.¹¹⁵

V letech 1649 - 1654 pracoval v oboru fyziky a matematiky (o cykloidě) a došlo ke kontaktům s klášteřem Port-Royal. Roku 1652 se sestra Jacquelina rozhodla pro svůj vstup do kláštera. Blai-

---

¹¹³ „Myšlenky“.

¹¹⁴ GUARDINI, Romano: *Křesťanské vědomí : Studie o Pascalovi*. Vyd. I. Brno : Dobromysl, 1998. 88 s., s. 15.

¹¹⁵ „Do této polemiky zasáhl rovněž Pascalův otec, nakonec v roce 1648 prokázal Blaisův švagr Florin Périer správnost Pascalových teorií známým pokusem, spojeným s výstupem na Puy de Dôme.“ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 70.,

RÉNYI, Alfred: *Dialogy o matematice*. Vyd. I. Praha: Mladá fronta, 1980. 208 s., s. 124 - 182.

se Pascal s tímto rozhodnutím nesouhlasil a vznikl pro něj složitý úkol, který se týkal převodu jejího věna klášteru. To Pascal odmítal.¹¹⁶

Ve stejném roce zkonstruoval Pascal poslední - patnáctý exemplář počítačícího stroje a s dedikacním listem jej poslal švédské královně Kristině Švédské. Ve stejném roce odjíždí do rodného města a tam prožívá tajemný vztah s „krásnou učenkyní“.¹¹⁷

Vrací se do Paříže v r. 1653 - čekal jej úkol dořešit otázku věna sestry Jacquelyny, napsat dvě vědecké práce o rovnováze kapalin a váze objemu vzduchu. Na podzim téhož roku odjel do Poitou v doprovodu rytíře de Méré a Damiána Mittona.¹¹⁸

Rok 1654 znamená zlom v jeho životě „odklon od světa“. Ještě téhož roku píše *Proslov k Pařížské vědecké akademii (Adresse à l'Académie parisienne de sciences)* - dochoval se v jediné kopii díky Leibnizovi, píše si s Fermatem a zažívá hluboké vnitřní obrácení. Dochoval se vlastnoruční záznam (*Mémorial*). Nosil jej stále u sebe. Poprvé v kruhu „pánů“ pobývá Pascal v Port-Royal v roce 1655. Z tohoto pobytu se zachoval *Rozhovor s panem de Saci*. O rok později se do Port-Royal vrací. Je to rok bojů o učení Jansenia, rok sporů Arnoulda na pařížského Sorbonně. V tomto pohnutém roce uveřejňuje 23. ledna 1656 *Listy venkovanovi (Lettres à un Provincial)*. „Pascal se zde zabývá především kritikou jezuitského probabilismu a staví proti němu svou představou o mravním lidském jednání a rozhodující roli svědomí. Jedním z důležitých článků této jeho víry je teorie boží milosti, o níž se zmínil i v rozhovoru s panem de Saci. Charakterizuje ji jako to, co vytváří protiváhu k slabostem lidské přirozenosti: „vše, co je slabé, náleží přirozenosti, vše, co je velké, náleží milosti.“¹¹⁹ Roku 1656 byly *Listy* odsouzeny parlamentem v Provinci a v září téhož roku dány na index. Ve stejném roce vydává Pascal díla *O geometrickém duchu, O umění přesvědčovat a Spisy o milosti (De l'esprit géométrique, De l'art de persuader, Écrits sur la grâce)*.¹²⁰

Od roku 1658 pracuje na obraně křesťanského náboženství, z této práce nám zůstaly pouze fragmenty, zveřejněné pod názvem *Myšlenky (Pensées)*. Výchozími skutečnostmi jsou jeho dvě vnitřní obrácení:

1. v roce 1646,
2. roku 1654.

„Jedním z prvních obhájců jisté nezávislosti mravních hodnocení na poznání racionalistického rozumu je francouzský vědec a filosof Blaise Pascal. Ve sbírce aforismů, které měly tvořit jakousi obranu křesťanství a které známe jen v této nehotové podobě zlomků, Pascal výslovně hájí svébytnou úlohu „srdce“ v životě člověka i společnosti: „Srdce má své důvody, o nichž rozum nemá ani tušení.“¹²¹

---

¹¹⁶ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 71.

¹¹⁷ „Zda Pascal pomýšlel na sňatek s jistotou, nevíme, i když dramatik Jean Racine zaznamenává tvrzení Pascaulovy neteře Marguerity, že její strýc chtěl roku 153 zakoupit úřad a uzavřít sňatek.“ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 71.

¹¹⁸ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 72.

¹¹⁹ BLAŽKOVÁ, Miloslava: *Dějiny etických teorií I.: (od antiky po konec 18. století)*. Vyd. I. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2004., s. 126.

¹²⁰ *Ibidem*.

¹²¹ SOKOL, Jan: *Etika a život: Pokus o praktickou filosofii*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2010, 240 s., s. 150 - 151.

Zcela nepochybně byl Blaise Pascal senzitivní, s hlubokým vztahem ke své rodině. Je možné, že na něj ve vztahu k vnitřnímu obrácení zapůsobilo „zázračné“ uzdravení jeho neteře, ale samotné jeho zdraví, od raného dětství nepříliš pevné, se stále zhoršovalo. Pascal se účastnil polemiky, jako autor přispěl do *Spisů pařížských farářů (Les Écrits des curés de Paris)* společně s Antoine Arnaudem a Nicolem napadají ty, kteří obhajují kazuistickou nauku a napadají jansenisty. Ve stejném roce Blaise Pascal píše *Modlitbu k Bohu za správné využití nemoci (Prière pour demander à Dieu le bon usage des maladies)*, v roce 1660 se léčí v lázních a po návratu píše *Tři rozpravy o postavení vznešených lidí (Trois discours sur la condition des Grands)*. O rok později umírá jeho sestra Jacqueline a je vyvíjen na klášter Port-Royal tlak k podpisu *formuláře*. Na tuto skutečnost reaguje Pascal *Spisem o formuláři (Écrits sur formulaire)*, avšak na konci roku se stahuje ze všech veřejných polemik a aktivit. Na začátku roku 1662 se podařilo realizovat jeho a Roannezův projekt a svoji činnost zahájila první veřejná doprava v Paříži. V té době je již Blaise Pascal velmi nemocen, odchází ke své sestře Gilbertě a 19. srpna téhož roku umírá ve věku třicetidevíti let.¹²²

Jsem přesvědčena, že zanechal po sobě monumentální dílo, které je dodnes vysoce ceněno. Byl zakladatelem teorie pravděpodobnosti, zručným konstruktérem, ceněným spisovatelem a filosofem. Současně byl tajnůstkář. Jeho životopis zpracovala sestra Gilberta a neubráníla se vlastním interpretacím. Měl hluboký vliv na dění ve Francii během svého života a jeho dílo je stále čteno a interpretováno.

Závěrem oddílů I.1 - I.3, ve kterých se zabývám zakladatelem a počátky hnutí jansenismu je nutné podotknout, že závěrečná fáze historie kláštera Port-Royal a opětovného pronásledování jansenistů ve Francii souvisí se zrušením nantského ediktu Ludvíkem XIV. v roce 1685. Ideou bylo sjednotit zemi po náboženské stránce, žádné odchýlení od státem preferovaného katolicismu a její jediné ortodoxní variantě. Zásadní podíl na tomto nekompromisním řešení měli francouzští jezuité a významnou roli hrál zpovědník Ludvíka XIV. - jezuita Le Tellier a další jemu blízcí na královském dvoře. Je nutné posoudit také nejasné postavení francouzských jansenistů ve společnosti, dvojí linii prosazování myšlenek hnutí jansenismu ve vztahu k monarchii.

I.3.5 Pasquier Quesnel

Významnou osobností francouzského jansenismu, která vyvolala prudké reakce na své dílo, byl teolog Pasquier Quesnel. V roce 1699 vytvořil překlad Písma svatého s mravními úvahami v jansenistickém duchu. Tento překlad vzbudil velký zájem a byl velmi čten. V roce 1713 papežská bula *Unigenitus* odsoudila sto a jednu větu tohoto díla a spor o jansenistické učení se znovu oživil. Quesnel se bule nepodrobil a také pařížský kardinál, arcibiskup L. A. Noailles. Odvolali se proti tomuto rozhodnutí k všeobecnému koncilu. I když se nakonec arcibiskup, kardinál Noailles v roce 1728 podrobil, vznikla roku 1723 v Nizozemsku vlastní jansenistická církev, tzv. *Malá* nebo *Utrechtská církev*. „Roku 1728 počal v Utrechtu vycházet časopis ‚Nouvelles ecclésiastiques‘, redigovaný

---

¹²² HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 73.

v Paříži. V tomto časopise byl podporován další vývoj církevní reformy v jansenistickém duchu a s největší prudkostí veden boj proti jezuitské morálce a zbožnosti.¹²³

V lidových vrstvách jansenisty téměř nelze nalézt, bylo to hnutí úřednické šlechty, zámožných měšťanů a ve velice malém rozsahu vysoké aristokracie. Nepokrývalo širokou vrstvu všech francouzských stavů, což se jezuitskému řádu, díky své pevné struktuře, dařilo. Dá se konstatovat, že jansenismus oslovil ty vrstvy společnosti, které byly ve svých politických směřováních k moci v době 17. století umlčovány. Současně je možné shrnout, že se francouzský jansenismus týkal třetího stavu - buržoazie v době, kdy se teprve utvářela a neměla silný politický potenciál. Po dobu celého 18. století byl jansenismus opozičním hnutím a vzdor stálému policejnímu sledování měl svůj publicistický orgán *Les Nouvelles ecclésiastiques* (poslední číslo vyšlo v roce 1804). „Politický jansenismus, patrný především v opozičních náladách a hnutích jednotlivých francouzských parlamentů, které obnovily starou alianci mezi sebou a jansenismem, dosáhl dokonce odplaty nad svými dávnými protivníky, totiž jezuitským řádem. ...6. srpna 1762 pařížský parlament, jedna z tradičních opor francouzského jansenismu, rozpouští jezuitský řád v zemi s odůvodněním, že je to řád ‚zvrácený, ničící všechny principy náboženství a dokonce počestnosti‘, a že je ‚škodlivý pro křesťanskou morálku‘. Vzápětí dal pařížský parlament všem francouzským jezuitům na vybranou: buď podepsat prohlášení, jež označovalo jejich řád za bezbožný, anebo opustit území francouzského království.“¹²⁴

Jansenismus 18. století se stal jedním z prostředků politického boje nové buržovazie o moc a jejich třídního uvědomění. Přestal být odnoží augustiniánské teologie a nauky o morálce. Proměnil se v určitý druh opozice proti absolutismu, proti kurii a její neústupnosti a proti dvorské korupci.¹²⁵

I.4 ŘÁD TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA - ČESKÁ VĚTEV

V tomto oddíle nezmíním osobnosti českého jansenismu, jako je Valerián Magni a Jeroným Hirnhaim. Věnuji jim prostor v úvodu II. kapitoly a vlivu myšlenkového hnutí jansenismu na české prostředí ve sledovaném období, kdy řád Tovaryšstva Ježíšova vstoupil do české provenience. Tento řád během krátké doby ovlivňoval charakter českého školství a zvolil se zastáncem a ochranitelem katolické víry po tridentském koncilu. V této části vznik řádu bude zmíněn zhruba a zaměřím se na vstup řádu na české území - na misijní charakter.

---

¹²³ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelínek, 1945. 382 s., s. 9.

¹²⁴ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 84.

¹²⁵ *Ibidem*.

I.4.1 Vliv řádu Tovaryšstva Ježíšova na české prostředí od příchodu do Čech až do zrušení řádu

I.4.1.1 Kořeny a struktura řádu Tovaryšstva Ježíšova

Řád Tovaryšstva Ježíšova - jezuitský řád, se stal v krátkém časovém období od svého vzniku nejúspěšnějším řádem své doby. Založil jej baskický šlechtic, původním povoláním voják - Inigo López de Loyola (* 24. prosince 1491 - † 31. července 1556). Jednalo se o mužský katolický řeholní řád. Příčinou jeho vzniku bylo těžké zranění Iniga z Loyoly¹²⁶ v bitvě proti francouzským vojskům u Pamplony, kdy mu 21. května 1521 dělová koule roztříštila nohu. Tato událost se stala v jeho životě klíčovou, pohyboval se na hranici života a smrti a měla pro něj doživotní trvalé fyzické následky. Ovlivněn během rekonvalescence knihami Jakuba de Voraigne *Legenda aurea* a Ludolfa Saského *Život Kristův*, začal své nové ideje po uzdravení naplňovat. Při pobytu v Manrese meditoval a sestavil nástin *Duchovních cvičení*. Svého tehdejšího cíle - navštívit Svatou zemi, dosáhl v r. 1523. Přál si usazení v místě, to se mu nezdařilo. Jeho cesta nazpět do Evropy byla plná útrap. Byl si vědom svého nedostatečného teologického vzdělání, a tak ve svých třicetiletých letech začal v Barceloně na artistické fakultě Alcalá de Henares v letech 1526 - 1527 studium generale. Pro své teologické názory se dostal do sporu se španělskou svatou inkvizicí, dokonce byl vězněn. Odešel z Barcelony na univerzitu do Salamanky, ale jeho potíže neustaly. „Možná že již ve střetech s dominikánskou inkvizicí můžeme hledat počátky pozdější nevráživosti mezi jezuitou a řádem sv. Dominika, jež se ovšem projevovaly i v hlubokých rozdílech v metodickém přístupu k věrouce. Je potom až paradoxní, že u nás v obecném povědomí bývá inkvizice spojována právě s působením jezuitů!“¹²⁷ Své studium přesunul do Paříže (od r. 1528 na koleji Montaige), byl nucen žít z almužen, dobrodince našel ve Flandrech v Bruggách. Po setkání s filosofem Luisem Vivesem byl inspirován k pedagogické koncepci budoucího řádu. Zásadním pobytem byla Paříž (kolej sv. Barbory), zde prošel tříletým studiem a 14. března 1534 se stal magistrem filosofie. Zde se vytvořilo jádro budoucího řádu Tovaryšstva Ježíšova. Jednalo se o tyto muže:

- Petr Faber - Savojsko,
- Šimon Rodriguez - Portugalsko,
- František Javier (Xaver) - Navarra.

Později se připojili:

- Diego Laínez - Španělsko,
- Alfons Salmerón - Španělsko

a následně

- Nicolás (Mikuláš) Alonso, řečený Bobadilla - Kastílie.

---

¹²⁶ Latinské jméno Ignatius (česky Ignác) začal používat pravidelně od r. 1542 a s naprostou důsledností od r. 1546. ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 14.

¹²⁷ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 15.

S těmito kolegy se věnoval rozvoji duchovních cvičení a v r. 1534 v kapli sv. Panny na Montmartru se zavázali ke slibu čistoty a chudoby. Touhu skupiny odjet do Svaté země přetrhla válka mezi francouzským Františkem I. a španělským králem, císařem Karlem V. o milánské vévodství (1536 - 1537, zablokovaný průchod od moře do Benátek). V Benátkách dosáhli kněžského svěcení, „*Tehdy si Ignác i všichni jeho druhové uvědomili, že nechtějí zůstat jen volným společenstvím „přátel v Pánu“, ale že chtějí vytvořit pevnější organizaci, jež by nesla jméno Ježíšovo, Compañía de Jesús, Tovaryšstvo Ježíšovo.*“¹²⁸ Ignác z Loyoly se neustále musel bránit podezření z hereze, pomohla až náklonost papeže Pavla III. V roce 1538 se jeho přívrženci shromáždili v Římě. Schválení řádu proběhlo zprvu ústní formou v r. 1539 a bylo stvrzeno 27. září 1540 papežskou bulou *Regimini militantis Ecclesiae* (Řízení bojující církve). Název hnutí zní:

- Compañía de Jesús - španělsky,
- Societas Jesu - latinsky,
- Tovaryšstvo Ježíšovo - česky.

Řád převzal za svůj symbol Iesum Habemus Socium (Ježíš je náš společník, zkratka IHS bývá vykládána česky jako Ježíš hříšných spasitel) a jako takový jej užívá na téměř všech svých stavbách. Od 16. století téměř všude na jezuitských stavbách, na liturgických předmětech, na náhrobcích a výrobcích řádu.¹²⁹ Životním krédem Ignáce z Loyoly bylo *Omnia ad maiorem Dei gloriam* (Vše pro větší slávu Boží). V době ústního potvrzení řádu byla již sv. Ignácem (blahoslaven v r. 1609, svatořečen v r. 1622) vypracována základní osnova činnosti, tzv. formule. V pěti kapitolách byly stanoveny hlavní cíle a povinnosti řádu, např.:

- slib chudoby a poslušnosti,
- misijní působení je poté rozvedeno v sedmé kapitole Konstitucí.¹³⁰ Poslušnost k papeži, vojenská struktura, pravomoci generálské (nemá s hodností ve vojenství nic společného *praepositus generalis* - latinsky obecný ve smyslu nejvyšší) a hierarchické. Ve třetím bodu se mluví o celoživotním postoji v boji za Boha ve věrné poslušnosti.

„*Formule pečlivě zkoumal teolog Svaté stolice a po několika měsících je shledal „zbožnými a svatými.“*“¹³¹ Definitivem se stala Tovaryšstvu Ježíšovu ústava řádu pod jménem *Constutiones Societatis Iesu* (Konstituce), na které pracoval sv. Ignác po celý svůj život. V roce 1547 se řádovým sekretářem stal Jan de Polanco, který byl spřízněn s generálem řádu sv. Ignácem důvěrou natolik, že mu bylo umožněno spolupracovat na znění *Konstituce*. Základní text byl dokončen ve španělštině v r. 1552. Do konce „starého řádu“ nebylo na textu nic měněno a po obnovení řádu v r. 1814 se respektuje původní znění. „*Deset kapitol Konstitucí shrnuje to nejdůležitější, čím se jezuité měli ve své činnosti řídit. Je tu vše podstatné o organizaci, misijním a kněžském poslání.*“

¹²⁸ „*Pro samotného Ignáce mělo stěžejní význam, jak dosvědčují pozdější svědectví, jeho vidění v La Stortě (poblíž vsi Isola Famese při silnici ze Sieny do Říma), které ho definitivně ubezpečilo o správnosti nastoupené dráhy.*“ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 15., s. 19.

¹²⁹ Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/IHS>. Uvedený zdroj citován 2. 3. 2013.

¹³⁰ „*Latinsky missio znamená poslání... Poslání - missio - je třeba chápat také jako pověření církvi k apoštolské práci.*“ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 40-41.

¹³¹ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 23.

*ní, výchově a vzdělávání mládeže i prvotním projektu řádových škol, samozřejmě opět a důrazně o chudobě a poslušnosti.*¹³²

I.4.1.2 Vstup řádu Tovaryšstva Ježíšova do českého prostředí

Misijní působení řádu Tovaryšstva Ježíšova pro česká území začalo na přání generála řádu Ignáce z Loyoly 18. dubna 1556, kdy se vydalo dvanáct jezuitů na cestu do Čech. Všichni byli cizinci, vedl je otec Ursmar Goisson z Lutychu. Prvotním sídlem řádu v Praze se stal dominikánský klášter Sv. Klimenta v Praze. Byli vlídně zbyvšími dominikány přijati. Vzápětí (v květnu) se zbývající dominikánští mniši přestěhovali do bývalého kláštera klarisek. Řád jezuitů zůstal u Sv. Klimenta až do zrušení řádu v roce 1773. Cizinci vstoupili do prostředí s nepočetným katolickým zastoupením, s podporou císaře Ferdinanda I. Habsburského a při své misii mohli spoléhat pouze na pomoc Boží. Prostředí pro ně bylo nevraživé, česká reformace měla silné zázemí. Pro jezuitský řád to bylo uvnitř Čech heretické prostředí. Na Moravě byly poměry pro katolíky přívetivější. Nejvyšším správním orgánem katolické církve byla v době nefungujícího pražského arcibiskupství tzv. horní konzistoř (sídlila na Pražském hradě provázána s kolegiální kapitulou sv. Víta). Dolní kališnická konzistoř byla sídlem při chrámu Panny Marie před Týnem na Starém Městě pražském. „*Na jedné straně vyvstal proud, který směřoval až k možnému narovnání s římskou církví a historikové jej nazývají staroutravvistický.*“¹³³

Důležitou roli při vstupu do Čech sehrál Petr Canisius (* 8. května 1521 - † 21. prosince 1591). Byl to především on, kdo přiměl Ignáce z Loyoly k misii. Petr Canisius (Kanis) byl zarytým katolíkem. Sám vybíral nejvhodnější místo v Praze pro příchod jezuitů. Zde naráželi na nepřátelství nekatolíků, ale až do roku 1618, kdy byli vypuzeni z Čech pro svoji zatvrzelou katolicitu, nedocházelo k větším střetům. Dne 7. července 1556 začali jezuité s pravidelnou školní výukou. Systém zpráv, který měli vypracovaný - přesné popisy událostí, předávání zpráv, čtení zpráv z misí, zapadalo do úřednického systému, který Ignác z Loyoly po celý život propracovával do nejmenších podrobností. Zpráva o započetí výuky v Praze došla do Říma 31. července 1556. Za pomoci péče českých katolíků přibyly koleje:

- v Olomouci,
- v Brně,
- v Českém Krumlově,
- v Chomutově,
- v Jindřichově Hradci
- a Kladsku.

Tím se podařilo jezuitům získat zázemí v době, která předcházela pobělohorské rekatolizaci Čech. Ta byla plně kontrolována habsburským císařstvím.¹³⁴

---

¹³² *Ibidem.*, s. 23-24.

¹³³ „*Ke kališníkům, katolíkům a českým bratřím, členům Jednoty Bratrské, která až do České konfese z roku 1575 a pak Majestátu Rudolfa II. z roku 1609 nebyla nikdy oficiálně uznána, přibyli čerství luteráni a posléze i kalvíni.*“ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 29.

¹³⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 40.

Hlavní složkou činnosti řádu jezuitů byly tři základní okruhy:

1. pastorační, katechetická a liturgická práce,
2. konkrétní misijní práce,
3. školská a pedagogická činnost.

„Všechny tyto činnosti vycházely z totožných základů, na nichž byl jezuitský řád založen, na obraně, šíření a upevňování katolické víry. ...Celková koncepce Tovaryšstva byla pozitivní, tedy i represivní nátlak na ‚heretiky‘ byl uplatňován až tehdy, když se vzpírali přijímat předkládaná dobrodiní jezuitského řádu.“¹³⁵ Kázání probíhalo v rodném jazyce, v homiletické činnosti vynikali, o čemž svědčí vydané homilie faráře Bohumíra Hynka Bílovského (1659 - 1725) z Velkých Slatěnic u Prostějova. Jezuitská komunita nedovolovala přijímat hodnosti, které byly udělovány vně řádu. Členové řádu se nemohli stát biskupy či arcibiskupy a farářský úřad zastávali jen v nezbytných případech, např. po Bílé hoře, kdy byl nedostatečný počet katolických kněží. Kázání a katecheze, vzdělávání dětí a dospělých o základech víry a poslušnosti k Bohu, byly v souladu s kněžským svěcením podle zásad stanovených tridentským koncilem. V řádu se užíval katechismus vypracovaný Petrem Canisem z roku 1555 *Summa doctrinae christianae*. Ten se používal i mimo řád až do 19. století. Zpověď a rozhřešení byla zásadním sporem mezi jansenisty a jezuity. „Janse-
nisté v otázkách pokání prosluli až příliš velkou přísností (rigorismem), neboť vyžadovali, aby roz-
hřešení bylo uděleno až po vykonaném pokání. Naopak vyčítali Tovaryšstvu nadměrnou laxnost. Nelíbilo se jim, že jezuité udělují rozhřešení předem, jen v důvěře v příští pokání, které se ostatně mohlo odbýt jen odříkáním předepsaných modliteb.“¹³⁶

Jezuité se věnovali problematice hříchu a pokání v rámci morální teologie. Německý jezuita Hermann Busenbaum v roce 1650 vypracoval instruktážní příručku *Medulla theologicae moralis*. Ta se stala zásadní pro každého řádového zpovědníka. V konečném důsledku došlo k propracování stupnice hříchů a zpovědníci ji byli schopni aplikovat dle jezuitských kritérií na celou škálu hříchů. Organizace řádu měla vojenský charakter se silným úřednickým zázemím, který byl do detailu propracován a následně jej bylo možné použít na každou situaci a skutečnost. Celoživotní dílo Ignáce z Loyoly *Konstituci* přeložil do latiny řádový sekretář a důvěrník Ignáce z Loyoly Jan de Polanco v roce 1558 pod názvem *Constitutiones et declarationes examinis Societatis Jesu*. Tento překlad byl porovnáván samotnými jezuity a posléze vznikl nový překlad, který se od původního lišil. Snaha po preciznosti donutila řádového generála Františka Borgiu k ustavení komise, která oba překlady zkoumala v roce 1573 upřednostnila překlad nový. Pro běžnou denní potřebu vypracoval otec Láinez *Summarium earum Constitutionum...* K základním pravidlům patří ještě dvojí Pravidla sv. Ignáce:

- *Regulae communes* (Všeobecná pravidla),
- *Regulae de modestia* (Pravidla o skromnosti).

K tomu přísluší ještě *Institutum Societatis Jesu* (Soubor veškerých důležitých předpisů). Pro českou provincii byl Soubor vytištěn v tiskárně Klementina v roce 1705 a platil až do roku 1773.¹³⁷

¹³⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 41.

¹³⁶ *Ibidem.*, s. 47.

¹³⁷ *Ibidem.*, s. 50.

Podle pravidel Konstitucí se řád dělil na tři základní skupiny:

1. kněží - otcové (*patres*),
2. scholastikové - studující členové řádu, dále *coadiutores temporales* (bratři koadjuktoři laici). Měli na starosti chod řádových domů (řemeslníci, lékárníci, kuchaři, lékaři, malíři a umělci).
3. Nejvyšší třída ve skupině kněží byli *patres quattuor votorum* (profesové), dále *coadiutores spirituales* (duchovní pomocníci).

Novicové byli specifickým aspektem. Přijetí do řádu nebylo jednoduché a automatické. K tomu, aby si novic sám obhájil rozhodnutí pro vstup, byl dvouletý noviciát. Tomu předcházela pohovor žadatele s *patres examen generale*. Byli tázáni na zdravotní stav, rodinné poměry. Poté byli novicové deset dní hosty v noviciátu, prošli několika exerciemi, pak přistoupili ke generální zpovědi. Po následném přijímání směli obléknout řádový oděv. V té době mohli řád Tovaryšstva Ježíšova opustit. Seznamovali se s řádovými pravidly. Později to bylo také možné, ale již pod zásahem představených. Také vyloučení z řádu bylo z rozhodnutí představených pro zásadní porušení pravidel řádu. Týkalo se to především mladíků ve věku okolo dvaceti let, pozdější vstup byl možný. Vstup byl mnohdy motivován *sua sponte* (spontánně), z náklonosti k řádu. Vztah učitelů a žáků na jezuitských kolejích byl mnohdy motivací. Hrabě Špork byl dokonce osloven k vedení své rodné koleje v Kutné hoře, ale své jezuitské škole vysvětlil své odmítnutí (podrobněji v kapitole II.).¹³⁸

Ignác z Loyoly zavedl pro svůj řád čtvero slibů:

1. po ukončení noviciátu - doživotní řeholní závazky (platné pro budoucí kněze i laiky),
2. kněžské svěcení - po třetím roce studia bohosloví,
3. definitivní prověření způsobilosti otců jezuitů (oblast činnosti). Promyšlení apoštolského poslání svého života v domech třetí probace (zkoušky), čili terciátech,
4. sliby opravňující k vyšším řádovým hodnostem - vysocí představitelé řádu. Tyto sliby znamenaly neomezenou poslušnost papeži. *Patres professi quattuor votorum* tvořili střed řádu Tovaryšstva Ježíšova „*Corpus Societatis*“. Ke složení těchto slibů museli působit v řádu deset let, studovat sedm let - tři roky filosofii a čtyři roky teologii. Pouze z těchto kruhů profesů mohl být zvolen generál.

Nejvyšším řádovým zákonodárným orgánem byla generální kongregace. Poradním sborem byla kongregace prokurátorů. Do roku 1773 se členil řád Tovaryšstva Ježíšova na šest asistencí: italskou, španělskou, německou, francouzskou, anglickou a americkou. V každé asistenci bylo sdruženo několik provincií. Čelními představiteli byli *praepositus provincialis* (otcové provinciálové). Vysokou řádovou hodnost měl také úřad agentů. *Agens causarum* byli vyslanci u panovníckých dvorů nebo u papežské kurie. *Procuratores* (prokurátoři) se starali o světské záležitosti řádu.¹³⁹

Nejrozšířenějším typem jezuitských řádových domů byly koleje. Původním vzorem byla římská kolej Collegium Romanum (založená v roce 1551). V těchto kolejích vyrůstal řádový dorost, byly dotovány mecenáty a finančními dotacemi z přízně řádu Tovaryšstva Ježíšova. V těchto

¹³⁸ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 51.

¹³⁹ *Ibidem.*, s. 55.

kolejích a na nich navázaných pedagogických ústavech se vzdělávali i externisté - nejezuité. Téměř všude existovala studia nižších škol - *interiora* (z protestantského prostředí se ujal zvyk je nazývat gymnázia).¹⁴⁰ U mnoha kolejí byla studia vyšších škol (fakult), tzv. *superiora*. Jednalo se o fakulty filosofické a teologické. Při kolejích fungovaly noviciáty a terciáty - domy třetí probace, k prohoubení vědomí jezuitů o svém poslání. První kolejí v Čechách, jak jsem již uvedla, byl komplex budov bývalého dominikánského kláštera, souhrnně nazývaný Klementinum. Císař Ferdinand I. zajistil v počátcích ekonomické zázemí, v roce 1562 přiřkl koleji pravidelné roční úroky z různých statků a zdrojů. Jezuitská univerzita vznikla v Praze s uváděným datem 27. srpna 1616, kdy císař Matyáš povýšil akademii na univerzitu. V Olomouci byla ustavena akademie v roce 1573. České země měly tři vysoké vzdělávací ústavy:

- utrakvistickou fakultu Karlovu,
- jezuitskou univerzitu v Praze - Klementinu,
- Olomouckou akademii.

Ve školském systému jezuité navazovali na dílo filosofa a rétora Quintiliana, italské humanisty Sadoleta a Vittorina da Feltre, nezřídka používali jako inspiraci práce protestantských myslitelů, např. Melanchtona. Jan Sturm a jeho pedagogické dílo ovlivnilo pedagogický systém jezuitského řádu. V Bruggách se Ignác z Loyoly setkal s Juan Luis Vivesem, který na něj měl velký vliv. Jeho pedagogický systém vycházel z antické tradice. Všechny systémy, které inspirovaly řád Tovaryšstva Ježíšova byly přetransformovány pro jejich pedagogické záměry. Předním teoretikem vzdělávání byl v 16. století Antonio Possevino. „*Klasické ctnosti pokládalo Tovaryšstvo za obecně platné normy soužící k výchově mladého jedince, sami pak kladli důraz na nezaměnitelný význam Kristova odkazu, jenž vede k pokoře, sebeobětování a poslušnosti.*“¹⁴¹ Na školách byl kladen vysoký důraz na fyzickou kondici. Ta byla předpokladem schopnosti misijního působení v náročných klimatických a etnických oblastech. Studenti měli u jezuitských profesorů silné zastání. V 17. a 18. století byly pražské ulice svědkem mnoha šarvátek způsobených studenty jezuitských kolejí. Střety s vojenskou posádkou byly v Praze časté a většinou v soubojích vítězili studenti se svojí pěstovanou fyzickou kondicí a šermířským uměním. Jezuité se svých studentů vždy zastali. Jezuitské školství mělo shodnou strukturu ve všech provinciích, jeho organizace byla přenositelná a aplikovatelná na nově se ustavující koleje a pedagogické školy. Jednalo se o precizně vybudovaný a propracovaný systém. Principy byly stejné ve školách v Praze i Olomouci. V roce 1559 vznikl v areálu Klementina seminář sv. Václava pro chudé studenty.¹⁴² Bohatší studenti byli

¹⁴⁰ „Nižší školy“ byly rozděleny na pět tříd (od té doby vzrostly na osm), z nichž nejnižší měla obvykle dvě oddělení. Paralelky byly zřizovány, kdekoli počet žáků byl příliš veliký na pět učitelů. Jednotlivé třídy měly tyto názvy:

1. Infima
2. Media Classes grammaticae
3. Suprema
4. Humanitas
5. Rhetorica.

QUICK, R. H.: *Vychovatelští reformátoři*. Praha. Jan Laichter, Vyd. I., 1897. 416 s., s. 40.

¹⁴¹ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 64.

¹⁴² „*Věrní podání katolické církve, Společnost necenila hodnoty lidské pouze dle rodu a zevnějších okolností. Předpisy řádu výslovně stanovily, že chudoba a nízký původ nemají býti žádnou překážkou, aby žák nebyl přijat; a Sacchini praví: „Nechť přízeň ku vznešeným není na újmu péči o chudší, ponvadž rod jejich jest stejný v Adamu a dědictví též stejné v Kristu.*“ QUICK, R. H.: *Vychovatelští reformátoři*. Praha. Jan Laichter, Vyd. I., 1897. 416 s., s. 40.

ubytování v koleji v Konviktu (Bartolomějská ulice v Praze). Základem učení byla *Summa teologická* sv. Tomáše Akvinského, *Sentence* Petra Lombardského. Hebrejščina přibyla později do vyučování. Až do roku 1616 nebyla přednášena dogmatika. V Praze a Olomouci působil Jiří Ware (Warus, Varus, 1540 - 1582). K oslavě řádu vytvořil spis *Historia foundationis collegii Pragensis* (Dějiny založení pražské koleje). V Čechách působil také pozdější mučedník, profesor filosofie Edmund Campion.¹⁴³ Významným českým jezuitou byl Baltazar Hostounský, či Václav Šturma. Oba byli přijímáni do řádu v Římě ještě Ignácem z Loyoly.¹⁴⁴

V létě roku 1618 museli jezuité své koleje opustit. Do pražského Klementina se vrátili 22. listopadu 1620. Do Prahy vstoupili v civilních šatech, netroufli si obléknout řádový šat. Karolinum bylo „údajně“ poničeno, ale knihovna zůstala v dobrém stavu. Rekatolizační úsilí v Čechách bylo náročné, vycházelo ze zásad tridentského koncilu. „*Nejméně problémů měli působit staroutrakvisté, kteří s výjimkou laického kalicha a lpění na husitské tradici měli k římské církvi po celá léta nejbliž. Nadto katolická církev vábila, na rozdíl od strohých a rigidních církví protestantských, barvitou velkolepostí svých slavností a dalo se předpokládat, že slabší osobnost se dá lákat vnějškovou okázalostí k niternému obratu.*“¹⁴⁵

Největší ztrátou pro české země doby pobělohorské, byla ztráta tradičních elit ze stran šlechty a měšťanů. Předbělohorská inteligence, opora kultury země, odešla. Do Čech přicházeli cizinci, získávali statky, konfesí to byli pouze katolíci. Císař Ferdinand II. byl odpůrcem všeho, co se přičilo obecné církvi. Náprava náboženských poměrů začala perem arcibiskupa Jana Lohelia 1. prosince 1620. Shoda s jezuitou Lamormainem byla v nápravě a obnovení školství, dokonce se uvažovalo o předání utrakvistické Karlovy univerzity Tovaryšstvu Ježišovu. Rekatolizaci českých zemí řídil císařský dvůr ve Vídni, a tudíž se střediskem všech těchto snah stala Vídeň. Rekatolizační ideou bylo zbavení obyvatelstva duchovní opory, zamezit protestantským kněžím přístup k farám. Zprvu postihla evangelické kněze (zabrání sv. Mikuláše na Starém Městě, sv. Jiljí, sv. Jindřicha, následovaly bratrské modlitebny. Luterány chránil saský kurfiřt. Obtíže záboru vznikly u sv. Panny Marie před Týnem, kde se podávalo podobojí.¹⁴⁶ V listopadu 1622 byla do rukou jezuitů předána Karlova akademie na panovníkův rozkaz. Dne 9. dubna 1624 byl vydán císařský patent povolující pouze katolické náboženství. Pro praktikum císařského patentu byly ustaveny reformační komise složené ze zástupců z řad světských duchovních. Mezi nimi nebyli jezuité zastoupeni.¹⁴⁷

Kutná Hora, proslavená stříbrnými doly byla zasažena vojskem, které povolal nejvyšší mincmistr pán z Vřesovic v roce 1623. Horníci dolů utíkali z města a panovník, který měl zájem o udržení těžby stříbra, povolil měšťanům v roce 1625, aby si za úplatu ponechali pro příštích deset let svoji víru. Již o rok později (v roce 1626) byla na žádost mincmistra Viléma Ilburka

¹⁴³ Blahoslaven v r. 1886. ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježišovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 72-73.

¹⁴⁴ *Ibidem*.

¹⁴⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježišovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 95.

¹⁴⁶ „Arcibiskup Lohelius zdejšímu faráři Locíkovi podávání z kalicha přísně zakázal, a když neuposlechl, byl uvězněn, exkomunikován z církve a nedlouho poté zemřel v internaci v oseckém klášteře.“ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježišovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 100.

¹⁴⁷ *Ibidem*.

z Vřesovic založena jezuitská kolej. Byla ekonomicky zajišťována z konfiskací nekatolických statků. Jezuité museli být při vstupu do města chráněni vojenskou posádkou. Na této koleji studoval později mladý hrabě František Antonín Špork.

Síť vzdělávacích ústavů byla na začátku 18. století plně vytvořena a jezuitské školství zaujalo přední místo v zemi. Expanze jezuitských škol byla zakončena v západočeském Doupově v r. 1756. Na území Moravy byly koleje piaristů, které svým hojným výskytem jezuitské předčily. V Čechách neměli jezuité konkurenci. Plošné pokrytí vzdělávacími ústavu zaručovalo jednotný systém výuky téměř po celé zemi. Do roku 1680 byla základní část rekatolizace ukončena. „*Katolická víra vládla dobou vrcholného baroka, zatímco osvícenské směřování k říši čistého rozumu bylo živé jen v omezeném kruhu vzdělanců.*“¹⁴⁸ Důležitým dokladem o projevech katolíků byly zповědň seznamy, které vytvářeli faráři a kněží jednotlivých diecézí. Ty byly zasilány pravidelně na arcibiskupství. Zároveň ke kontrole věřících sloužily zповědň cedule, které vystavovali kněží věřícím o účasti na velikonoční zповědň a měly sloužit ke kontrole pravověří. V roce 1671 již existovaly na pražském arcibiskupství kompletní seznamy. V tomto pobělohorském období byl silný mariánský kult, projevoval se poutěmi a poutními kostely. „*Symbolem celé barokní doby v habsburské monarchii se stala Neposkvrněná Panna Marie (Immaculata), ověncovaná hvězdami, šlapající na hlavu hadovi, jenž zpodobňuje ďábla.*“¹⁴⁹

Jezuité tento kult podporovali, měli pod správou mnohá poutní místa, např.: Starou Boleslav, Svatou Horu u Příbrami, Tuřany, Bohosudov, Chlumeck u Luže, Vambeřice v Kladsku. Jan Tanner se zasloužil o vybudování poutní cesty ze Staré Boleslavi do Prahy (*via sancta*). „*Pro barokní zbožnost nebyla typická jen oslava matky Boží, včetně panenské Marie. Prvořadý význam měla také úcta eucharistická, formulovaná také obětíním charakterem mše a projevovaná i vzrůstem uctívání Nejsvětější svátosti. Ve velké úctě chovali eucharistii především dva církevní řády - kapucíni a jezuité.*“¹⁵⁰

Během 17. století se katolická víra v zemi ujala, ale existovaly skupiny „odpadlíků“. V severním pohraničí luterství, ve východních Čechách se těžce dohledávají doklady o tzv. „blouznivých sektách“. Ve městech se kacířství tolik neobjevovalo, ale na venkově bylo více odpadlých od pravé víry. Je otázkou, zdali za uklidněním okolo roku 1680 nebyla spíše rezignace církevních a státních orgánů na možnost všeobecné konverze. Katolická misie v českých zemích je spjata se jmény Matěj Třebický a Antonín Koniáš. Matěj Třebický sestavil pravidla pro věrné katolické chování. V tomto období vznikl důraz na knihu a to nejen u katolíků, ale i reformovaných církví. U Matěje Třebického se zabavené heretické knihy počívají na stovky, u Antonína Koniáše se jednalo o tisíce knih. Tyto kacířské knihy byly ničeny, ale vybrané tisky se dostaly do jezuitských knihoven a byly určeny ke studiu. Nebylo možné knihy pouze zabavovat, ale bylo nutné je prostudovat. Proslulosti jako ničitel knih dosáhl jezuitský otec Antonín Koniáš (* 13. února 1691 - † 27. října 1760). Údaje o počtu jím zničených heretických knih se liší, kolísají v rozpětí třicet až šedesát tisíc kusů. Při svém působení nemohl jezuitský otec Antonín Koniáš přehlédnout akti-

¹⁴⁸ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 185, s. 185.

¹⁴⁹ *Ibidem.*, s. 187.

¹⁵⁰ *Ibidem.*, s. 189.

vity hraběte Františka Antonína Šporka.¹⁵¹ Páter Koniáš dožil v Klementinu ve funkci spirituála. Byl autorem soupisu zakázaných děl *Clavis haeresim claudens, et apperians...* (Klíč kacířské bludy k rozeznání otvírající, k vykořenění zamykající...), který poprvé vyšel v roce 1729.¹⁵²

Na počátku 18. století značné proslulosti dosáhlo klementinské „*matematické a fyzikální muzeum*“. Byla zde vybudována, a do dnešních dnů dochovaná, observatoř. Správci byli matematici a fyzici filosofické fakulty Karlovo-Ferdinandovy univerzity (Kašpar Pflüger, Jan Klein, Zachariáš Waehner, Jan Wendlingen, Mikuláš Krebs a František Zeno. Posléze, po zrušení jezuitského řádu, byla dána do správy Josefa Steplinga.¹⁵³

Vychovaný v řádu Tovaryšstva Ježíšova, Josef Stepling (1716 - 1778), matematik, fyzik a astronom, vystudoval v Praze. Zde začal přednášet na filosofické fakultě. Odmítl vykládat aristotelskou filosofii, odmítl profesuru a věnoval se přírodovědecké práci, kde kladl velký důraz na experiment, věnoval se integrálům. Byl aktivní organizováním vědecké činnosti osvícensky orientovaného kruhu. Při reformách císařovny Marie Terezie, kdy byli dosazováni do vedení univerzit státní úředníci, se stal zprvu roku 1753 direktorem filosofických studií a od roku 1763 matematicko-fyzikálních studií. Kromě svých studijních povinností byl německým učitelem katechismu.¹⁵⁴

V Olomouci a Praze působil jeho současník, neméně proslulý páter František Zeno (1713 - 1781). Vystudovaný matematik, aktivní astronom. V matematice se věnoval algebře, řešení slovních úloh. Ve středočeském regionu studoval prehistorické nálezy a je považován za praotce české paleontologie. Stejně jako jeho vrstevník Josef Stepling učil katechezi. V této době již řád Tovaryšstva Ježíšova začínal ztrácet svoji moc a sílu. „*Neměnné pojetí Tovaryšstva, zrozeného na prahu novověku, postupně v mnoha ohledech zastarávalo, o slovo se hlásily nové ideje, s nimiž se Societas Iesu jako celek jen těžko vyrovnávala. A zároveň sílila kritika zaměřená proti tomuto stále ještě mocnému společenství, kritika a averze, které měly přispět k jeho pádu, byť dočasnému.*“¹⁵⁵

I.4.1.3 Soumrak a znovuobnovení řádu Tovaryšstva Ježíšova

V osvícenských kruzích Evropy 18. století se rodil odpor proti jezuitskému řádu. Lze rozlišovat tyto protijezuitské skupiny:

1. osvícenští laici, odpadlí katolíci, intelektuální vrstvy ve Francii a rakouském mocnářství,
2. francouzští a nizozemští jansenisté, dále skupina uvnitř katolické církve vymezující se proti jezuitskému školství,

---

¹⁵¹ „Antonín Koniáš neváhal zařadit edice tisků nekonformního hraběte mezi zakázané spisy, čímž Františka Antonína nadmíru popudil, takže se odvolal k hradecké konzistoři. A nejen to, v ohrožení se ocitla i celá Šporkova knihovna, jejíž obsah a hrozba „jansenistické“ náказы nemohly uniknout bedlivým jezuitským očím.“ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 197.

¹⁵² „Koniáš se stal ve své době asi nejlepším znalcem starší české literatury. Nejen knihovníci soudí, že Koniášův Klíč lze považovat za důkladnou bibliografii starých českých tisků.“ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 198.

¹⁵³ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 200.

¹⁵⁴ *Ibidem.*, s. 200-201.

¹⁵⁵ *Ibidem.*, s. 201.

3. noví katoličtí reformátoři uvnitř světského kléru - v oblastech Německa, Itálie, Portugalska (habsburského soustátí).

V oblasti českých zemí již v roce 1710 napsal superintendent Petr Theodor Birelli do vídeňské dvorské kanceláře reskript požadující nápravu poměru na Karlovo-Ferdinandově univerzitě. V tomto reskriptu kritizoval i poměry na teologických fakultách. Byla vytvořena komise, šetření přerušila morová epidemie v roce 1713 v Praze a ukončila Birellova smrt. Studijní reformy císařovny Marie Terezie znamenaly dosazení na teologické katedry odborníky jiných konfesí (1762 - 1763). Jednalo se o Norberta Köpferta - augustiniána a Cosmase Schmalfuse - dominikána. Profesori dominikáni byli zbaveni povinnosti přísahy na neposkrvněné početí Panny Marie.¹⁵⁶

Nadvláda jezuitů v oblasti školství byla spouštěčem odporu proti tomuto řádu. Vznikala střediška v církevních kruzích, která se vymezovala vůči jezuitskému probabilismu řádové teologie:

- v Mohuči (okolo hraběte Stadona),
- ve Würzburgu (tamní biskupský seminář),
- v Trevíru,
- v rakouském Melku (benediktinský klášter),
- v Ottobeuren (benediktinský klášter),
- v Řezně (benediktinský klášter).

V centru rakouského mocnářství, ve Vídni, působil okruh tzv. „vídeňských velikánů“, které vedl dvorský lékař a tvůrce školských reforem Gerhard van Swieten. Patřili k nim také: kancléř hrabě Kaunic, hrabě František Hrzán z Harrasova i arcibiskup Migazzi.¹⁵⁷

Mocný jezuitský řád přivedla k pádu nepřízeň panovnických rodů (Portugalska, Španělska, Francie a otrěsené postavení na Apeninském poloostrově) a rigidita v dodržování stanov řádu. Fámy, které okamžitě vznikly a s časem od zrušení řádu ještě nabyly větších rozměrů, se týkaly královražd, travičství, padělatelství a hromadění majetku. Byla jí dokonce dávana za vinu bartolomějská noc a počátek třicetileté války. Mezi nejzávažnější a bohužel oprávněné stížnosti na činnost řádu patřily jezuitské souhlasy s upalováním kacířů. V čarodějnických procesech byli souhlasní s příslušnou jurisdikcí a týkalo se to též čarodějníků. Jezuitům bylo dávano za vinu, že nejsou vlastenci, že potírají národní jazyky. V tomto ohledu se kritikové mýlili. Souhrn všech okolností, které vedly k odporu proti tolik mocnému řádu byl v rovině politické, zastaralého systému školství, které se dále nerozvíjelo a ustrnulo v scholastice a metodě memorování. Neochota a nemožnost jezuitů ustoupit ze stanovených koncepcí řádu, zapříčinila jeho pád. V anti-jezuitských kampaních se používalo též mravnostních důvodů. Výuka ke kajícnosti měla údajně vliv na jejich počestnost. Zvláště zapůsobil životopis pátera Chanovského od Jana Tannera, kdy údajně využíval neteře Kateřiny k výuce žen k hluboké kajícnosti.¹⁵⁸

---

¹⁵⁶ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 205.

¹⁵⁷ „Van Swieten naprosto nebyl nějaký volnomyšlenkář nebo vlažný katolík, naopak jako všichni jansenisté a zvláště nizozemští byl si vědom, že jeho přesvědčení daleko překonává protestantismus, proti kterému bojoval. právě z boje proti jinověrcům, především proti kalvinistům, vyrostlo mu zvláště přísné pojetí církevní kázně a nauky o Bohu, jak je hlásal jansenismus. Van Swieten sám musel přinášeti největší oběti pro své katolické vyznání víry.“ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelinek, 1945. 382 s., s. 27.

¹⁵⁸ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 220.

Papež Kliment XIV. v roce 1773 tento kdysi mocný řád zrušil, dle znění breve *Dominus ac redemptor noster*, navěky. Již v roce 1804 byl řád obnoven z žádosti Ferdinanda IV. v království obojí Sicílie. Na území Ruska se po zrušení řádu v letech 1773 - 1815 stalo shromaždiště jezuitského řádu. Stalo se dokonce řádovým centrem, protože carevna Kateřina II. Veliká (Jekatěrina Alexejevna). zakázala publikovat papežskou bulu. Teprve po znovuoobnovení řádu v roce 1815 byl jezuitský řád z Ruska vypovězen. Úplná rehabilitace Tovaryšstva Ježíšova byla dána bulou papeže Pia VII. *Sollicitudo omnium ecclesiarum*. Na svých bývalých územích však nezískali zpět veškerý konfiskovaný majetek. Do českých zemí se jezuité opět navrátili v roce 1853 (Bohosudov), v roce 1866 ke sv. Ignáci do Prahy. „*Liberalisticky naladěná společnost však v návratu černých otců spatřovala očividné symptomy dávného tmářství, a co více - národního útlaku.*“¹⁵⁹

Řád Tovaryšstva Ježíšova již svoji nadvládu nad evropským školstvím neobnovil. Doba jeho moci skončila. V barokní době jeho sláva vyvrcholila a s dobou osvícenství se zatáhla opona, řečeno s ohledem na divadelní patos. Ostatně o rozvoj divadla se v českých zemích bratři jezuité, dle mého mínění, nemálo zasloužili. Evropský svět již jeho teologické myšlení překonal a v zámoří, ve svých misiích, si tak silnou pozici jezuitský řád nedokázal vydobýt.

SHRNUTÍ PRVNÍ KAPITOLY

V uvedené kapitole bylo cílem připomenout teologický základ hnutí jansenismu. Představila jsem zakladatele hnutí Cornelia Otto Jansena, zabývala se výtahem z jeho díla *Augustinus* a reakci papežské kurie na spis, společně se zavržením pěti hlavních článků. Zmínila významné osobnosti spjaté s francouzským jansenismem z okruhu reformního katolického kláštera Port-Royal des Champs. Část kapitoly je věnována řádu Tovaryšstva Ježíšova od vstupu do českých zemí až do zrušení řádu v roce 1773. Také je zmíněno znovuoobnovení jezuitského řádu v roce 1815. Tento řád byl protipólem a nepřítelem jansenistického reformního hnutí a pro toto hnutí znamenal ohrožující faktor.

V následující druhé kapitole v úvodu představím dvě osobnosti českého jansenismu - Valeriána Magna a Jeronýma Hirnhaima. V profilu života hraběte Františka Antonína Šporka, který je považován za hlavního představitele hnutí jansenismu v době vrcholného, tzv. „českého baroka“ se střetávají tyto obě protichůdné linie katolické reformy. V odkazu hraběte Šporka jsou obsaženy jak realizace myšlení jansenismu, tak jeho reakce na působení jezuitského řádu na území jeho panství.

---

¹⁵⁹ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 215.

II. HRABĚ FRANTIŠEK ANTONÍN ŠPORK – PŘEDSTAVITEL HNUTÍ JANSENISMU V ČECHÁCH

idola fori - vliv řeči na myšlení

V této kapitole se zabývám osobností hraběte Františka Antonína Šporka, který je považován za jednoho z hlavních představitelů hnutí jansenismu v českých zemích. Patřil na počátku 18. století k barokním mecenášům, řazen k českému baroku a spjat s reformním katolicismem směřovaným jansenisticky.¹⁶⁰ Na začátku kapitoly představím dvě osobnosti českého prostředí, které jsou spojovány s jansenistickým hnutím a které byly hraběti Šporkovi v lineární časové ose předchůdci - Valeriana (Maxmiliána) Magnu a Jeronýma Hirnhaima. Poté se budu věnovat hraběti Šporkovi. V závěru kapitoly shrnu zhruba její obsah.

Je důležité velmi redukovane reflektovat dobu, která Šporkovu životu a působení v českých zemích předcházela. Rozpětí časových nůžek vytyčuje vládnoucí dynastie Habsburků - císaři Maxmilián II. a Josef II. Jedná se o dobu dvou set let. „*Avšak oba císaři chtěli právě svými radikálně reformními plány uzavřít propast, která duchovně rozdělila západ a roztrhla Německo ve dvě části, čímž vážně trpěl nejen duchovní, ale i politický prospěch říše. V období mezi těmito dvěma císaři žili mnozí jiní muži duchovního a světského stavu, kteří usilovali o reformu církve, jež měla překlenout propast.*“¹⁶¹

Nejvýraznější osobností první generace je Valerián Magni (bojovný kapucínský mnich).¹⁶² Snažil se o vnitřní reformu církve ve spojení s rekatolizací Čech. Strategií mu bylo překonání rozporů v náboženském vyznání pomocí adaptace v průběhu času. „*Věřil ve vše překonávající a vše do sebe včleňující duchovní sílu katolické církve a byl rozhodným protivníkem zásahu státní moci do procesu rekatolizace Čech, který pokládali Habsburkové za nutný.*“¹⁶³ Byl ovlivněn pražským půso-

---

¹⁶⁰ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelinek, 1945. 382 s., cit. s. 1.

¹⁶¹ *Ibidem*.

¹⁶² Valerian Magni. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-12-21].

¹⁶³ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelinek, 1945. 382 s., cit. s. 1.

bením Johanna Keplera,¹⁶⁴ spojovala je hloubka a šíře znalostí konfesionálních, přesvědčení víry o tom, že protiklady v církvi mohou být překlenuty „náboženským prohloubením“.¹⁶⁵ Na počátku 17. století usiloval v Praze pobývajícím generál kapucínského řádu Laurentius z Brindisi¹⁶⁶ o založení kapucínského kláštera na Hradčanech. Jeho vliv při pobytu v domě rodičů Maxmiliána Magny byl nepochybně značný, neboť v roce 1602 Maxmilán vstoupil do kapucínského řádu¹⁶⁷ a obdržel jméno Valerián. Záhy vznikl mezi kapucíny a jezuitským řádem spor o získávání ztracených duší pro katolickou církev. Kapucíni se přikláněli k mírnějšímu řešení. Valerián Magni v roce 1621 získal vliv na „náboženskou záležitost“¹⁶⁸ na území Čech. Dostal se do blízkosti pražského arcibiskupa, hraběte Arnošta Harracha, současně též v Římě založené *Propagandy fide*. „Obnovená vnitřní náboženská horlivost, jež vycházela na katolické straně z nejrůznějších podnětů a nesměřovala vždy s fatální nutností k oné jednotě zájmů státní moci a obnoveného katolicismu, jaký se projevuje především v koalici jezuitismu a absolutismu v zemích ovládaných Habsburky, byla patrně i v Čechách určitým kruhům blízká; totiž těm katolíkům, kteří si vítězství protireformace po Bílé hoře neztotožňovali nutně s prosazením dominantního vlivu jezuitského řádu v oblasti církevní a kulturní politiky vůbec. Projevy této náboženské horlivosti kdekoli v katolickém světě nacházely v Čechách, rozjitřených náboženskými konflikty, patrně určitou odezvou, byť tato země ze zcela pochopitelných důvodů žila v době třicetileté války a bezprostředně po ní zaměstnána sama sebou, svými problémy a těžkostmi, jež ve velké míře zanechala jako smutné dědictví právě ona válka, která vznikla na její půdě. Lze tedy předpokládat, že i v Čechách byly současníkům do jisté míry známy vzrušené spory, které vedly Blaise Pascala a jeho přátele k vystoupení, jehož výsledkem byly právě Listy. Nechceme se pouštět do dohadů, jak silný mohl být v českých zemích přímý ohlas jansenismu, můžeme jen opatrně dovodit, že se Čech jak jansenismus, tak Pascalovy Listy alespoň do jisté míry dotkly. V zasvěcených pražských kruzích nebyl jansenismus neznámou záležitostí, naopak zase Pascal uvádí jmenovitě v listě patnáctém, zahrnutém do našeho výboru, s pochvalou osobnost Valeriána Magni,¹⁶⁹ významného augustinsky zaměřeného teologa a filozofa, působícího

¹⁶⁴ FERGUSONOVÁ, Kitty: *Tycho a Kepler: Nesourodá dvojice, jež jednou provždy změnila náš pohled na vesmír*. Vyd. I. Zuzana Šťastná. Praha: Academia, 2009, 414 s.

¹⁶⁵ *Ibidem.*, s. 2.

¹⁶⁶ Zdroj: http://www.heiligenlexikon.de/BiographienL/Laurentius_von_Brindisi.htm. Uvedený zdroj použit 19. 2. 2013.

¹⁶⁷ „Kapucínský řád byl větví velké rodiny Františka z Assisi a vyznačoval se obzvláštní přísností.“ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelinek, 1945. 382 s., s. 3.

¹⁶⁸ *Ibidem.*

¹⁶⁹ „Nicméně však jeden obratný muž přišel na tajemství, jak tak učinit; a je to znovu kapucín, Otcové, nemáte nyní s kapucíny štěstí a já předvídám, že jindy je nebudete mít s benediktiny. Tento kapucín se jmenuje Otec Valerián, z hraběcího domu Magnisů. Dovíte se z této malé historky, jak odpověděl na vaše pomluvy. Podařilo se mu šťastně obrátit na pravou víru landkrabího z Darmstadtu. Vaši Otcové ovšem, jako by jim bylo nemilé vidět, že nějaký vládnoucí kníže byl obrácen bez jejich účasti, napsali proti Otci Valeriánovi okamžitě knihu (neboť vy pronásledujete dobré lidi všude), v níž zfalšovali jeden z jeho výroků a vkládají mu do úst kacířské učení: určitě jste se velmi zmýlili, protože on vaše Tovaryšstvo nenapadl. Vaši Otcové nechali rovněž proti němu kolovat dopis, v němž mu psali: ‚Ó, jaké věci musíme odhalit (aniž by řekli jaké), které Vás velmi zarmoutí! protože když je neuvědte do pořádku, budeme nuceni na ně upozornit papeže a kardinály.‘ To není nešikovné a já Otcové, vůbec nepochybují, že byste je tak zpravili i o mně; avšak dávejte pozor, jak Otec Valerián odpovídá ve své knize, vytištěné v Praze předešlého roku na straně 112 a následující: ‚Co učiním,‘ ptá se, ‚proti těm mlhavým a neurčitým urážkám. Jak usvědčit z výtek, které nejsou vůbec vysvětleny? Zde je nicméně k tomu cesta. Totiž, že prohlašuji hlasitě a veřejně těm, kdož mi hrozí, že jsou věhlasnými podvodníky a velmi obratnými a nestydatými lháři, jestliže neodhalí ony zločiny celému světu. Objevte se přece, moji žalobci, a zveřejněte ony věci na nárožích domů, místo, abyste je šeptali do ouška a tak ve skrytu lhali. Jsou takoví lidé, kteří si představují, že podobné spory jsou pohoršlivé. Pravda je, že pohoršení budí, když se mně přičítá takový zločin, jako je kacířství, a když jsem podezříván ze zločinů dalších. Tím, že obhajuji

v Čechách. Mezi svými ideovými odpůrci jmenuje naopak Caramuela z Lobkovic, byť jen okrajově, jako jednu z autorit jezuitské morální nauky.¹⁷⁰ Pražský arcibiskup Harrach byl sice vychován jezuitou, ale nepřál si být v jejich podřízeném vlivu. Touha Valeriána směřovala k založení pražského semináře, několika biskupství, která by sufragánně stála po boku arcibiskupovi a výchovou kněží by napomáhala smířnému řešení situace v Čechách. „Mírná cesta“ byla podpořena papežem Urbanem VIII., který nebyl nakloněn ani jezuitskému řádu a ani mocnému rodu Habsburků. Roku 1627 byla uspořádána ve Vídni konference, kde měly vzniknout nové směrnice na rekatolizaci Čech. „Valerián znovu hájil svůj plán pokojného pronikání jednáním, poučováním a přivykáním, a pražský arcibiskup jej rozhodně podporoval. Došlo však pouze ke kompromisu, který posléze skončil užitím násilí.“¹⁷¹

K tomu se přidružil spor o výchovu kněží. Plán Valeriána spočíval v rychle vybudované duchovní správě, duchovně kvalifikovanými kněžími, kteří by opětovně získávali do katolických řad protestanty. Tento plán nemohl být realizován na pražské filosofické a teologické fakultě, kterou řídili jezuité. Pražský arcibiskup si stěžoval na neuctivé chování jezuitů vůči jeho osobě, a tak na počátku třicátých let 17. století papež Urban VIII. zřídil kněžský seminář i s právem promočním. Tímto aktem byl zlomen jezuitský monopol na vzdělávání, tito se s daným stavem nesmířili, došlo k těžkým bojům, které byly ukončeny až v roce 1654 zřízením Karlovo-Ferdinandovy university. Filosofická a teologická fakulta připadla jezuitům, ale byl udržen arcibiskupský seminář. Když v roce 1644 zesnul papež Urban VIII. a v roce 1648 polský král Vladislav, ztratil Valerián mocné příznivce. Jezuité mu nedпусти zlom jejich moci v oblasti českého školství, „...nýbrž i svým rozhodným bojem pro novou křesťanskou filosofii, jež se nezakládala na Aristotelovi, jako tomu bylo u jezuitské novoscholastiky“ a svými misijními metodami.¹⁷²

V roce 1652 byli obžalováni kapucíni Valerián, Basilius a těmito povolání, františkánští mniši, tzv. *hybernové*, z jansenismu.¹⁷³ Dle jezuitů patřili k hnutí jansenismu a byli jimi odsouzeni již rok před tím, než byl jansenismus odsouzen Římskou kurií. V roce 1656 bylo Valeriánovi zakázáno psát, což porušil a v roce 1660 vydal proti jezuitům apologii. K této apologii byl přiložen posměvačný spis „*Monita secreta*“. Na základě uvedených skutečností byl v roce 1661 Valerián povolán kurií do Říma. Zemřel na cestě ve svých sedmdesátipěti letech.¹⁷⁴

---

svoji nevinu, jen tomu pohoršení čelím.“ ...“Otec Valerián nalezl cestu, jak vám zavřít ústa: takto je zapotřebí postupovat vždy, když obviňujete bez důkazů lidi. Stačí odpovědět každému z vás tak, jak to učinil Otec kapucín: *Mentiris impudentissime*. Neboť co jiného odpovědět, když váš Otec Brisacier například tvrdí, že ti, proti nimž píše, jsou branami pekelnými, veleknězi ďábla, lidmi odpadlími od víry, naděje a lásky, kteří rozmnožují poklad Antikristův? Což netvrdím (dodává) jako urážku, nýbrž silou pravdy.“ Bavit by se někdo dokazováním, že není branou pekelnou a že nezmnožuje poklad Antikristův?“ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s., s. 198 - 200.

¹⁷⁰ HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. 33-717-85., s. 18.

¹⁷¹ *Ibidem.*, s. 4.

¹⁷² *Ibidem.*, s. 4.

¹⁷³ „Oba reformátoři (Cornelius Jansen, abbé de Saint-Cyran [Pozn. autora] viděli největší nebezpečí pro další rozvoj církve především v jezuitské novoscholastice, mravní kasuistice, v molinismu a probabilismu. Teologická domyšlivost molinismu, který věřil, že sám může proniknout Boží tajemství, odrazovala četné věřící katolíky stejně jako mínění, že mravně již jedná ten, kdo nalezne možný důvod pro své chování, i když je přesvědčen, že jiné, závažnější důvody mluví proti mravní přípustnosti jednání (probabilismus).“ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelinek, 1945. 382 s., s. 5.

¹⁷⁴ Valerian Magni. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-12-21].

V jeho duchu pokračoval ve druhé polovině 17. století premonstrát Jeroným Hirnhaim (*1637 v Opavě), ale ne již v tak bojovném duchu jako Valerián Magni. Studium začal v rodném městě na jezuitském gymnasiu, do řádu však nevstoupil, nýbrž do premonstrátského řádu augustiniánů na pražském Strahově. Augustinská tradice měla v řádu své pevné místo i na počátku 17. století, kdy se stagmací řád vypořádával se situací v českých zemích. Klášterní jméno přijal Hieronymus. Studoval filosofii u *hybernských* mnichů povolanych z lovaňské univerzity. Lovanšská univerzita byla ve stálém podezření jezuitského řádu (již od roku 1652) z podpory jansenismu. Pražští *hybernové* byli v trvalém kontaktu s mateřskou univerzitou a děním v Nizozemí.¹⁷⁵

Hieronymus se stal profesorem filosofie a později teologie na kněžském učilišti řádu a později na arcibiskupském kněžském semináři v Praze. V něm učil společně s hybernskými mnichy. Od roku 1670 - 1679, kdy byl zvolen opatem premonstrátského kláštera na Strahově, vykonával tuto funkci. Ve svém působení vybudoval teologický sál v knihovně na Strahově.¹⁷⁶

Co jej spojovalo s Valeriánem Magnim? Potírání jezuitské novoscholastiky, a to hlavně jak ji prezentoval generální prefekt Klementina Rodrigo de Arriaga. Současně shodně podporoval zřízení stolice pro církevní právo na arcibiskupském kněžském semináři. To popíralo monopolní ideovou linii Societas Jesu. Jeroným Hirnhaim napsal dílo *De typho generis humani*, kde se pokouší poukázat na vratkost lidského myšlení ve vztahu k Bohu a o eschatologii. Tvrdil, že pouze víra může dát poslední poznání. „*Scholastická spekulace prý se podobá typhu, vichřici, v níž ztroskotá lodička lidského poznání. Pouze víra prý dává klid a jas lidskému srdci, které si nepopřeje oddechu.*“¹⁷⁷ Autor sám v závěru svého díla přiznává expresivitu ve vztahu k nedostatečnosti lidského poznání. Celé dílo se nese v duchu odkazu sv. Augustina. Tento opat premonstrátů neměl v úmyslu potřít domýšlivost, ale v kontrastu k ní postavit pravou pokornou zbožnost. Po dvou letech od vydání díla vyšly jeho „*Meditationes*“. Tato díla vyšla opakovaně jak německy, tak v češtině a byla hojně čtena, i když byla Římem dána na index zakázaných knih. „*Hirnhaimovy úvahy chtěly především úplně v jansenistickém duchu naplnit člověka myšlenkou nekonečného majestátu Boha, jak se všude projevuje.*“¹⁷⁸ Tento opat napsal také „*Theologica universalis*“, která poskytuje teologické kompendium, zvláště nutné pro duchovní správce. Jezuitská novoscholastika byla vzdálená empirické vědě a tím se v polovině 17. století začaly rozevírat mezi ní a novým přístupem k teologickému poznání nůžky. Pro se vyslovoval i syn Ferdinanda II. Katolického, Ferdinand III. Vzдор možnostem, opatrně vyhýbavý, a ne tolik radikální jako Valerian Magni, Jeroným Hirnhaim, své hlavní dílo tiskem nevydal a zůstalo pouze v rukopise uvnitř knihovny kláštera premonstrátů na pražském Strahově. Vzдор opatrnosti opata Hirnhaima viděli v něm jezuité vážného protihráče a protivníka v prosazování svých zájmů uvnitř českých zemí. Roku 1681 byla kniha „*De typho*“ dána na index zakázaných knih, i když opat Hieronymus vyvrátil nařčení z epikurejismu a ateismu. To se stalo již po jeho smrti, což jej ochránilo od otřesu ze

---

¹⁷⁵ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelínek, 1945. 382 s.

¹⁷⁶ Sál je vyzdoben dvaceti pěti freskami od Siarda Noseckého po roce 1714 a vyjadřuje Hieronymovo pojetí filosofie. Autorská poznámka.

¹⁷⁷ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelínek, 1945. 382 s., s. 6.

¹⁷⁸ *Ibidem.*, s. 6 - 7.

zavržení „*Meditací*“. Jeho *Meditace* jsou srovnávány s fragmentálním dílem „*Myšlenky*“ (*Pensees*) francouzského vědce a myslitele Blaise Pascala. Dílo Pascalovo je proslulejší a bylo velmi šířeno. Nicméně obě díla ještě dloho po indexování byla hojně čtena a *Myšlenky* Pascalovy jsou vydávány a čtenářsky atraktivní do dnešních dnů.¹⁷⁹

Třetí osobností, již v pozdějším barokním čase, byl šlechtic a mecenáš umění hrabě František Antonín Špork. Sám nebyl autorem knih, nýbrž šířitelem a propagátorem myšlenek jansenismu. Od obou předchozích osobností se odlišuje tím, že se jednalo o osobnost profánní. S oběma významnými teology jej pojí vztah k učení jansenismu a v případě hraběte Šporka tyto ideje získaly, dle mého názoru, své specifické nadčasové potvrzení. V další části této kapitoly se budu věnovat jeho kořenům, osobnosti a praktickému uplatnění jeho zásad.

II.1 ROD HRABAT ŠPORKŮ

O Františkovi Antonínovi Šporkovi se dá konstatovat, že byl jak Čechem, tak ryzím Němcem. Čechy byly součástí Svaté říše římské národa německého, hovořil o nich *ústý Cleandrovými jako o požehnaném* - „*gesegnetes Königreich Böhmen*“.¹⁸⁰ Současně byl pravým Němcem a je o něm psáno jako o *der kerndeutsche Graf*.¹⁸¹ V povědomí českého národa je zapsán jako šlechtic a mecenáš doby *českého baroka*, které mělo ve své formě sjednocující ráz a bylo kompaktním slohem, který je dnes považován za národní specifikum.¹⁸² V této části se budu věnovat jeho kořenům - rodičům a rodům, ze kterých pocházel.

II.1.1 Jan Špork - zakladatel rodu (1595 - 1679)

Syn ze selského rodu ze statku Sporckhof, součást vestfálské obce Westerloh (blízko města Delbrück, biskupské knížectví Paderborn). Přesné datum narození není známo, uvádí se pouze rok 1595, ale mnohde i data pozdější. Bojoval v třicetileté válce (bitva na Bílé hoře), porážka Königsmarka a na jejím konci bylo jemu a generálovi Johannu von Werth dáno císařem za úkol střežit Čechy. Není pochybnost, že Jan Špork byl velkým vojenským talentem a vojenská karta života byla pro něj nanejvýš šťastná. Ve svých *Pamětech* o něm hrabě de Chavagnac, sloužící pod jeho velením napsal: „*Špork, voják fortune, který se vypracoval od bubenického sluhy (valet de*

---

¹⁷⁹ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelinek, 1945. 382 s., s. 7 - 8.

¹⁸⁰ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz : KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 14.

¹⁸¹ *Ibidem*.

¹⁸² Historik profesor Pekař napsal v Českém časopisu historickém z r. 1923: „Není zajisté příkladu v našich dějinách, aby kdo tak velkolepě se postaral o svoji památku v potomstvu, jak o dovedl František Antonín Špork. Nejen okázalostmi a zvláštnostmi svého života, jež k němu již za živa obracely zvýšenou pozornost, ale také soustavnou a cílevědomou prací pro historii, prostředkovanou všemi formami agitačního tisku umění slovesného a zejména výtvarného.“ KOTEK, Ladislav: *Rod hrabat Šporků*. Krnsko: Vycházelo v Mladoboleslavských listech, 1947. Tiskem Jaroslava Chládky v Mladé Boleslavi., s. 13.

tambour) až na generála kavalerie, byl bezesporu neobratnějším švališérem Evropy; jak byl nescho-
pen použít tři set pěšáků, tak zvládal svrchovaně dvacet tisíc koní.¹⁸³

Pro dokreslení původu otce hraběte Františka Antonína Šporka dokládám text Ladislava Kotka: „Jako syna nepatrného zemana ve Westfálsku, jemuž se znechutilo pásti stáda vepřů, vstoupil do vojska, bojoval též na Bílé hoře, kde padl jeho bratr. Přestoupil jako důstojník do rakouské armády, zúčastnil se boje proti povstalcům v Uhrách, zejména proti Turkům. Postupoval velmi rychle, až byl jmenován generálem jízdy a povýšen do hraběcího stavu. Největšího vítězství dobyl u sv. Gotharda, odměněn byl za toto vítězství panstvím Lysá nad Labem.¹⁸⁴ (Hlava Turka ve špor-
kovském erbu symbolizuje tento úkol.)

Již 12. října 1647 byl císařem povýšen na generálporučíka jezdeckta a téhož roku byl tzv. *nobilizován* - před tímto aktem dosáhl propuštění z poddanského svázání rodného statku Sporckhof u paderbornského knížete, biskupa Ferdinanda z Fürstenbergu. Byl povýšen na dědičného říšského hraběte.¹⁸⁵

Po bitvě u Svatého Gottharda, 23. srpna 1664 byl císařem Leopoldem I. povýšen do stavu dědičných říšských hrabat.¹⁸⁶

Byl oblíbencem nejen císaře, ale také papeže Klementa X. (1670 - 1676), kterému velice záleželo na odvrácení turecké hrozby a na svém smrtelném loži generálovi Šporckovi udělil odpustky až do třetího kolena.¹⁸⁷

Za své služby císařství byl hrabě Jan Špork hojně odměňován. Vlastnil osm panství a dvorů. Svým dědicům zanechal v hotovosti tři miliony dolarů. Císař Leopold jej jmenoval generalisimem a hrabě J. Špork ve věku téměř osmdesát let vystoupil z vojska, aby se věnoval vedení panství, které do té doby vzorně spravoval.¹⁸⁸ Byl silně fixován na majetek, což bylo v té době typické pro vojáky, majetků se zmocňoval beze všech skrupulí. Ostatně to patřilo vyhrazeným právům vojenství své doby. A že to nebyly praktiky *čisté*, to dala vysoká aristokracie silně pocítit jeho synovi Františku Antonínovi. Statky kupoval výhradně v Čechách:

- v roce 1647 získal jako svobodné vlastnictví panství Lysou (záměnou za slíbenou částku 30 000 zlatých od císaře,
- v roce 1650 přikupuje statek Konojedy na Litoměřicku za 117 000 zlatých,
- roku 1664 panství Choustníkovo Hradiště u Jaroměře za 66 000 zlatých,
- v roce 1666 Malešov u Kutné hory za 114 000 zlatých,
- ve stejném roce Střeziměřice, r. 1674 Hořiněves, Neděliště a Světí za 206 000 zlatých,
- v roce 1675 statek Velký Vřešťov za 32 000 zlatých.

---

¹⁸³ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 14.

¹⁸⁴ KOTEK, Ladislav: *Rod hrabat Šporků*. Krnsko: Vycházelo v Mladoboleslavských listech, 1947. Tiskem Jaroslava Chládky v Mladé Boleslavi., s. 11 - 12.

¹⁸⁵ *Ibidem.*, s. 15.

¹⁸⁶ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 15.

¹⁸⁷ *Ibidem.*

¹⁸⁸ KOTEK, Ladislav: *Rod hrabat Šporků*. Krnsko: Vycházelo v Mladoboleslavských listech, 1947. Tiskem Jaroslava Chládky v Mladé Boleslavi., s.12.

V celkovém souhrnu v letech 1647 - 1675, tj. v průběhu dvaceti osmi let zakoupil nemovitý majetek za souhrnnou částku 565 tisíc zlatých, což dokládá jeho finanční mobilitu.¹⁸⁹

O šlechtickou hodnost sám ani příliš nestál. Velmi dobře si uvědomoval, že se k němu příliš nehodí a také se na ni ve svých projevech příliš nevázal. Byl svým myšlením spíše sedlák, který se zaměřuje na majetek a ne na hodnosti. Také odmítl za udělení titulu zaplatit s prohlášením: „že darovaného hraběte nekupuji a koupeného nepotřebuji.“¹⁹⁰ S životem hraběte Jana Šporka je vázáno mnoho praktických historek, např.:

- nepřál si být osloven hrabě Špork, nýbrž Jan Špork, hrabě. Tvrdil, že byl dříve Šporkem, poté teprve hrabětem,
- při návštěvě rodné obce se jeho matka oblékla do kroje šlechtičny a hrabě Jan Špork ji odmítl slovy: „*To není moje matka*“;
- jako mladík zamilován do bohatší dívky, která jej odmítla slovy: „*Já tě, Jendo, nechci*.“ Při setkání, kdy byl generál, majitel panství, hrabě, ji podal ruku a s úsměvem se jí ptal: „*Ani dnes bys mne, Markétko, nechtěla?*“¹⁹¹

Taktéž se tradovalo a je součástí šporkovských legend, že jej do bitev doprovázela jeho žena.¹⁹²

II.1.2 Manželství hraběte Jana Šporka

Generál Jan Špork se poprvé oženil s Annou Markétou z Linsingenu. Toto manželství bylo bezdětné. Měl nemanželského syna Jana Jiřího (1622 - 1683), toho legitimoval a také mu zajistil, aby byl přijat do českého rytířského stavu (9. listopadu 1658). Tato rodová linie po dvou synech zanikla.¹⁹³

Druhá manželka generála a hraběte Jana Šporka se jmenovala Eleonora Marie Kateřina, pocházela z rodu meklenburských junkerů von Finecke (1640 - 1674). Byla vychována v luterském prostředí, ovšem později se stala katoličkou. Eleonora Marie byla matkou jeho dvou synů (Františka Antonína a Frederika Leopolda) a dvou dcer (Marie Sabiny a Anny Kateřiny). Zemřela při doprovázení manžela na válečném tažení do Francie, pohřbena v dominikánském kostele ve

---

¹⁸⁹ Poznámka autora.

¹⁹⁰ PREISS, Pavel.: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 15.

¹⁹¹ *Ibidem*.

¹⁹² „*Vypravovalo se, že generála doprovázela do bitev též jeho choť. A tak při jedné výpravě do Turecka byla zajata a uvězněna. Generál Špork se marně namáhal ji vysvoboditi a proto při jednom útoku došel sám až k pevnostním hradbám. Jeho choť vyhlédla z věznice oknem a Špork jí sám hlavu usekl. Lebka byla uložena ve skleněné skřínce v hrobce v Kuksu, později dána do kovové rakvičky. Dle jiné verze opravdu tato energická paní doprovázela často svého manžela na válečných výpravách, zemřela náhle ve Francii a tam pochována. Po dobudování hrobky v Kuksu chtěl ji hrabě převézt, ale z pozůstatků dala se zjistiti jen lebka. KOTEK, Ladislav: *Rod hrabat Šporků*. Krnsko: Vycházelo v Mladoboleslavských listech, 1947. Tiskem Jaroslava Chládky v Mladé Boleslavi., s.12.*

¹⁹³ PREISS, Pavel.: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 17.

Valencienne. Syn František Antonín přivezl její lebkou, tu měl nastálo vystavenou v ložnici svého pražského paláce.¹⁹⁴

S rodným matčiným Meklenburskem se cítil syn František Antonín trvale spjatý. A to zvláště, když mu byla připomínána příslušnost k tamní šlechtě a to současně s nataženou dlaní. Zvláště se u něj počítalo s finanční spoluúčastí na plánu založení šlechtické akademie v Rostoku. Na této aktivitě měl zájem jeho přítel Matthias Johann von Behr (1723).

II.2 HRABĚ FRANTIŠEK ANTONÍN ŠPORK

František Antonín Špork
* 9. března 1662 v Lysé nad Labem
† 30. března 1738 v Lysé nad Labem¹⁹⁵

Prvorozený syn manželů Jana Šporka a Eleonory Marie Kateřiny se narodil na jejich panství v Lysé nad Labem dne 9. března 1662. Občas bývá mylně uváděno, že se narodil na panství v Heřmanově Městci. Křestním kmotrem se mu stal tehdejší hejtman mladoboleslavského kraje - hrabě Pavel Morzin (1632 - 1688)¹⁹⁶. Svá dětská léta strávil na panství v Heřmanově Městci společně se svým druhorozeným bratrem Ferdinandem Leopoldem (1665 - 1711)¹⁹⁷.

Vyrůstal v prostředí jazykově dvojjazyčném. Obklopen poněmčelými Čechy, nikdy se plně česky nenaučil „nebyl české řeči zvláště znalý a také žádný její zvláštní milovník“ (tolik jeho oficiální životopisce).¹⁹⁸

¹⁹⁴ „... po jeho smrti byla uložena ve skleněné skříňce u svého chotě v kukské kryptě.“ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 17.

¹⁹⁵ <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/16/Sporck01.jpg>.

¹⁹⁶ Zdroj: <http://www.stredoceske-zamky.cz/zamekkrinec.html>. Uvedený zdroj použit 19. 2. 2013.

¹⁹⁷ Jeho manželkou se stala Apolónie Rozálie, rozená Vratislavová z Mitrovic. (pozn. autora), zdroj: HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem: v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I., Ostrava - Přívoz : KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 15.

¹⁹⁸ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 18.

O hraběti Šporkovi se vědělo, že byl nepochybně nadaný a mimořádně inteligentní a určitě nepřehání jeho oficiální životopisec Roxas, když tvrdí, že byl „*bohatě nadán bystrým duchem, dobrou pamětí a ostatními přirozenými dary ducha*“ („*mit einem scharfsinnigen Geist, gutem Gedächtniss und andern natürlichem Gemüts-Gaben reichlich versehen*“).¹⁹⁹ Jeho „*scharfsinniger Geist*“ způsobil, že se stal zapřísáhlým odpůrcem tehdy módní alchymie.

Byl oblíbencem svého otce a společně se svým bratrem prošel velmi přísnou výchovou. Oba bratři se stejnou výchovnou zkušeností se od raného dětství znesvářili a tento vztah se v pozdějších letech ještě přiostril. Začal navštěvovat městskou školu v Heřmanově Městci, od osmi let studoval v Kutné hoře jezuitská latinská studia. S bratry jezuitů na škole udržoval formální, ale velmi dobré kontakty i v dalších letech, i když odmítl přjmout nabízený rektorát. Odůvodnil to tím, že se sám do Kutné hry téměř nedostane a jistě jezuitští bratři najdou vhodnějšího kandidáta (12. června 1701).²⁰⁰

Ve třinácti letech se přesunul František Antonín do Prahy a začal svá studia (později i se svým bratrem) na tehdejší Karlovo-Ferdinandově univerzitě. Studoval filosofii a později právnická studia v Klementinu. Tuto univerzitu řídili jezuité. „*Studium juris*“ absolvoval „*plně a s největší slávou*“²⁰¹ ve svých šestnácti letech. I během svých univerzitních studií nepolevila otcova přísná výchova tuhé kázně a strohé šetrnosti.²⁰² Zajímavá je také skutečnost, že na studiích v jezuitském učilišti mu byl přidělen jako korepetitor hyberský mnich Francis O'Devlin (původem Ir).

V roce 1679 mu zemřel otec a po ročním smutku odcestoval společně se svým hofmistrem Trippelem na dvouletou okružní cestu po vzdělanecké Evropě. V tehdejší době to bylo ve vznešených kruzích zvykem, dovršovalo se tím vzdělání. Přesný itinerář jeho cesty není znám, ale byla určena specialistou na provázení kavalírů hofmistrem Trippelem. Tohoto svého průvodce mladý hrabě Špork uctíval hlavně pro vynikající zbožnost, mravy a učinnost. Svoji cestu započal v Itálii, v Římě, vrátil se zpět do Turína na místní šlechtickou akademii, cesta pokračovala přes jižní Francii do španělského Madridu, poté do Francie, kde měl cíl svého hlavního pobytu - město Paříž. Následovala plavba do Anglie, zpět se vracel přes Haag a Brusel, tehdy obvyklé „*kavalírské cesty*“ ke královským a knížecím dvorům („*Reisen in fremde Länder und Besehung der Vornehmsten Höfe in Europa.*“). Bývalo přitom zvykem pobývat určitý čas v blízkosti vzdělanců příslušných univerzit, kde se mohli mladí kavalíři seznámit s aktuálními výsledky vědec-

---

¹⁹⁹ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 15 -16.

²⁰⁰ „K roku 1670, tedy do doby kutnohorských studií, klade Špork svůj styk s knězem Basseliersem, který mu zřejmě již jako stařec napsal, připomínaje se mu jako učitel, když již dávno zastával funkci kanovníka metropolitní kapituly v Cambrais (6. července 1720). Ve své o měsíc později francouzské odpovědi Špork nepřítmo přiznává, že na něho již zcela zapomenu... již z toho vyplývá, že nelze vliv Basseliere na Šporka přeceňovat, neboť z dopisu vane spíše zdvořilá odtažitost než srdečnost vybavené vzpomínky na oblíbeného učitele.“ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., uvedená citace s. 18.

²⁰¹ *Ibidem*.

²⁰² „Z domu v Panské ulici museli do Klementina šlapat v juchtových, cvočkami podbitými botách; když jednou, jak o tom pak vyprávěl Rakowskému, žádal starší otce o lepší obutí a navíc o kočár, dostalo se mu ostrého odmítnutí: „Vy jste oba mladí kluci, vy tam můžete ještě chodit pěšky, dost na tom, že vy budete moci jezdit, až ti, kteří se dnes vozí, budou chodit pěšky.““ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 18 - 19.

kých poznání té doby a v jednotlivých zemích nasbírat duchovní směřování té určité kultury a jednotlivých komunit uvnitř nich²⁰³.

Po svém návratu se mladý hrabě Špork na podzim roku 1682 vydal opětovně do Paříže. Jeho mladší bratr svým životem budil obavy již u otce a František Antonín potřeboval dohlédnout na způsob jeho života. To mělo být skrytou formou. V jeho kavalírských cestách byl pařížský pobyt vždy ustálenou konstantou. Na mladého Šporka učinil velký dojem životní styl královského dvora Ludvíka XIV. (*krále Slunce*). Mladý hrabě Špork ale nebyl vybrán vhodným adeptem pro francouzský dvůr (politické cíle absolutismu) jako ostatní mladí kavalíři z německého a uher-ského prostředí. A o možnosti spolupráce s francouzskými královskými agenty se vedou pouze spekulace, které ani sám hrabě Špork nepodporoval. „Špork nebyl nikdy typem diplomata - to prokazoval později svými činy, z nichž mu nevyšel ani jediný -, ale ani člověkem myslícím politicky v širším i užším osobním smyslu; na to byl příliš úzce zaměřen na sledování vlastních zájmů bez ohledů zemských nebo říšských.“²⁰⁴

V dobách života hraběte Šporka byla francouzština jedním z vůdčích jazyků ve vzdělávání a Francie hojně navštěvovanou zemí. Toto směřování vedlo k jakési vulgarizaci - vedlo k frankománii, týkalo se všeho, co mělo co do činění s francouzskou kulturou, od stylu rétoriky, etikety, v oblékání, gastronomií, a tak dále (dále atd.). Latinský jazyk ustupoval do pozadí, prosazovaly se více národní jazyky, to se později projevilo i v editorské činnosti hraběte Šporka. Latinský jazyk vyjadřoval symbolicitu určitých specifik myšlení, nebyl již univerzálním jazykem vzdělanců. Co je však důležitou otázkou, je otázka, zda se dá do těchto pařížských pobytů položit počátek jeho nábožensko reformního úsilí. Naprosto konkrétně, zda jsou přítomny v těchto pobytech počátky jeho kontaktů s francouzským jansenismem. „Předem však je možno říci, že žádný z jeho tehdejších projevů takovou domněnku nepodporuje.“²⁰⁵

V roce 1684, v roce svého návratu z kavalírských cest, ve věku dvacetidvou let, se mladý hrabě Špork ujímá správy svých panství. Byl prohlášen zletilým. Při dělení dědictví mu připadla tato panství:

- Lysá,
- Choustníkovo Hradiště,
- Malešov, spolu se statkem Vostrovem
- a Konojedy.²⁰⁶

Sestry byly vyplaceny stejnou částkou 50 tisíc zlatých:

1. První sestra Marie Sabina se provdala dvakrát, v prvním svazku se stala svobodnou paní ze Swéertsů z Reistu, posléze, v druhém manželství, se stala chotí falckého plukovníka Anto-

---

²⁰³ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 16.

²⁰⁴ *Ibidem.*, s. 20.

²⁰⁵ *Ibidem.*, s. 21.

²⁰⁶ „Ferdinandu Leopoldovi bylo přiděleno panství Heřmanův Městec se statkem Morašicemi a Hořiněves s Vřešřovem a vyplaceno 150 000 zlatých.“ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., uvedená citace s. 22.

nína ze Schönbergu. S tímto švagrem byl hrabě Špork v úzkých kontaktech, ten byl zřejmě vzdělavcem a zasílal mu mnohé knižní novinky z německých trhů.

2. Druhá sestra Anna Kateřina (1669 - 1712) se provdala třikrát, ale s žádným ze jejích manželů se hrabě Špork nestýkal.²⁰⁷

II.2.1 Manželství hraběte Františka Antonína Šporka

Ve svých dvaceti pěti letech se František Antonín oženil 1. května 1687 s nezámožnou Františkou Alžbětou Apolonií z rodu Swéerstů z Reistu (1667 - 1726). S touto rodinou byl spjat přes svoji sestru Marii Sabinu, jejíž první manžel byl z rodu de Swéerstů. Manželství trvalo přes čtyřicet let a jeho trvalost a naplnění bylo zapříčiněno trpělivou a oddanou osobností manželky Františky Alžběty a příkladně proklamovanou věrností hraběte Šporka.²⁰⁸

Z tohoto manželství se narodily tři děti, dvě dcery a syn, který zemřel ve svých dvou měsících života. Jednalo se o:

1. prvorozenou dceru Marii Eleonoru Františku (1687 - 1717). Tato se pod jménem Marie Kajetána²⁰⁹ stala představenou kláštera anunciátek (celestýnek)²¹⁰. Tento klášter pro ně hrabě Špork založil v Choustníkově Hradišti roku 1705, když nechal přestavět bývalý hrad (snad kdysi templářský) na konvent;
2. druhorozenou dceru Annu Kateřinu (1689 - 1754), která se stala jeho univerzální dědičkou (po smrti syna neměl mužského potomka) a překladatelkou francouzské náboženské literatury.²¹¹ Ta byla provdána v roce 1712 za svého bratrance Františka Karla Rudolfa, svobodného pána de Swéertse (1688 - 1757). Ten byl synovcem manželky hraběte Šporka. Byl hrabětem v roce 1718 adoptován, aby bylo zachováno rodové jméno alespoň v podobě Swéerts-Sporck. Zajímavostí uzavřeného manželství bylo, že dne 17. dubna 1712 bylo uzavřeno před duchovním, který neměl k udělení této svátosti pověření a navíc mu nebyla udělena papežem Klementem XI. kanonická dispens. Šlo tudíž o manželství *klandestinní*²¹², tudíž. neplatné. „*Teprve následně, v červnu roku 1712, bylo toto manželství*

---

²⁰⁷ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., uvedená citace s. 22.

²⁰⁸ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 17.

²⁰⁹ Vstoupila do kláštera v Bolzanu 2. ledna 1702, po obláčce 15. června 1703 složila sliby 15. června 1704. Viz PREISS, Pavel.: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 23.

²¹⁰ Tuto řeholní společnost založila roku 1604 bl. Maria Vittoria Fornari (1562 - 1617). Řád se spravoval řeholí sv. Augustina a stanovami, které vypracoval její duchovní vůdce P. Bernardin Zeno SJ a které schválil papež španělského původu Klement VIII. (1592 - 1605). Řád přijímal většinou jen šlechtičny. Řádovým oděvem byl bílý hábit, modrý škapulíř a bílé cingulum. Fornariová byla blahoslavena roku 1828, její svátek byl stanoven na 12. září. Pramen HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 17., pozn. aparát.

²¹¹ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 23.

²¹² Tvorba kanonického manželského práva představuje komplikovaný proces, který kulminoval ve středověku. Ucelené systémy kanonického manželského práva nalézáme u Burcharda z Wormsu, Ivona z Chartres a přirozeně u Graciána; (ten cituje

litoměřickým generálním vikářem sanováno a v kostele ve Vysoké u Malešova prohlášeno za platné...²¹³ Z tohoto manželství se narodilo deset dětí - prvorozená Anna Františka (*1713 v Kuksu) vstoupila do kláštera alžbětinek v Praze na Slupi;

3. třetí dítě, provorozený syn Jan František Antonín Josef Adam (*/† 1699), zemřelo ve stáří pouhých dvou měsíců.²¹⁴

Nutnost zajistit pokračování rodu bylo v první řadě řešeno již výše zmíněnou adopcí zetě, a poté bylo císařským diplomem ze dne 15. prosince 1718 schváleno. František Karel Rudolf byl povýšen do panského stavu. Od roku 1737 - 1744 byl hejtmanem mladoboleslavského kraje. Byl jedním ze šlechticů, kteří po vpádu Karla Alberta Bavorského do Čech zachovali věrnost císařovně Marii Terezií.²¹⁵

Z rodu hraběte Šporka je možno okrajově zmínit jednoho ze čtyř synů bratra Ferdinanda Leopolda, a to Jana Rudolfa Šporka (1695 - 1759), sufragána - auxiliárního biskupa²¹⁶ v Praze. S ním se hrabě Špork rád přátelsky stýkal, i když jeho otce (svého zhýralého bratra) nesnášel. Měl proto své konkrétní důvody a antipatie obou bratrů byla všeobecně známa a panovala již od dětství.²¹⁷

---

z dekretu papeže Hormizdase (514 - 523), podle nějž žádnému věřícímu, ať by byl jakéhokoli postavení, není dovoleno uzavírat manželství tajně, nýbrž má vstupovat do manželství veřejně „in Domino“ poté, co obdrží požehnání kněze).

Tedy nejspíše od 6. stol. církev zavrhuje tzv. klandestinní (tj. tajně uzavíraná) manželství a trvá na veřejné formě sňatku za aktivní účasti kněze, který má nupturientům udělit požehnání. Tajně uzavírané sňatky byly totiž (jakožto in foro externo nedokazatelné) zdrojem nepořádků a právní nejistoty, a to zejména v konkurenci s dalším manželstvím, uzavřeným veřejnou formou. Ale teprve za Innocence III. došlo na 4. lateránském sněmu r. 1215 k závažné normativní obecné úpravě formy uzavírání manželství (přejaté i Dekretály Řehoře IX.),⁶ kdy:

1) byla zcela zapovězena klandestinní manželství,

2) byly nařízeny veřejné manželské ohlášky v kostele (čímž byl tento partikulární úzus rozšířen na celou církev),

3) děti zrozené z klandestinních sňatků byly prohlášeny za nelegitimní a

4) faráři, který by opomenul zakázat takové sňatky, bylo pohroženo tříletou suspenzí, popř. i těžším trestem. Klandestinní sňatky byly tedy zakázány a trestány, ale poslední krok k jejich vymýcení učinil až tridentský sněm, když ani kodifikace Bonifáce VIII. a Klementa V. ani dekretály dalších papežů nic podstatného do manželskoprávní úpravy nevněsly.

Citovaný zdroj: <http://spcp.prf.cuni.cz/11/tri.htm>, dne 26.12.2012.

²¹³ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 17.

²¹⁴ *Ibidem.*, s. 17-18.

²¹⁵ *Ibidem.*, s. 18.

²¹⁶ „...pomocný biskup se ovšem tehdy u nás (obdobně jako dodnes v Polsku) označoval jako sufragán (episcopus suffraganeus - do tohoto úřadu byl jmenován arcibiskupem Manderscheidem po jeho nástupu na pražský stolec), zatímco jinak se obvykle sufragány nazývají diecézní biskupové v rámci církevní provincie vůči metropolitovi.“ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.18.

²¹⁷ *Ibidem.*, s. 18.

II.2.2 Nástin teologického profilu hraběte Šporka a s ním spojené společenské aktivity

II.2.2.1 Osobnost hraběte Františka Antonína Šporka

Pro pochopení jednání hraběte Šporka, které bylo specifické a i pro tehdejší dobu nestandardní, je nutný alespoň co nejstručnější popis jeho osobnosti, tak jak byl zaznamenán jeho současníky. Mnohdy jsou to záznamy s vysokou mírou tolerance vůči jeho výstřelkům. Byl „*prostřední postavy*“ (popsáno zetěm Františkem Karlem Swéerts-Sporckem). Nebyl nijak astenický, spíše atletické postavy, korpulentní s přibývajícím věkem. Dle jeho tajemníka Seemana vážil zhruba devadesát pět kilogramů (185 liber). Trpěl zcela očividně hypochondrií, žádná z nemocí, kterými údajně trpěl, nebyla prokázána. Se svým zdravotním stavem dovedně a účelově manipuloval. To se projevilo zvláště v krizových dobách - např. kukské inkvizice. Podle dobových deníků jeho nejbližších sloužících mu nebylo nikdy dobře, vždy se cítil špatně. Dle současných posudků by byl označen za labilního extroverta (cholerika). Trpěl záchvaty zlosti, špatně ovládal své emoce a byl schopen primární aktivní agrese vůči svým spolupracovníkům.²¹⁸ Byl ryzím individualistou se sklonem autoritářství, měl tzv. *sonderbares Temperament*. Uměl být vhodně sarkastický a ironický, měl smysl pro satiru. To mu samozřejmě u obětí jeho *humoru* nepomáhalo k adoro-
vání.²¹⁹

Jak jsem již podotkla, byl považován za nadprůměrně inteligentního s vysokými kognitivními schopnostmi, kterých ve vysokoškolském studiu náležitě využil. Jazykově a rétoricky byl kvalitně vybaven. Ovládal sice český jazyk - byl to pro něj jazyk inkolátní a ústavně povinný, ale němčina byla jeho rodnou řečí. Jeho jazyková vybavenost obsahovala jazyk latinský, francouzský, „*vlašský jazyk*“ (italský).²²⁰

Na formování jeho postojů a rozvoj povahových vlastností se rozhodnou mírou podílela otcova přísná výchova v dětství. Byl vášnivý čtenář a výběr četby závisel na jeho rodině a okolí, stýkal se s různými druhy řeholníků. To vše mělo na něj velký vliv, trpěl sklony k moralizování s věkem silně prohlubovanými. Využíval svých knihtiskařských možností, vydával své mravní postoje tiskem a rozdával svým poddaným na tzv. *výrobních poradách*. Nesnesl odpor vůči projevům své vůle. „*Bědování nad stavem společnosti (od dvora přes zhýralou šlechtu a bohatstvím zkažené duchovenstvo až po jeho vlastní mizerné služebnictvo) bylo jakýmsi leitmotivem řady (snad většiny) jeho ústních i písemných projevů - zvláště ve spojení s nářky na ‚denegací justitiae‘ ze strany soudů v jeho ‚spravedlivých přích.‘*“²²¹ Sám se snažil žít dle křesťanské morálky. Žádné prameny nenaznačují, že by porušoval (zřejmě na rozdíl od svého otce - vojáka) manželskou

²¹⁸ „... (v afektu nafackoval i svému věrnému hofmistrovi Seemanovi), ...“ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.19.

²¹⁹ *Ibidem*.

²²⁰ *Ibidem*.

²²¹ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.20.

věrnost, dopřával si ale všech radovánek šlechticů své doby. Není doloženo, že by byl aktivním účastníkem pitek, v konzumaci alkoholu byl uměřený - zřejmě na tom má svůj podíl obava o své zdraví, jeho hypochondrie. Považoval nestřídmost v konzumaci alkoholu za hřích. Rád ve svých pražských palácích pořádal společenské večírky (*Banquete, Merenden, Musiquen, Comoedien*), jak dokládá jeho oficiální životopisec Roxas. Pražská šlechta jeho pohostinnosti ráda využívala, ale nedobře reflektovala. O své lázeňské hosty v Kuksu náležitě pečoval, byl výborným tanečníkem („jednou píše, že v Kuksu tak dlouho tančil s kněžnou Eleonorou Amálií Schwarzenberkovou, že druhý den nebyl schopen vstát a osobně se s ní při jejím odjezdu rozloučit“)²²².

Byl vyhlášen svojí vášní pro hon (*Jägerrey*) a své honitby hojně využíval. Zvláštní vášně měl pro parfosi hon, což mělo také vliv na vlastní založení řádu Sv. Huberta. Byl vášnivým karbaníkem. „Když ale kupříkladu roku 1695 vyhrál v Karlových Varech nad saským kurfiřtem Augustem Silným vysoký obnos (5600 zl.), postavil za něj na vrchu Vysoká u Malešova ‚Belvédér‘ s oktogonální kaplí sv. Jana Křtitele.“²²³

Na svoji dobu měl silné sociální cítění, z něj vyplývala jeho snaha o realizaci křesťanského soucítění a solidarit. On sám svůj obraz dobrodince pečlivě pěstoval, ale i po odstranění povinné úcty a glorifikace z per jeho životopisců je jeho nadační podíl nesporný:

- na panství v Lysé vybudoval špitální zařízení pro dvacet čtyři chovanců,
- v Konojedech přebudoval svůj zámek (1699) na špitál pro padesát osob,
- nejproslulejší a nejpropracovanější dobročinný projekt - hospitál v Kuksu zbudovaný na pravém břehu Labe. Jeho dílo je oslavováno mnohým chvalnými texty „*patrně právem upozorňuje na motivaci, kterou pro Šporka v této oblasti představovaly ‚v Čechách málo známé formy pietistické hospitality v praxi ochranovských filiálních obcí a držav‘, jako byl kupříkladu duryňský Ebersdorf.*“²²⁴

Pokud se má výčet specifických osobnostních rysů u hraběte Šporka završit, je důležité připomenout, že jeho nejvýraznější neřestí byla extrémní ctižádostivost a touha po nejrůznějších titulech a řádech.²²⁵ Vysoká aristokracie mu stále okázale dávala najevo, že vzdor zásluhám svého otce, majetku a dobro činění, je jeho původ nízký a že je šlechtou pobělohorskou, tudíž bez tradice. Hrabě Špork nevyzařoval klid spojený s tradicí rodu. „*Pocity společenské méněcennosti, které v něm jeho původ musel nutně vzbuzovat, si hrabě kompenzoval doslovnou honbou za tituly a úřady, z nichž některé byly ‚ke koupí‘ celkem veřejně;...*“²²⁶:

- v roce 1690 císařský skutečný komoří (*camerarius, würcklicher Cammerer*),
- v r. 1691 „*nadpočetným*“ (*supranumerarius*) členem místopředsedelského kolegia - královský místopředseda (*locumtenens regius, königlicher Stadthalter*), zakoupil za sto tisíc zlatých (po-

²²² HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 20 - 21.

²²³ *Ibidem.*, s. 21.

²²⁴ *Ibidem.*, s.21.

²²⁵ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 55.

²²⁶ *Ibidem.*, s. 22.

sloužilo pro vyzbrojení armády generála Caraffy k vojenskému tažení do Itálie), k tomu navrhl okamžitá dispens od povinností místodržitele,

- r. 1692 hodnost císařského skutečného tajného rady (*actuarius intimus, kayserlicher würcklicher geheimer Rath*),
- marně bylo jeho úsilí o získání postu vrchního zemského komořího
- a marně se pokoušel získat řád Zlatého rouna, udělovaného jak habsburským, tak španělským bourbonským panovníkem (od rastattského míru)²²⁷.

S těmito ambicemi souvisí i jeho snaha o zakládání řádů (*ordines*):

- takto hrabě Špork fundoval Řád sv. Huberta - tím poněkud s odvahou dekoroval i samotného císaře Karla VI.
- a dnes již o mnoho méně známý Řád orla s křížem (*Kreuzadlerorden*).²²⁸

Neřestí, naprosto vymykající se zdravému uvažování, byla Šporkova záliba v soudních sporech. V těchto sporech uspěl pouze minimálně a celý anonymní spis *Herkommanus Magnus* je naplněný samým nářkem nad jurisdikcí a jejím šlendriánem (*juristischer Schlendrian*). Směřoval především do řad vychytralých právních zástupců, tzv. „rabulistů“ (*Rechtsverkehrer*). Ti, dle tohoto spisu dokáží učinit i z maličkosti velký proces. „*Jeho spory se táhly jeho životem od dosažení procesní způsobilosti až do smrti.*“²²⁹

Soudil se neúspěšně:

- se svými sirotčími poručníky - synovci generála Janem a Janem Dětřichem Šporkovými o špatnou péči svěřeného dědického podílu,
- se švagrovou - manželkou bratra Ferdinanda Leopolda Apolónií Rozálií Šporkovou o vyúčtování kurátorského hospodaření,
- také se soudil se svým advokátem Václavem Xaverem Neumannem z Puchholzu o palmáre. Tento spor byl zajímavý ještě tím, že hrabě Šporka dovedl až do vězení pro dlužníky, a to pro jeho furiantský přístup ke sporu, toto vězení se nacházelo v těsném sousedství historicky známé Daliborky,²³⁰
- byl ve sporu s Českou komorou o plavení klád po Labi,
- se správou komorní državy z Brandýsa o honební právo, atd.²³¹

---

²²⁷ Jakkoli byl Špork „žhavým kandidátem“ a doporučovala ho i jeho štedrost vůči císařskému domu, přesto intriky jeho nepřátel jmenování překazily. Vrchním zemským komořím se tehdy místo něj stal jeho zapřísáhlý odpůrce hrabě Václav Norbert Oktavián Kinský. HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.22 pozn. aparát.

²²⁸ *Ibidem.*, s. 23.

²²⁹ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s.

²³⁰ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 65.

²³¹ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.24.

V jeho oficiálním životopise od Roxase zabírají popisy jeho soudních pří celou IV. kapitolu. Jsou zde popisovány soudní pře pouze do roku 1717. Sám hrabě Špork zde vystupuje jako oběť bránící *Pravdu a Spravedlnost*. „Označíme-li hraběte za notorického sudice a patologického stěžovatele, nebudeme daleko od pravdy.“ Toto se samozřejmě liší od obrazu, ve kterém hrabě sám sebe líčil. „Císař Karel VI., jež Špork zaplavoval u příležitosti svých soudních sporů doslova desítkami někdy plačtivých, někdy ale i značně odvážných a hubatých memoriálů, v jednom svém reskriptu místodržitelství označil Šporka jako ‚vždy odporujícího pana hraběte Šporka‘ (*immer contradicirende Herr graff von Sporck*).“²³²

O politiku, o politické řízení obce (*polis*) nejevil žádný zájem. Sice toužil po hodnostech a úradech, ale neměl vůbec žádné ambice úřady fakticky zastávat. Byl apolitický. O hraběti Šporkovi se spíše neslo, že si dopřával luxusu být v opozici. To vyplývalo z jeho společenského postavení. „Špork byl tělem duší feudál, který své privilegované společenské postavení považoval za prozřetelnostní projev přízně Všemohoucího (už pro otcovy vojenské zásluhy ve službách katolického veličenstva), a vůbec ho nenapadlo, že by se na tom mohlo něco změnit. V tom nijak nevybočoval z drtivé většiny svých šlechtických současníků, a sám žil v přepychu z ‚kyselého potu‘ svých poddaných stejně jako ostatní šlechtici, které za to kritizoval.“²³³ Písemné doklady o něm jako o „lidovém hraběti“ (*volksstümlicher Graff*) jsou vzdáleny žitým skutečnostem.²³⁴

Jeho zásluhy filantropické jsou také vzdálené realitě. Sám o obraz *filantropa* velmi pečlivě usiloval, sám sebe (prostřednictvím svých životopisců) líčil jako osvíceného šlechtice, který se snaží všemožně svým poddaným ulehčit. Skutečnost byla taková, že pouze obyvatelé Kuksu byli zbaveni robotních povinností, takže jsou velké rozpory mezi zprávami oficiálních životopisců a denními záznamy z jeho panství.²³⁵ Vzдор těmto rozporům a příznačné popudlivosti hraběte, je důležité opakovaně upozornit, že skrz tyto nejednotné informace je znatelné jeho silné sociální cítění. A to je nezpochybnitelné.²³⁶

Hrabě Špork byl, a dosud profánně je, spojován s pražskou zednářskou lóží „*U tří hvězd*“. Dokonce se traduje, že byl jejím zakladatelem. Tyto legendy vznikly na základě „historického“ románu Josefa Svátka *Hrabě Špork*.²³⁷ V tomto románu vybájl pro Šporka přijetí londýnským

---

²³² HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAŘOVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.24.

²³³ *Ibidem*. s. 25.

²³⁴ *Ibidem*.

²³⁵ *Ibidem.*, s. 27.

²³⁶ *Ibidem.*, s. 28.

²³⁷ „Vaše Milost byla zasvěcena v tajemství spolků oněch, o nichž jsme v západní Evropě na cestách svých tak mnoho byli slyšeli?“ zvolal sekretář a zraky jeho zaplály vnitřním zanícením. „Ano, prostřednictvím lorda Sayera velmistra hlavní lóže anglické,“ odvětil hrabě s výrazem hrdosti, byl jsem přijat za člena lóže této, jak dosvědčuje tajemný tento znak, jenž mi otevřel již také lóže nizozemské a francouzské.“ Vyňal z ozdobné skříňky, která před ním na stole ležela, malé pouzdro, jež sekretáři svému otevřeně podal. Týž spatřil v něm dvě malé stříbrné lžičky, zcela podobné lžicím zednickým, jež na stříbrném řetízku visely. Tázavě pohlédl na hraběte, aby mu význam podivného tohoto odznaku vysvětlil. „Svobodní zedníci,“ pravil na to hrabě, „jak se tajné spolky filantropické nazývají, mají původ svůj v nejdávnejším starověku, neboť byl jim základ položen při stavbě chrámu Šalamounova v Jeruzalémě, a proto zachovávají se v řádu, jenž po tři tisíciletí v tajnosti nepřerušeně působil, jenž řádu templářskému vznik dal a v středověkých hutích kamenických až do našich dob se zachoval, znaky umění stavitelského a proto též symbol tento nápodobí lžice zednické a proto všechno zřízení spolkové i jméno jejich přiléhá k umění stavitelskému. ...“ SVÁTEK, Josef: *Hrabě Špork*. Praha: Edvard Beaufort, 1889. Přítel domoviny. Díl I., s. 32-33.

velmistrem řádu lordem Antonem Sayerem. S tím souvisí i údajné pověření o založení pražské zednářské lóže. Londýnská lóže řádu vznikla okolo roku 1717, ale kavalírské cesty dospívajícího hraběte Šporka proběhy na konci 17. století. Podle spisovatele J. Svátka založil lóži hrabě Špork ve svém pražském paláci v r. 1726. Jediná spojující indicie je objednání medaile s vyobrazením nebeského Jeruzaléma a realizovaná medailérem Christianem Wermuthem. Hrabě Špork neměl se zednářstvím nic společného, dva doložení členové pražské zednářské lóže - hrabě Jan Václav Lassage-Paradis a hrabě Jan Václav Kaiserštejn dokonce patřili do okruhu nepřátel hraběte Šporka a to hlavně novoměstský hejtman Lassage-Paradis. Hrabě Špork si jeho aktivitu spojoval se zásahem ve Šporkově pražském paláci. Dokonce si romanopisec J. Svátek s největší pravděpodobností vykonstruoval životopisce hraběte Šporka Caesara Gottwalda von Stillenau „... také současní seriózní badatelé zabývající se touto problematikou odkazují Šporkovu příslušnost ke svobodným zednářům do říše legend, které však houževnatě přetrvávají v literatuře populárněji zaměřené.“²³⁸ Zednářské hnutí ve všech zemích, kde působilo, zásadně vystupovalo rezervovaným způsobem ve vztahu ke katolické církvi. Některé principy jeho činnosti byly s doktrínou katolické církve neslučitelné, a tak bylo ze strany římské kurie odsouzeno (papeži Klementem XIII., Benediktem XIV., Lvem XIII.). Do dnešní doby platí, že vstup do tohoto řádu je z hlediska kanonického práva považováno za trestný čin.²³⁹

II.2.2.2 *Nastínění teologického profilu hraběte Šporka*

Hrabě František Antonín Špork byl představitelem šlechty doby barokní a jeho spjatost s tehdejšími projevy křesťanství a výkladem církevních dogmat je nepochybná. Jeho náboženský profil lze posuzovat dle jeho projevů a skutků. Písemná vyjádření jsou mnohdy zkreslená samotným hrabětem a jeho proslavenou schopností používat ironii a satiru. Z těchto vnějších projevů jeho osobnosti a činů je možno se dovolávat na vnitřní smýšlení této osobnosti. A i to je zpochybnitelné, dokladem je jeho vlastní korespondence, která nutně nevyjadřuje vnitřní přesvědčení, protože doufal v její vydání tiskem (např. písemné styky s Karlem Františkem Grossou). Tato korespondence byla určena nejen k adresátovi, ale ke čtení v okruhu adresáta (jak bylo v tehdejší době zvykem). „*Jinak řečeno: řadu jeho vnějších projevů v této oblasti je třeba označit za předstírané, simulované. Leccos jde na vrub jednak jeho sklonům k pózerství*

---

²³⁸ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 205.

²³⁹ Ještě CIC 1917 znal skutkovou podstatu trestného činu přistoupení k zednářské společnosti. „Kdo přistoupí k zednářské sektě nebo k jiným sdružením téhož druhu, které osnují pikle proti Církvi nebo pravoplatným světským mocem, upadají bez dalšího v exkomunikaci vyhrazenou Apoštolskému stolci prostě“ (kán. 2335). Protože CIC/1983, který tuto skutkovou podstatu v kán. 1374 nově reprodukuje, už výslovně zednáře nezmiňuje, vyvozovali z toho někteří kanonisté *per argumentum e silentio legis*, že příslušnost k zednářům již trestná není. Proto Kongregace pro nauku víry (bývalé Sváté Oficium vydala dne 26.11.1983 deklaraci *Quasitum est* o zednářských sdruženích, která potvrzuje nedovolenost tohoto jednání. HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., uvedená citace - pozn aparát s. 204.

až *furiantství*, jednak k jeho oblíbě ve škádlení (ne-li přímo k provokacím) kléru obecně a svého „černého souseda“ v Žirči zvláště.²⁴⁰

K vyjádření svých náboženských názorů používal formu letáků, nápisy na zdech, na stěnách budov, sochách. Nejde v nich ani tak o vyjádření vlastních přesvědčení, jako o působivé hyperboly.²⁴¹

Sám inspiroval a vydal spis *Herkommannus Clericorum*, ve kterém jsou snad jeho teologické názory a postoje věrně obsaženy. K tomuto spisu se následně, a to hlavně díky vlivu kacířského procesu s ním vedeného, odmítl znát. Sestavit alespoň rámcový profil teologického profilování hraběte Šporka je mým následným pokusem.

1. První ve formování náboženského přesvědčení je u každého člověka jeho nejbližší rodina - v případě hraběte Šporka to byli rodiče (či vychovatelé). Samozřejmě záleželo na jejich konfesijní příslušnosti. Statek Sporckhof, ze kterého pocházel otec, ležel na území biskupského knížectví Paderborn (augsburský náboženský mír zakotvil *ius reformandi*) a otec generál hrabě Špork byl pokřtěným katolíkem. Naproti tomu matka hraběte Františka Antonína, Eleonora Marie z rodu de Finecke, byla luterského vyznání a později musela konvertovat ke katolictví. Hrabě Špork byl pokřtěným katolíkem, ale po matce měl vztah k reformované víře a to se v pozdějších jeho aktivitách projevilo. Ve svém *Herkommanovi* zařadil učení Jana Husa, Martina Luthera, Zwingliho, Kalvína, Karlstadta, Oecolampadia a dalších reformátorů k „jedům kacířství“, které přineslo církvi víc zkázy než jeho počáteční pronásledování. „Nicméně, jak dává namítnout fiktivnímu účastníkovi hovorů Clamirovi, byla to reakce na insolenci, pýchu a sobectví, lakotu, prostopášnost a touhu po nadbytku mnohých duchovních osob, takže jakýpak div, že nelze mít >blaženému Luterovi< (*sic! - dem seeligen Luthero*) za zlé, že se proti takovému drzému a nestydatému jednání postavil, proti němu učil a disputoval.“²⁴²
2. Teologické kompendium hrabě Špork nezískal. Na Karlovo-Ferdinandově univerzitě v Praze studoval zprvu filosofii - to bylo nutné pro studium na některé z dalších fakult univerzity. U šlechty bylo pravidlem studium práv a samozřejmě jeho součástí bylo pensum práva kanonického. Hrabě Špork nebyl úplným laikem samoukem v oblasti náboženské výchovy a teologie. Studoval latinská studia v Kutné Hoře vedená jezuiti, na pražských studiích byl jeho konzultantem františkán, Ir Francis O'Devlin - z kláštera hybernů v Praze. Je nutné konstatovat o dobovém studiu filosofie - filosofie byla „služebnicí teologie“ (*ancilla theologiae*). Šporkův životopisec Roxas uvádí jeho biblická studia,

---

²⁴⁰ *Ibidem.*, s.184.

²⁴¹ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 184.

²⁴² „...dass vieler geistlicher Persohnen verübte insolentien, ihr Hochmuth und eingenutz, ihr Geitz, ihre Schwelg und Füllerei (...), was soll es denn Wunder, und dem seeligen Luthero zu verargen gewesen seyn, dass er sichwider dieses so freche und unverschämte Unternehmen gesetzt, darwider gelehrt und disputieret..(s.237n).“ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., uvedená citace s.185.

jednalo se spíše o komparace historických údajů z Písma svatého porovnávanou s profánní historií.²⁴³

Hrabě Špork byl díky svému rodinnému zázemí a studiím dobře informovaným a vzdělaným laikem, který se o teologii po celý svůj život aktivně zajímal, teologické otázky promýšlel a své dosažené zkušenosti stále prohluboval četbou jak katolické, tak protestantské literatury. Vzhledem ke své osobnosti, která měla široce rozevřené nůžky zájmů a aktivit, jeho zájem nebyl systematický. Domnívám se, že se to projevilo i výběrem vydávaných knih: „*Za autobiografickou glosu můžeme považovat Florindovu odpověď na Celianderův obdiv vůči hraběcím historicko-teologickým znalostem v Herkommanovi Clericorum: „...protože jsem takovéto historické knihy občas ve volném čase ke své zábavě četl, třebaže jsem je netraktoval ex professo...“*²⁴⁴ Křesťanství hraběte Šporka bylo z největší části v mládí utvářené katolickou výukou a nedá se doložit, že by mu základní křesťanská dogmata činila potíže. Rozhodně se stavěl proti náboženským radikálům:

- s pozadím valdenství
- a katarským herezím.

Pro hraběte v nich byla obsažena nutnost společenských změn a toto se mu přičilo. Rozdílný postoj měl k učení vzešlého z reformace - to bylo z pohledu katolické církve té doby posuzováno jako heretické. „*Naopak lze konstatovat, že některé teologické názory reformátorů, zprostředkované mu zejména nekatolickou literaturou a stykem (písemným i osobním) s nekatolíky, mu byly velmi blízké.*“²⁴⁵

Písmo svaté hrabě Špork nezpochybnil, spatřoval v něm autoritu nezvratitelnou. Se souhlasem církve v r. 1713 vydal *Davidovy žalmy* (v arcibiskupské Wirckhartově tiskárně v Klementinu). A k vydaným žalmům nenápadná příloha - komentář jansenisty Isaaca Le Maître de Saciho (ten se odvolával na nauku Otců). Pro nás těžce pochopitelný spis *Psí rozhovor mezi níže stojícím psíkem Harlekýnem a pudlem Makabejcem*, nazvaným též *Filander*, který byl vytištěn v Hundsfeldu - zde se zabýval kanonicitou a umístěním Makabejských knih.²⁴⁶

O sedmi svátostech se hrabě Špork také nikterak negativně nevyjadřoval. Sám ke svátostem přistupoval, ušní zpověď považoval za zbytečnou a zcela v duchu svého osobního přesvědčení o odpovědnosti za spásu svých poddaných je k tomu čtyřikrát do roka nutil. Využíval svého postavení a hrozil sankcionováním ročního služného o jednu čtvrtinu. Stejným způsobem ale nepřistupoval k rituálům, které byly se svátostmi spjaty. Hrabě poukazoval na důležitost vnitřního prožitku a ne vnější formy rituálů. „*Tyto obřady se však hraběti zdály příliš košatými až hypertrofovanými a zakalenými mnoha zbytečnými tajuplnostmi, takže spíše zatěmňovaly než*

---

²⁴³ Ibidem.

²⁴⁴ „...sintermalen ich degleichen Historische Bücher dann und wann bey müssigen Stunden zu meine Belustigung gelesen, solche aber nicht ex professo tractiret...“ (s. 233).“ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., uvedená citace s.186.

²⁴⁵ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., uvedená citace s.187.

²⁴⁶ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.187; SOUSEDÍK, Stanislav: *O co šlo?* Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 2012, 208 s.

zprostředkovávaly to, co bylo jejich neviditelným obsahem.²⁴⁷ Svoje postoje dal najevo svým naprosto specifickým způsobem, když v září 1730 s pomocí svých čtyř poustevníků uspořádal průvod. Ten zesměšnil nejen katolickou obřadnost, ale zároveň ordináře z Hradce Králové biskupa Košína. Ten nebyl Šporkovým oblíbencem a tato akce způsobila takové pohoršení, že byl nutný zásah konzistoře.²⁴⁸

Lidová zbožnost byla v době baroka velmi rozšířená, mnohdy obsahovala pověrečné prvky. Hrabě Špork považoval poutě za naprosto zbytečné, faráři v Choustníkově Hradišti poutě zakažoval. Jezuita A. Koniáš si stěžoval hradeckému biskupovi. Hrabě Špork tím zasahoval do církevní jurisdikce. Chválil učení pařížské Sorbonny (list z rku 1719) - není v něm obsaženo mnoho trestek. K mimoliturgické zbožnosti přistupovali jansenisté zdrženlivě, a to hraběti Šporkovi po nějaký čas imponovalo. A v rozporu s tímto postojem historik Josef Pekař ironicky doplňuje: „Roku 1700, když z římských slavností jubilejního roku přinesl do vlasti 24 000 růženců a ještě větší počet posvěcených medailonů, patrně na tom stanovisku nestál; ty svěcené růžence a medailony patřily jistě k >tretkám<, jimiž se šlo rychleji ke spasení jesuitskou >cestou sametovou<, na rozdíl od jansenisty doporučené >cesty kamenité<, daleké, předaleké cesty mezi hříšnou malostí lidskou a nezměrnou velikostí Boží.“²⁴⁹ V roce 1724 byl zvolen papežem dominikán Pietro Francesco Orsini a pod jménem Benedikt XIII. skutečně o provádění církevních reforem usiloval (kanonizoval blahoslaveného Jana z Nepomuka). Zemřel krátce po podání žaloby na hraběte Šporka - dne 21. února 1730.²⁵⁰

V nauce o ospravedlnění mu byla blízká teze o ospravedlnění na základě pouhé víry (*sola fides*) bez významu skutků. Tyto znalosti získal z rodinného luterského prostředí (matka) a četby protestantských traktátů. Toto je posuzováno na základě odvážné „luteránské“ *Píseň předků* na domě filosofů v Kuksu.²⁵¹

K nauce o předpodstatnění, v jednom z dopisů Karlu J. Grossovi napsal hrabě Špork (rok 1725), že již čtyřicet let přemítá o tomto věroučeném rozdílu mezi katolíky a luterány stran Kristově přítomnosti v eucharistii. Zjevně nepovažoval tridentskou dogmatickou formuli o transsubstanciaci - skutečné a podstatné („*vere, realiter et substantialiter*“) přítomnosti v oltářní svátosti za jedinou možnou. Hraběti Šporkovi nebylo přijímání pod obojím způsobu nikterak proti mysli. Toto dosvědčuje již výše jmenovaná *Píseň předků* (Kuks - Dům filosofů). Vztah k očistci (*purgatorium*) nebo očistnému ohni podle tridentského kachetismu (část I., hlava VI., otázka III.) pokládá za nadbytečné a to mu bylo vytýkáno (zpráva A. Koniáše královehradeckému biskupovi). „*Ten také v téže relaci zmiňuje, že nejmenovaný hospodářský správce v Kuksu*

---

²⁴⁷ Dopis Karlu J. Grossovi ze dne 15. října 1717. HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.188; PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. s. 399.

²⁴⁸ Dopis Karlu J. Grossovi ze dne 15. října 1717. HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.188; PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. s. 399.

²⁴⁹ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.189.

²⁵⁰ *Ibidem*.

²⁵¹ *Ibidem*, s.189.

(*Officialis oeconomicus*) se ho (Koniáše) dotázal: „Odkud pochází a kdo je původcem učení o očistci?“²⁵²

V otázce uctívání svatých byl hrabě Špork žalován neoprávněně. Dokládá to bohatá galerie všech jím uctívaných svatých na jeho panstvích.²⁵³

Naprostu vyjímečné přízni hraběte se těšili anachoreté. Vyhradil jim na svých panstvích části krajiny:

- na hradištském panství část Nového lesa u Žirče,
- Hubertova údolí u Velké Bukoviny
- a eremitáže na ostatních panstvích.

Z těchto pouštních otců vyniká novozákonní poustevník sv. Jan Křtitel. Tomu hrabě Špork zasvětil:

- farní kostel v Lysé,
- kapli u Belvedéru na vrchu Vysokém u Malešova,
- monumentální socha sv. Jana Křtitele jako součást betlémských plastik (od M. B. Brauna).

Hrabě Špork se vyznává z obzvlášť silných sympatií ke sv. Antonínovi Poustevníkovi v dopise královehradeckému biskupovi Vratislavovi z Mitrovic (20. ledna 1720). Tomu zasvětil eremitáž v Novém lese u Kuksu. Stejně sympatie choval k patronu myslivosti sv. Hubertovi a jeho souputníkovi sv. Eustachovi (Hubertovo údolí).²⁵⁴

V Novém lese u Kuksu nechal vytesat Matyášem Bernardem Braunem vedle novozákonních patronů sochy:

- Onufria Velkého - narozeného ve 4. století v Egyptě, syn místního kmenové náčelníka, žil šedesát let v poušti v tvrdé askezi, zemřel cca roku 400 po Kr. Životopisecem mu byl sv. Pafnucius (dosloužil mu a pohřbil jej), připomínán 12. června a je patronem tkalců a dobytka. uctíván v Kladsku;
- a proti němu téměř neznámého (ikonografická podoba pouze v Betlémě) Jana Garina. Doložení není nijak doloženo.

Eremitáže dedikoval k počtě dalších dvou anachoretů:

- Pavlu Thébškému - narozen cca r. 228 v Egyptě, jeden z prvních známých poustevníků („*principes vitae monasticae*“ - tak byl pojmenován sv. Jeronýmem). Před smrtí cca r. 341 byl nalezen v poušti sv. Antonínem, který je pohřbil (legenda praví, s pomocí dvou lvů). Je patronem košíkářů a výrobců rohoží;
- Antonínovi Velkému.

Na opačném konci hradištského panství, v Hubertově údolí nechal do kůry stromů vyřezat velký počet anachoretů. Z nich je dnes znám pouze malý počet a mnozí vůbec: *Horus, Benno, Serapion, Sindanita, Fulgencius, Serapion Opat, Mucius, Ivan, Amon, Apolonius, Šimon Stylita, Jeroným*

---

²⁵² *Ibidem.*, s.190.

²⁵³ *Ibidem.*

²⁵⁴ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.190 - 191.; KAŠE, Jiří a Petr KOTLÍK: *Braunův Betlém: Drama krajiny a umění v proměnách času*. Vyd. I. Praha a Litomyšl: Ladislav Horáček - Paseka, 1999, 288 s.

(v Novém lese byla grotta s jeho sochou, dnes je umístěna ve zdi špitálu v Kuksu), *Arsenius, Possidonium, Elisa, Paladius, Enthymius, Horus, Julianus, Pior, Jesej a Pavel, Helenus, Didymus, Pavel Poustevník* (míněn je Pavel Thébский), *Fulgencius (podruhé?)*, *Doroteus Thébский*, *Theon, Ammon (podruhé?)*, *Sabas a Lukáš*.²⁵⁵

Hrabě Špork dal postavit na rohu ulic Štěpánské a dnešní V Jámě roku 1714 (u příležitosti blahořečení sv. Jana Nepomuckého) morový sloup, který byl obklopen řadou světců (vč. nebeatifikovaného Jana z Nepomuka). Tento sloup se nedochoval, v roce 1722 si objednal u svého dvorního rytce Rentze (luterského vyznání) a Daniela de Montallegre rytinu triumfální brány k příležitosti blahořečení uvedeného světce.²⁵⁶

Silný vztah měl hrabě Špork i k Matce Boží a uctíval ji. Ze strany jeho protivníků mu je v tomto ohledu křivděno a je nutné doložit fakty skutečnost, že byla hrabětem silně uctívána:

- boční oltář ve špitálním kostele Nejsvětější Trojice v Kuksu,
- na průčelí téhož kostela sousoší Zvěstování Panny Marie,
- kaple v kostele celestýnek v Praze zasvěcená Zvěstování Panny Marie,
- socha Immaculaty v Hubertově údolí od Matyáše Bernarda Brauna,
- hrabětem Šporkem fundovaná kaple s titulem Nanebevzetí Panny Marie v zámeckém parku v Kuksu,
- obraz Petra Brandla Útěk Marie a Josefa s Ježíšem do Egypta v Novém lese,
- novoleská plastika narození Ježíše z Panny Marie, atd.

Dovezení dvaceti čtyř tisíc růženců z Říma bylo již vzpomenuto. Toto jednání vylučuje jeho neúctu ke kultu světců. „*Jestliže totiž, jak dává promlouvat svému oficiálnímu životopisci ‚Siegriedovi‘, hrabě očekává spásu více ze Spasitelova milosrdenství než z přímlyvy jiných (tedy světců), pak na tom nelpí ani stín hereze. Rozdíl mezi výsostným kultem latie, prokazovaným výlučně Bohu, a pouhým kultem dulia (v případě Matky Boží tzv. hyperdulia), prokazovaným světcům, se zvláště v lidové zbožnosti barokní doby do značné míry stíral, což bystrému hraběti nemohlo ujít.*“²⁵⁷ Jisté výroky hraběte Šporka mají základ v jeho vrozeném a rozvinutém smyslu pro ironii a nadsázku. Ohledně odpustků se držel praxe „...*a sice že, to jsou nejlepší a nejjistější indulgencie a odpustky, které věřící obdrží od kněze ve zpovědnici, protože tam má prosit Boha o odpuštění hříchů, přislíbit opravdové pokání a polepšení života a pro příště se chránit hříchů; a to lze považovat za Šporkův názor.*“²⁵⁸

Teologické názory hraběte Šporka nebyly formovány pouze protestantskou teologií. Studoval texty katolických autorů, a to z valné většiny z neohraňčeného okruhu jansenistů. Hrabě k hnutí francouzských jansenistů inklinoval a k některým z nich choval velké sympatie. To dokládá nejen jeho chování, ale i vlastní slova. Pro něj bylo ale typické, že si z učení jansenistů vytahoval pouze to, co jej oslovovalo. Jeho motivace nebyla ryze teologická, spíše se jednalo o osobnostní

²⁵⁵ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 198 - 199.

²⁵⁶ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.191.

²⁵⁷ *Ibidem*.

²⁵⁸ *Ibidem.*, s. 192.

předpoklady hraběte Šporka - byl věčně nespokojený stavem věcí světských i duchovních. Hraběti se na hnutí jansenismu líbil jeho „disidentský“ charakter, co jej také oslovovalo, byl střet s jezuitským řádem. Sympatie k hnutí také souvisejí se stálou snahou hraběte o moralizování a kritizování stávajících poměrů - např. rozmařily život císařského dvora, duchovenstvo, které žilo pohoršlivým způsobem života a do těchto moralizujících a kritizujících reakcí zahrnul i své vlastní „líné“ služebnictvo. „V čem však na apely jansenistů neslyšel, byl onen mravní rigorismus, hodlající imitovat kající praxi prvotní církve. Hrabě si naopak, jak bylo řečeno, dopřával všech radovánek, které mu jeho privilegované společenské postavení skýtalo, a to bez jakýchkoli výčitek svědomí. Žádná úzkost o vlastní spásu, která tak svírala nitro jansenistů (a ovšem i Lutera a Kalvína) a vedla je k mnohdy přepjatému chování, není u Šporka postižitelná.“²⁵⁹ Církevní historik Josef Pekař byl prvním, kdo si všiml přímé spojitosti ve vydávání jansenistických spisů hrabětem Šporkem. Dokud byla živa Šporkova dcera Marie Eleonora - překladatelka z francouzštiny, byly jansenistické spisy jejím otcem vydávány. Po její smrti tento druh literatury z edic mizí. Historik Pekař z tohoto usuzuje, že „mladá jeptiška měla o jansenistické knihy větší a iniciativnější zásluhu než otec její; ale také je jisto, že otec se ke směru, dcerou propagovaném, rozličně přihlašoval.“²⁶⁰

Naprosto stejným způsobem hrabě Špork inklinoval ke kvietistickému hnutí, v protestantském prostředí pietismu. Během své „kavalírské cesty“ pobýval hrabě Špork v Římě v době zatčení Miguela de Moliny (1679). Nicméně byl Špork papežskou kurií označen za ryzího jansenistu (*ein Jansenist reinstein Wassers*).²⁶¹

Jeho zájem o eremity jsem již zmínila. Hrabě Špork byl člověk společenský a vždy obklopený přáteli a širším společenstvím. Tento jeho zájem vyplýval z jeho fascinace životem v Bohu zasvěceném odloučení a samotě (*sub specie aeternitatis*). Tento jeho zájem o eremity byl v jeho době ojedinělý. V roce 1726 dal přeložit do němčiny a ve dvou dílech vydat ve Svídnici spis francouzského jansenisty Josepha-Françoise Bourgoina de Villefore pod názvem překladu *Vita solitaria. Životopisy svatých otců, kteří se oddali samotě. Přeloženo z francouzštiny do němčiny roku 1725 (Vita Solitaria. Lebensschreibung der Heiligen Alt-Väter, weiche sich in der Einsamkeit beflissen haben, aus dem Frantzösischen ins Teutsche übersetzt, Anno 1725)*. Nositelé prvotního křesťanství - anachoreté, se svým příkladem osamělého života v modlitbách a meditacích, byli ve francouzském jansenistickém prostředí Port-Royalu připomínáni a i ve Šporkově okruhu podporovaným příkladem. Hrabě Špork ovšem nebyl nekritický k až extrémním formám askeze. V Herkomanovi Clericorum je vyjádření pochybností o Boží spokojenosti („*ob aber der Liebe Gott damit so wohl zu fieden gewesen...*“). „*Kde je přílišná askeze, tam se daří pýše; a kde se daří pýše, tam je nablízko satan.*“²⁶²

---

²⁵⁹ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 196.

²⁶⁰ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika.: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem: v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 191.

²⁶¹ *Ibidem*.

²⁶² *Ibidem.*, s. 199.

V souladu se zájmem o poustevníky zajímal se hrabě Špork též o eremitské řády:

- kartuziány - poustevna na dnes neurčeném místě hradištského panství věnovaná sv. Brunovi,
- kamadulské - poustevna na Vysoké u Malešova,
- oratoriány - původně si přál osadit oratoriány sv. Filipa z Neri nebo kamadulskými eremitáž v Lysé (tu nakonec svěřil lyským augustiniánům).²⁶³

Stejný zájem jako projevoval o poustevníky, také věnoval hrabě Špork etablovaným řeholním společnostem. Ty měly vzniknout proto, „aby jeden měl druhého po ruce k útěše v těchto útocích a pokušeních satana“.²⁶⁴ Hrabě měl aktivní kontakty nejen s hybernskými františkány, ale stejným způsobem byl kontaktu s františkány v Hejnicích a Hostiném. Sv. Františku nechal zasvětit poustevnu v Novém lese.²⁶⁵ I když původně uvažoval o piaristech, tak to Lysé uvedl bosé augustiniány. V souladu s jansenistickým hnutím byl sv. Augustin tehdy chápán jako zastávce reformních snah v církvi. Měl velmi intenzivní kontakty s cisterciáky v Křesoboru (Krzészów). Po smrti hraběte Šporka, ale zřejmě na jeho výslovné přání, byli povoláni do kukského špitálu v roce 1743 milosrdní bratři sv. Jana z Boha (původem ze španělské Granady). V *Herkomanovi Clericorum* je dlouhá pasáž, která se věnuje vývoji řeholních společností, a to od starých eremitských řádů až po jezuitský řád. Hrabě Špork se věnoval ve svém životě různým duchovním proudům, které byly reprezentovány spiritualitou různých řádů. Sám hrabě nepřehlížel úpadkové jevy („*Herkommanischer Missbrauch*“) v řeholích, samozřejmě se to týkalo i jezuitů, kterým v *Herkomanovi Clericorum* věnoval nejvíce prostoru. Refletoval poklesky nejen u katolického kléru, ale stejně kritizoval i evangelíky. Příkladem mohou být nápisy na Šporkově Filosofickém domě, kde „*si bral na mušku světovládné pretence Říma a nepřiměřené bohatství církve*“.²⁶⁶

O nutnosti církevní reformy hrabě Špork nepochyboval, ale zveřejňovat své kritiky nebylo v té době bez rizika, že dotýčná osobnost bude prohlášena kacířem (traktát hraběte Šporka *Litis abusus*, r. 1728 - text k prvnímu vyobrazení). Pro vrchnost potridentskou byl jurisdikčně dán závazek o zachování katolické nauky pro jejich poddané. „*Mimo to podle doktríny státního jurisdikcionalismu, který se ve vztazích států (katolických i protestantských) k církvi (katolické i luteránské či kalvínské) prosadil, měla být působnost církve redukována na záležitosti ryze duchovní, anebo administrativní.*“²⁶⁷ To přinášelo odpovědnost vrchnosti vůči svým poddaným. Tudíž hrabě Špork dbal nejen o spásu své duše, ale i duší svých poddaných. Každodenně mu to připomínalo věčné světlo kukského kostela. To měl ze svého zámku stále na očích. „*Hejtmani na jeho panstvích se museli při nástupu do funkce přísežně zavázat, že budou dohlížet na to, aby poddaní křesťansky žili a navštěvovali bohoslužby. Avšak Špork se (a v tom byl kámen úrazu)*

²⁶³ *Ibidem.*, s. 200.

²⁶⁴ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s.,

²⁶⁵ Nyní pod železniční tratí původní dráhy Liberec - Pardubice mezi Kuksem a Žirčí, nedaleko Stanovic. HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 200.

²⁶⁶ KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 201.

²⁶⁷ *Ibidem.*

neomezoval jen na zprostředkování této nauky duchovenstvem, nýbrž ji jako jakýsi laický apoštol svým poddaným poskytoval i sám - svými tisky (katolickými i nekatolickými) i jakýmisi kvaziho-miliemi. Klérus to samozřejmě považoval za porušování svých kompetencí.²⁶⁸ Jezuita Antonín Koniáš²⁶⁹ uvádí, že hrabě Špork v rozporu s kanonickým právem ustanovil faráři v Hradišti dobu konání bohoslužeb, výši poplatků za bohoslužebné úkony na faře a že zakázal poutní slavnosti. V tomto je možné spatřovat inklinaci hraběte Šporka k protestantismu, který vrchnosti vyhrazo-val péči o správu věcí jak světských, tak duchovních, či je možné, že i k některým proudům své doby, které se pohybovaly mimo oficiální struktury duchovenské. „Výmluvně to říká anonymní (ve skutečnosti fingovaný) pisatel dopisu Šporkovi ze spisu *Hercommannus Clericorum*, v němž je laik, zvláště sečtělý (a sečtělostí se Špork skutečně mohl chlubit) deklarován za stejně způsobilého k četbě a porozumění Bible, jako „*ein Quadratus*.“²⁷⁰

Hrabě Špork byl svými pomlouvači v Kuksu a z lázeňského areálu („*aus der Gegend und Re-vier des Kuckus-Bades*“) hojně očerňován, že kromě jiného:

- vede pohoršlivý život,
- nenavštěvuje kostely - vůbec ne mše a bohoslužby,
- vůbec se nezpovídá,
- nepřijímá nejsvětější svátost,
- bez dispense jí maso ve dnech, kdy to není povoleno,
- slaví bohoslužby, které církve neustavila.

Toto mělo za následek, že byla věc těchto nařčení vyšetřována samotným pražským arcibisku-pem Khuenburgem a to prostřednictvím jeho sekretáře jezuitou Větrovským, kterého k hraběti vyslal. Hrabě se sám doznal, že v dogmatice rozlišuje články víry:

- podstatné („*Essentialia*“)
- a vedlejší („*Neben-Stücke in Credendis*“).

Podle hraběte Šporka nebylo jednoty ani v prvotní církvi a nikdo pro to nebyl zatracován.²⁷¹

Teologicko-náboženský profil hraběte Špork je plný rozporů a polovičatosti. Stručně, ale vý-stižně napsal Josef Pekař: „*U Šporka jsou sympatie jansenistické, jak jsme poznali, ve velké míře, jsou u něho i sympatie protestantské, v okolí jeho Kuksu jsou protestanti hojně zastoupeni mezi lázeňskými hosty i mezi zřízenci (protestant byl i rytec Rentz), styky jeho s protestantským Ně-meckem jsou hojné, racionalistický vliv na jeho náboženské přesvědčení zcela zřejmý, ...stesy jeho na přemoc kněžstva a násilí duchovní upřímné - ale při tom je u Šporka tolik polovičatosti a ne-důslednosti, a také mnoho povahových nedostatků jiného způsobu, že jej sotva můžeme pojmuti*

---

²⁶⁸ *Ibidem.*, s. 202.

²⁶⁹ „*Smutně proslul jezuita Antonín Koniáš (1691 - 1760), který sestavil seznam podezřelých knih („Klíč kacířské bludy k rozeznání otevírající“); sám vypátral a zničil na 30.000 knih.*“ HORÁK, Josef, Božena RŮŽKOVÁ a Jarmila ZIKMUNDOVÁ: *Rukověť dějin československé literatury a slovesnosti: pro české a slovenské odborné školy pro ženskou povolání*. Vyd. II., pozmeněné. Praha: Státní nakladatelství v Praze, 1933, 180 s., uvedená citace s. 25.

²⁷⁰ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologic-kém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 202.

²⁷¹ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teolo-gickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 203.

jako zásadního představitele idey.²⁷² A demonstruje tuto Šporkovu polovičitost na příkladu jeho polarit v konfesní snášenlivosti na jedné straně a současně s tím na akatolicitu na straně druhé:

- v reakcích na konkurenční divadlo na Malé Straně,²⁷³
- dlouhodobé přátelské styky s jezuitu (do aféry kalvarské i s žírečskými),
- v kontrapozici s jezuitskými kontakty sympatie k jansenismu.²⁷⁴

Tyto skutečnosti se vnesly i do rozporného zařazování „duchovního portrétu“ hraběte Šporka životopisci (např. J. Slabý a J. Pekař jeho myšlení hodnotí jako „*docela katolické*“, Benedikt ho zařazuje ke „*katolickému disentu*“). Dle mého mínění se barokní nádhera děl a architektury svým objemem řadí spíše ke katolickému pojetí a v době temna jsou oslavou myšlení vrcholného baroka. I když je v realizacích patrný důraz na evangelické vnímání světa - zdůraznění hříchu a nedokonalosti. A v tomto ohledu se domnívám je Šporkova exkluzivita. Je ve shodě s jeho osobnostními projevy. Vyhraněně polaritní a nedotažený k výrazně jednotnému pojetí teologického smýšlení a díla, orientovaného buď čistě katolicky, či protestantsky. Ve svém stopování odkazem tohoto šlechtice se kloním k pojmu „*teologický eklektismus*“. A díky jeho neochotě „*přizpůsobit se*“, nám zůstal naprosto identický odkaz, který je obsažen u hraběte Šporka právě v té rovině, která byla tak rozporuplně vnímána.²⁷⁵

II.2.2.3 Kacířský proces s hrabětem Šporkem a jeho důsledky

Profil osobnosti hraběte Šporka, naprosto odporoval záměrům jezuitů. Již jen sousedství takto odlišně vyhraněných idejí vybízelo ke konfliktům. Těm přispívala i příznačná Šporkova prudkost až cholericnost (labilní extroverze). Hrabě Špork své sousedy programově provokoval a to nebylo možné přehlédnout a tolerovat. „*Jeho statek Kuks ve východních Čechách, z kterého učinil duchovní středisko českého baroka, sousedil se statkem jezuitů v Žírči. Jejich malicherná lakota a věrolomnost dráždily hraběte k posměšným básničkám. Ty pak dával připevnit na sochy, jež na pozemcích tvořili sochaři tak, že otcové je museli se svého majetku vidět. Je pochopitelné, že to nechtěli trpět. V „Klíči kacířské bludy otevírajícím“, vydaném r. 1729 jezuitou Antonínem Koniášem, byla již řada knih, které Špork vydal a jež přeložily jeho dcery, označena jako nebezpečná nebo podezřelá z kacířství.*“²⁷⁶ Vydavatelské aktivity hraběte Šporka a zvláště kauza lyské tiskárny byla předstupněm pozdějšího kacířského procesu.

---

²⁷² *Ibidem.*

²⁷³ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 23.

²⁷⁴ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 203.

²⁷⁵ „*Velké historické události, biblické výjevy, scény z řecké a římské mytologie byly zobrazovány nikoli pro ně samotné, ani ne proto, že by byly jako historické události nějak zvlášť zajímavé, ale byly zobrazovány jako v pravém slova smyslu příklady ilustrující pravdy o člověku. Hercules tak byl jakousi alegorií lidské duše; velké činy lidí, jako byl například Alexander Veliký, demonstrují velikost člověka a jeho hrdinství a biblické výjevy měly hlásat biblické pravdy.*“ ROOKMAAKER, H. R.: *Moderní umění a smrt kultury*. Vyd. I. Praha: Návrat domů, 1996, 232 s. Uvedená citace s. 49.

²⁷⁶ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelinek, 1945. 382 s., s. 9.

II.2.2.3.1 Lyská tiskárna a jiné ediční aktivity

Ohledně svých edičních aktivit měl hrabě Špork téměř neustále spory s církevní i světskou vrchností. Neváhal své nonkonformní názory šířit a reakce na tyto jeho aktivity se stále stupňovaly. Od roku 1709 začal na svém lyském panství provozovat tiskárnu. Ta nuceně ukončila svoji činnost (patrně na popud pražského arcibiskupství) v roce 1711. Hned následujícího roku se tento první konflikt hraběte dostal až k císaři. Pozdější pražský arcibiskup Daniel Josef Ignác Mayer (1732 - 1733), v té době vikář a světící biskup, podal k místodržitelství stížnost pro vydávání necenzurovaných náboženských publikací (*nihil obstat*) a nepovolených k tisku místním ordinářem (*approbatio, imprimatur*).²⁷⁷

Císař Karel VI. dal 19. května 1712 nařídil místodržitelství, aby zajistilo prohlídku lyské tiskárny, aby byly podezřelé knihy zabaveny. Měl být zatčen tiskař a aby byl sám hrabě úředně dotázán, z jaké úřední autority (*qua autoritate*) uvedenou tiskárnu zřídil. Prostřednictvím dvou *Jurati* měla arcibiskupská konsistoř provést obvyklou cenzuru. Císař zaslal list, který s výše uvedenými skutečnostmi koresponduje královehradeckým hejtmanům - hraběti Bertholdu Vilémovi z Valdštejna a Karlu Ferdinandovi Dobřenskému z Dobřenic s tím, aby o výsledku celé akce informovali místodržitelství (Úkol splnili místně příslušní mladoboleslavští hejtmani Arnošt Ignác von Schütz a František Mikuláš Bzovský. O výsledku podali zprávu dopisem ze dne 8. června 1712). Úkol byl splněn pouze částečně, tiskárna byla prohlédnuta a zapečetěna, ale hrabě Špork nebyl přítomen, neboť v té době pobýval ve Vídni. Nemohli tiskaře odvézt do Prahy k výslechu pro jeho těžké onemocnění a byl vznesen dotaz, jak tedy s ním mají naložit (1. listopadu byl tiskař propuštěn z vazby, předcházela tomu ostrá důtka). Císař Karel VI. dopisem ze dne 28. června 1712 nařídil, aby knihy, které byly nalezeny byly vyzvednuty a stráženy. Následovat měla jejich cenzura. Mladoboleslavští hejtmani knihy skutečně roztřídili a „vzorky“ odeslali společně se seznamem v příloze svého listu místodržitelství (21. července 1712). Mezi knihami byly „pověstné“ kvietistické *Pravé zásady jak křesťansky vychovávat děti*. Místodržitelství dopisem z 29. července 1712 pražské konsistoři, aby dle panovníkova příkazu vybrali dva „*Consistorial Deputierte*“. Ti měli zabavené knihy cenzurovat napsat o nich posudky. Ve stejný den pražské místodržitelství napsalo císaři, že v pražském paláci hraběte Šporka nebyly nalezeny žádné knihy - měly být odneseny nejmenovanému pražskému knihaři (dle výpovědi *Hausmeistera* paláce hraběte). Dne 24. října Daniel Josef Mayer - pražský vikář podal zprávu místodržitelství o cenzuře nalezených knih. Sdělil, že je mezi knihami mnoho anonymních tisků, u kterých nelze dovodit jakého je autor vyznání, „zvláště, když to dobré, co autor říká, se hodí pro svaté katolické náboženství stejně jako pro jednu každou křesťanskou sektu“.²⁷⁸ Tvrdé cenzorské kritice jsou podrobeny *Pravé zásady jak křesťansky vychovávat děti*. Jsou cenzurou označeny jako „nanejvýš

²⁷⁷ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 205 - 206.

²⁷⁸ *Ibidem.*, s. 207.

škodlivé pro spásu duší nejen mládeže, nýbrž i pro dospělé...²⁷⁹ Konsistoř se snažila všechny výtisky dohledat a zničit, „aby jed kacířských učením v nich obsažený byl zcela potlačen“.²⁸⁰

O téměř rok později císařův reskript (z 27. října 1713) uložil místodržitelství, aby nezávadné knihy, vytištěné v lyské tiskárně bez císařského dovolení a které nebyly podrobeny cenzuře, byly prodány a výtěžek byl použit na úhradu nákladů, které byly spojeny s opatřeními proti morové epidemii, která řádila v té době v podunajské nížině. Současně bylo sděleno hraběti Šporkovi, že tiskoviny, které se dotýkají katolického náboženství a jsou šířeny na tržištích, prostřednictvím venkovských farářů, děkanů a misionářů budou posbírány. Tiskoviny a provádění tisku i v cizině nebo pomluvy obsažené v jeho spisech budou potrestány pokutou tisíc dukátů. „Konečně neuctivý a skandalozní memoriál, kterým se hrabě ohradil proti arcibiskupské cenzuře a který navíc vydal per typum, má před jeho očima být roztrhán a hozen mu pod nohy, skutečně se tak následně stalo, a to patrně v Plzni před sborem místodržících, který tam tehdy pro riziko morové nákazy řádící v Praze úřadoval.“²⁸¹

Tiskárna v Lysé byla 7. listopadu 1713 v nepřítomnosti hraběte Šporka uzavřena. Dne 13. listopadu s císařským reskriptem byli seznámeni krajští hejtmani. Spolu s tím byli požádáni, aby byli duchovním ku pomoci při odebrání kacířských tisků hraběte Šporka. To fakticky znamenalo konec lyské tiskárny, neznamenalo to konec tiskových aktivit hraběte Šporka. On sám tehdy, v tomto prvním střetu, ze šíření závadné, heretické literární produkce obžalován nebyl.²⁸²

Druhé připomenutí Šporkových nepovolených tiskových aktivit je udání jeho bývalého sekretáře Františka Ludvíka Kronskeho. Císař reagoval přípisem místodržitelství 21. března 1713, kdy reprodukuje Kronskeho udání, „že hrabě Špork při tehdejší konfiskaci oněch zakázaných knih provedených prostřednictvím Našich královských hejtmanů, velké množství [těchto knih] umístil v Lysé a ve svém domě v Praze, kde se tyto k dnešnímu dni nacházejí“. Císař Karel VI. nařídil prošetření, „zda uvedené body a náležitosti spočívají v holých faktech či výmyslech udavače, a zda by - v případě potvrzení její opodstatněnosti - ,zmiňovaný hrabě Špork neměl kvůli tomu být obžalován naším královským prokurátorem v Čechách“.²⁸³ K obžalobě ještě v tomto případě nedošlo.

V roce 1722 přišlo na pražské místodržitelství oznámení, že knihař Antonín Thomas z Nového města pražského na panství Lysá váže do souborných svazků knihy církevně schválené s knihami kacířskými. Tyto knihy poté dává hrabě Špork distribuovat mezi prostý lid (mluvilo se též o jakési české kacířské písni). Hrabě Špork nebyl postižen ani v tomto třetím případě, ale sedm let po uzavření tiskárny v Lysé se císař dotazoval přípisem ze 4. července 1720, zdali jeho

---

²⁷⁹ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 208.

²⁸⁰ *Ibidem.*, s. 208.

²⁸¹ *Ibidem.*

²⁸² *Ibidem.*

²⁸³ *Ibidem.*, s. 209.

příkaz o uzavření tiskárny, rozprodání majetku a výnosu použito na dobročinné účely z roku 1713, byl splněn.²⁸⁴

Skutečností je, že hrabě Špork ve svých tiskových aktivitách neustal. Rozděloval dále svým poddaným tiskoviny a nedělní homilie. Na tyto skutečnosti si stěžoval královehradecký biskup Košín svému metropolitovi Khuenburgovi. Z knih uvedl namátkově dvě nejhorší:

1. *Die vollkommene Gewischensruhe der Frommen, wie solche von allen Christen, die da Gott fürchten, kann genossen werden zur Beruhigung der Friedtlebenden, ans Licht gestellet von Peter Poiret (Dokonalý klid duše...);*
2. *Das Landt Zufriedenheit genandt (Země zvaná spokojenost).*

Arcibiskup biskupovi Košínovi odpověděl 10. března 1726, že hraběte Šporka, který se v té době zdržoval v Praze napomenul a to prostřednictvím svého zповědníka a potom ještě pohrozil oznámením císaři. Biskupa Košína vybídl, aby neustále dohlížel na dění v Kuksu, protože to bylo území, které spravovala jeho diecéze.²⁸⁵

Hrabě Špork se do výrazných střetů s císařskou jurisdikcí dostal celkem čtyřikrát, kdy vyvážl. Pátý střet již znamenal kacířských proces.

II.2.2.3.2 *Kukská inkvizice*

Hrabě Špork se celkem čtyřikrát dostal do zásadních potíží s mocenskými strukturami císařství díky svým aktivitám v oblasti vydávání knih. Domnívám se, že jakmile se dostal do hledáčku státního aparátu - zavření lyské tiskárny z důvodu neplnění cenzurních povinností a povolení k tisku, s tím spojené potíže s výběrem vhodných knih, individuální přístup k plnění křesťanských povinností, nestandardní projevy v oblasti církevnictví, atd., bylo jen otázkou času, kdy se spustí lavina pronásledování. Zvláště když hrabě Špork byl milovníkem soudních sporů a dokonce je inicioval a vyhledával.

Spouštěčem budoucích událostí byl spor o výstavbu Kalvárie v Kuksu. Hrabě vycházel se svými sousedy - jezuitu v Žírči (Schurtz) mírumilovně a tento spor se vyhrotil až do absurdních rozměrů. Dle mého názoru je tento spor vzorovým příkladem osobnostních specifik hraběte Šporka, versus propracovaný systém státního aparátu uplatňovaného habsburského absolutismu. Na jednu stranu byl hrabě Špork chráněn svým stavem, na stranu druhou si mocné habsburské císařství, se svojí dvorskou kanceláří s vybudovaným systémem informátorů, nemohlo dovolit žádné excesy uvnitř monarchie.

Je paradoxní, že počátek sporu nebyl v režii hraběte Šporka. Vznikl na základě uzavřené dohody o pozemek na stavbu Kalvárie. S touto ideou přišel superior Rakušan Adam Kirchmayer z žirečské jezuitské residence u sv. Anny. Ta nebyla součástí jezuitské *provinciae Bohemiae*.²⁸⁶

²⁸⁴ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 209.

²⁸⁵ *Ibidem.*, s. 210.

²⁸⁶ Residence byla založena kolejí a *domus probationis* ve Vídni kvůli správě statků, které vídeňská kolej ve 40. letech 17. století v Čechách získala. Proto by bylo nutno pohled „druhé strany“ hledat především v pramenech uložených ve Vídni, v *literae annuae* české provincie se Žireč pochopitelně nevyskytuje. BÍLEK, Tomáš, V.: *Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů,*

V říjnu 1725 požádal Kirchmayer o směnu hraniční části lesa hraběte Šporka, výměnou za jezuitský pozemek u Labe. Ten s tímto superiorem jezuitů dobře vycházel a umělecké aktivity vítal. Dne 24. prosince 1725 (Štědrý den) byla podepsána „neodvolatelná“ smlouva a hrabě okamžitě nechal zřídit na pozemku oplocenou oboru pro zvěř (*Thier Garten*). Stavební práce byly zahájeny, měly stát dvanáct tisíc zlatých - s tímto objemem finančních prostředků Kirchmayer počítal. Hrabě Špork se nabídl, že dá navězt třista sáhů kamene na výstavbu a nechá vykácet alej v lese, aby tento jezuitský superior mohl z okna na Kalvárii vidět, stejně jako Špork viděl z okna své ložnice věčné světlo krypty kukského kostela. Potíž nastala po úmrtí Kirchmayera, kdy jeho nástupce v úřadu P. Josef Kiplinger práce na sousoší ukončil, i když přáním zesnulého bylo, aby se Kalvárie dokončila.²⁸⁷ Hraběte toto rozhodnutí velmi rozladilo. Současně vznikl problém s tím, že hrabě nechal Matyášem Bernardem Braunem tesat basrelief betléma - a to na pozemku, který patřil poddanému jezuitů. Jezuité se sice pokusili s hrabětem dohodnout, ale on reagoval svým způsobem. Začaly se objevovat kritické spisy proti otcům jezuitům. Ty nechal hrabě tisknout a šířit. Často to byly vtipné, veršované satiry, doprovázené rytinami rytce Michaela Rentze. Zapojil do těchto aktivit i lázeňské hosty, jako např. „baronku“ Marii Alžbětu Klimkovou (pobývala v Kuksu až do svého vyhostění pro „nemravný život“ v roce 1736). Poetickou tvorbu („*paskvily*“) vhažovali do „paskvinových uren“, ty měly mnohdy pitvornou podobu jakýchsi postav. Obsah si hrabě vybíral. „*Doložena je kamenná dvojice Pasquina a Marforia nedaleko sochy Herkomana a dřevěná socha bratra Lustiga v Novém lese u poustevny sv. Antonína a Hanuše Maltze v Hubertově lese (tedy na opačném konci hradišského panství u Velké Bukoviny)*“.²⁸⁸ Některé satiry psal údajně i sám hrabě (nedoloženo). „*Jezuité (samozřejmě jen ti žírečtí!) jsou v nich líčeni jako nepřátelé svatého kříže, jako nepodařené, líné a požívačné děti sv. Ignáce z Loyoly, jimž je kříž jen na obtíž - jako před tím templářům sídlícím snad kdysi i v Choustníkově Hradišti; zde nelze přeslechnout hrozivou narážku na strašný konec templářského řádu za Filipa IV. Sličného ve Francii, který za padesát let - byť ne v krvavé formě - skutečně potkal i jezuitu při zrušení jejich řádu bulou papeže Klementa XVI. Dominus a Redemptor noster ze dne 21. července 1773. Hradišské celestýnky - anunciátky jsou v nich vyzývány, aby se spojily s českými nikodemity (!) a vzaly útokem žírečskou rezidenci atd. atd.*“²⁸⁹ Nelze určit množství těchto výpadů, ale posledním proti jezuitům v Žírči, dle možného chronologického výčtu, byl hymnus *Si vis nosse Jesuitas* (v Herkomanovi Clericorum). Tato kampaň se táhla v období let 1727 - 1729. V rozmanitých konvolutech se do dnešních dnů dochovalo více než čtyřicet, je zřejmé, že některé soubory byly tištěny i vícekrát. U tištěných provokací nezůsta-

---

bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených, Praha 1893, s. 93 - 96. *Encyklopedie českých klášterů* (1997) residenci v Žírči vůbec neuvádí. Superioři byli ustavováni z vídeňského *domus probationis* a na život residence jako takové neměli představení české provincie žádný vliv. Obsah uvedené poznámky dle HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 210.

²⁸⁷ „*Stavba byla nákladná a Vídeň upozornila na nutnost shromážďovat prostředky na stavbu žírečské koleje a ne na „zbytečné stavby“*“ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 212.

²⁸⁸ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 212.

²⁸⁹ *Ibidem.*, s. 213.

lo, to vyvrcholilo o filipojakubské noci nebo Valpuržině noci (*Walpurgisnacht*) z 30. dubna na 1. května 1727, kdy hraběcí provokace byla realizována pomocí různého „neřádu“ a ohňů, pachu a jiných prostředků k posílení čarodějnických mystérií. To bylo mířeno směrem k nedokončené Kalvárii a jezuitskému žírečskému problému. Tyto události se staly mnohým námětem infernálních písní v kraji. Tyto výpady „...byly i na zdrženlivě se chovající jezuitské osazenstvo žírečské residence poněkud ‚allzuviel‘ a hrabě se nesměl divit, že na sebe přivolal ‚hněv a nevěli oněch pánů jezuitů (‚Grolle und Widerwillen derer Herren Jesuiten‘); svůj vliv možná měla skutečnost, že ve ‚Šporkově‘ regionu působil jako misionář P. Antonín Koniáš, který v té době ve Šporkovi spatřoval místního heseriarchu“.²⁹⁰

Do dějin vstoupivší „kukská inkvizice“ (v dobových dokumentech „vizitace“) znamenala vojenské obsazení Kuksu. Pod vedením nejvyššího komořího, tajného rady Jana Arnošta, hraběte Schaffgotschena. Ten byl za „prošetření Pasuum vznesených proti panu Františku hraběti Šporkovi“²⁹¹ odpovědný. Podle císařského listu ze dne 16. července 1729 se prostřednictvím Dvorské rady Království českého určilo, aby královehradečtí hejtmani (Kryštof Norbert Voračický, svobodný pán z Paběnic a na Barchově a František Sádlo z Vrážného na Černé) byli hraběti Schaffgotschovi ve všem ku pomoci. Není prokázáno, že by za obsazením stáli žírečtí jezuité (sice se Košín svému metropolitovi Khuenburgovi v dopise ze dne 20. února 1726 vyjádřil, že nebude otálet s oznámením a žádostí o zákrok samotnou jeho císařskou Jasností). Je téměř vyloučeno, že by jezuité u dvora použili císařského zpovědníka P. Tönnemanna, který byl s hrabětem v pravidelném písemném kontaktu a byl to právě on, kdo se snažil hraběti u vídeňského dvora pomoci. Stejně tak není možná angažovanost představených pražské staroměstské koleje, s nimi hrabě udržoval stálé přátelské styky.²⁹²

Lázně v Kuksu byly přepadeny v noci na 26. července 1729, ve tři hodiny ráno (na sv. Annu), a to na základě Dekretu české dvorské kanceláře (schváleno císařem). Lázně obsadila setnina jezdců Carrafova regimentu, pod vedením obou krajských hejtmanů a dvěma komisaři (Klusák a Mladota). Hlídka obsadila filosofický dům a špitál, uvěznila Tobiáše Seemana a sekretáře v pokoji (hlídala je hlídka). Krajský hejtman a komisaři šli k hraběti Šporkovi, oznámili mu, že mají císařský rozkaz prohlédnout všechny knihy, kdekoli budou nalezeny. Nechali zavřít Michaela Rentze i knihvazače. Rytci Rentzovi prolustrovali ateliér, oba brzy propustili. Podle deníku T. Seemana z Kuksu odvezli třicetšest beden knih. Vídeňský agent von Schmidt, který pracoval pro hraběte byl ihned informován, aby se ohlásil u České dvorské kanceláře „...a vyřídít tam, že hrabě se v naprosté poslušnosti podřídil císařskému rozkazu“.²⁹³

---

²⁹⁰ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 213 - 215.

²⁹¹ *Ibidem.*, s. 215.

²⁹² HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 216.

²⁹³ *Ibidem.*, s. 216 - 217.

Čtyři memoriály hraběte Šporka byly zaslány do Vídně:

1. Ze dne 20. srpna 1729 je datován první memoriál hraběte Šporka. Ten byl předán hraběnce Schwarzenberkové. Ta jej měla předat císařovně v den jejích narozenin. Protože kněžna byla v té době v Čechách, požádal o tuto službu hrabě první císařovninu hofmistrovou kněžnu Auerspergovou. Po předání císařovna slíbila, že jej předá manželovi. Hrabě se odvolával na svoji věrnost císařskému dvoru (své zásluhy o císařskou pokladnu), náboženskou horlivost, kterou prokázal stavbami kostelů, klášterů, hospitálů a jiných církevních staveb v částkách řádu mnoha set tisíc zlatých. „*Nebyl prý předem upozorněn ani vyslechnut; tato jeho „prostítuce!, nemající obdoby nejen v dědičných zemích, nýbrž i v celé Evropě, byla neopodstatněná a byla dílem ‚soukromé vášně‘ (Privat-passion) jeho nepřátel. U jeho lidí a poddaných způsobila ‚Consternation‘ až z toho mnozí hrůzou onemocněli.*“²⁹⁴ A že marně již pět týdnů čeká na navrácení zabavených knih a žádá satisfakci za strážně, které mu byly způsobeny úsilím pomlouvačných udavačů („*calumniose Denuncianten*“).
2. Ze dne 27. srpna 1729 pocházejí další dva memoriály a byly tajným agentem Schmidtem předány České dvorské kanceláři ve Vídni. Zčásti jsou reprodukcí výše uvedeného memoriálu, dále hrabě podrobně líčí přepadení Kuksu „...*jež mu - nebýt milosti nejvyššího a jeho dobrého svědomí - mohlo v jeho osmašedesáti letech přinést když ne přímo smrt, tedy alespoň smrtelné onemocnění*“.²⁹⁵ odmítá nařčení z kacířství. Ve druhém memoriálu píše, že se nemohly vyskytnout knihy, které mohly být vytištěny na evangelických místech, ale že byly určeny pouze pro jeho osobní potřebu v uzavřené knihovně a ostatní nebyly rozdávány poddaným. Byly určeny též pro lázeňské hosty, kteří byli nakloněni jiné víře a přišli do Kuksu ze Slezska, Saska, Německa, Nizozemska, Anglie a zemí jiných.
3. Add. 2.
4. Memoriál ze dne 6. listopadu 1729 se hrabě obrací na královské pražské *Guvernum*. V té době držel v ruce královský reskript z 12. října 1729. V něm se mu oznamuje, že bylo nařízeno trestní stíhání pro podezření ze spáchání trestných činů kacířství a ostatních deliktů. V něm se mu současně nařizuje, aby ukončil další rozdělování podezřelých a nebezpečných knih a to pod hrozbou zajištění jeho osoby a ztráty správy majetku. Teprve tento reskript otevřel hraběti oči o vážnosti jeho osobní situace. V tomto čtvrtém memoriálu je hraběcí tón již téměř pokorný a sděluje České dvorské kanceláři, „...*že podezřelé tisky dal veřejně spálit za přítomnosti mladoboleslavského krajského hejtmana hraběte z Klenové, a už předtím, dne 23. září, ‚motu proprio‘ odstranil všechny pohoršlivé nápisy, jakož i vyobrazení a sochy v Bonrepu, pokud nebyly přeměněny do zbožné podoby (‚andächtige Figur‘)*“.²⁹⁶ Opět vyjmenoval své zásluhy dobrého křesťana a žádal je, aby se jej ujali jao příslušníka „české“ šlechty.²⁹⁷

²⁹⁴ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 217.

²⁹⁵ *Ibidem.*, s. 217.

²⁹⁶ *Ibidem.*, s. 218.

²⁹⁷ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 217 - 218.

Tyto skutečnosti ovšem neznamenaly, že by hrabě přestal se svými provokacemi proti Žírči. Následně po vojenské akci v Kuksu dne 18. srpna uspořádal manifestační pouť na Sněžku. Nechal na vrcholu Sněžky postavit velký kříž s nápisem, který opět mířil proti Žírči. Stal se také jedním z bodů obžaloby v kacířském procesu s hrabětem Šporkem.

Knihovny v Kuksu - v zámku, špitálu, filosofském domě a i v klášteře anunciátek v Choustníkově Hradišti nebyly jediné, které podlehly visitaci.

- Bylo pátráno i na jeho zámku v Konojedech.
- Na základě již uvedeného císařského reskriptu (12. října 1729) byl prohledán i zámek v Lysé.
- Dne 25. října 1729 provedl pražský hejtman Jan Václav Lassage-Paradis na základě císařského reskriptu domovní prohlídku v pražském paláci hraběte Šporka v Hybernské ulici. Dle zprávy hejtmana bylo ze Šporkova paláce do jeho druhého paláce, také v Hybernské ulici,²⁹⁸ převezeno čtyřistašedesátpět košů knih, které sedm dní nosilo osm žen najatých pro tuto práci. Vznikl ještě spor o lustraci knih, o datu a o obsazení visitátorů.²⁹⁹

Kukská inkvizice znamenala také nepříjemná vyšetřování pro okruh hraběte Šporka. Byli vyslýcháni jeho vídeňští přátelé, konkrétně jím placený agent, císařský dvorní rada Jan Jindřich von Schmidt. Knihy, které byly odvezeny a zabaveny ve šporkovských sídlech, byly umístěny v příslušných konzistořích - pražské a královéhradecké, aby byly cenzurou zkontrolovány. „Na základě výnosu místodržitelství ze dne 25. X. 1729 vydala pražská arcibiskupská konsistoř ve věci Šporkových knih ‚naléhavé opatření‘ všem vesnickým vikářům a jejich prostřednictvím všem na vesnici působícím farářům a administrátorům, aby ‚po všech takových knihách bylo pilně pátráno, nalezené škodlivé a necenzurované aby těm lidem byly ihned odňaty...“³⁰⁰ Hraběti Šporkovi bylo císařským přípisem ze dne 3. listopadu 1729 nařízeno importovat a distribuovat podezřelé knihy pod hrozbou uvalení vazby a odnětí správy majetku. Hrabě Špork proti tomu 6. listopadu podal rozklad - na svoji obranu uvádí opět své zásluhy. V listopadu 1729 došlo k odstranění „skandálních“ nápisů, maleb a soch v Kuksu za dozoru pověřeného cenzora (Jana Františka Michálka). Tato akce byla opět s obstrukcemi ze strany hraběte Šporka.³⁰¹ V létě 1729 nechal hrabě Špork vystavět v Novém lese u Kuksu kapli Povýšení sv. Kříže a to bez povolení místní konsistoře. Pro porušení kanonického práva nemohla být kaple vysvěcena, nicméně hrabě nechal slavit otevření

---

²⁹⁸ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 24.

²⁹⁹ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 220.

³⁰⁰ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 220 - 221.

³⁰¹ „Jestliže se Špork na jedné straně beze zbytku pokořil před císařským majestátem, v Bonrepu nechal za účasti svého přítele, mladoboleslavského krajského hejtmana hraběte z Klenové spálit závadné spisy a také v Kuksu provedl řadu autocenzurních zásahů (zabílení nápisů, přetesání Herkomanu na Goliáše atd.), aby demonstroval svou účinnou lítost, na druhé straně mu to nebránilo, aby ‚na památku‘ kukské inkvizice dal u medailéra Christiana Wermutha z Gothy razit ‚tři posměšné medaile‘ (Spottmünzen) - dvě z nich opět s Herkomanem.“ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.221.

se čtením evangelia, bez přítomnosti duchovenstva. Čtyři poustevníci, kteří se - bez jeho povolení - dostavili na královehradeckou konsistoř, aby byli vyslýcháni, nechal okamžitě propustit.³⁰²

Ve své věci ještě projevil snahu o intervenci u císařovna otce, protestantského vévody Ludvíka Rudolfa z Braunscheig-Blankenburgu a věnoval mu zabavené knihy z depozita. Vévoda sice knihy rád přijal, ale zanedlouho zemřel. Generální vikář, kanovník královehradecké diecéze Vojtěch Jiří Dobrohlav, ve velice krátké době podrobil „zevrubnému zkoumání“ („*eingehende Untersuchung*“) čtyřicetšest výtisků knih a podal o nich zprávu. Na základě svých zkušeností s kukským případem hrabě Špork vydal anonymně v roce 1730 publikaci *Různé tu a tam prostřednictvím korespondence dobrých přátel se do rukou dostavší zprávy o vpádu, který se s přibráním císařského vojska udál dne 26. Julii 1729 v Čechách, a sice v tak zvaných kukských lázních, se záměrnou knižní inkvizicí, z nichž lze podrobně seznat toho původ a vlastní příčinu spolu se vším, co se při tom událo a co poté následovalo; novinek chtivému čtenáři pro uspokojení uspořádal člen Pravdy milující společnosti. Anno 1730.*³⁰³ V ní líčí „anonymně“ své pojetí kauzy.

II.2.2.3.3 Trestní stíhání hraběte Šporka

Trestní stíhání hraběte Šporka de facto začalo již výše uvedeného 12. října 1729, kdy dal císař za úkol místodržitelství vypracovat proti němu žalobu. Císař v tomto listu shrnul své požadavky do osmi bodů (zhruba shrnuto):

1. vypracování žaloby,
2. napomenutí hraběte Šporka pro jeho výstřednosti („*Ausschweifungen*“),
3. odstranit všechna pohoršení (*scandala*),
4. uložil královehradecké konzistoři provedení roztřídění knih na závadné a nezávadné,
5. perlustrovat komedii hranou v Kuksu a obsahující synkretické myšlení,
6. slezskou svídnickou tiskárnu požádat o výčet objednávek hraběte Šporka a realizace,
7. královehradecký a litoměřický biskup dostali za úkol instruovat své podřízené duchovní, aby lidu odebírali necenzurované, tudíž nepovolené tiskoviny,
8. žádá místodržitelství, aby o Šporkově synkretizmu vyrozumělo pražské arcibiskupství a aby jeho úřad začal konat.

Ředitel českého královského fisku Jan František Blovský vypracoval dle těchto instrukcí obžalobu a dne 9. února 1730 ji zaslal na „*patřičná místa*“. O kauze podal informace, které shrnul do šesti bodů, z nichž uvádím velmi zevrubný výtah:

1. Hrabě Špork si nevzal poučení z kukské vizitace,
2. poukaz na pohoršlivá výtvarná díla,

---

³⁰² HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 222.

³⁰³ „*Verschiedene hin und wieder durch Correspondentz und gute Freunde zu Händen bekommene Nachrichten, Von dem den 26. juli, 1729. in Böheimg. Und zwar in dem sogenannten Kuckus-Baad mit zuziehung der kayserlichen Miliz beschehenen Einfall und vorgennommener Bücher-inquisition, Worin dessen Ursprung und eigentlicher Ursach, nebst allem, was sich dabey zugetragen und darauf erfolgt ist, umständlich zu ersehen, dem neubegierigen Leser zu Gefallen in Ordnung gestellt durch Ein der Wahrheit liebenden Gesellschaft mitglied. Anno 1730.*“ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s.227.

3. žalobce Blovský konstatuje, „...že v Království českém nemůže být strpěn žádný kacír in possessione et administratione bonorum (tj. v držbě a správě majetku)“,³⁰⁴
4. vyjádření nedůvěry k duchovní moci, která dosud nepodnikla žádnou aktivitu vůči zpochybnění pravého křesťanství hraběte Šporka,
5. přání, aby tento fiskální proces nahlal hraběti strach, poněvadž zatím sedm procesů a třináct trestních věcí se minulo výsledkem,
6. žalobce Blovský upozorňuje na nesnáze stran vynesení prvoinstančního rozsudku. „Blovský má na mysli zejména protikacířskou pragmatiku ze dne 28. XII. 1725, vyhlášenou jako patent dne 29. I. 1726, v níž se uvádí: ‚Kdyby se však zločinem Haeresi provinil někdo ex Civibus qualificatis, seu honoratioribus, kteří by snad zasloužili zvláštních ohledů, jako jsou Magistratuales, Nobilitati nebo ti, kteří konají nějakou královskou službu, v takové případě má královská apelační komora před zveřejněním rozsudku tento zaslat k dobrozdání Jeho Veličenstvu a očekávat další nejvyšší rozhodnutí.‘“³⁰⁵

K těmto informacím Blovský navrhl tři opatření proti hraběti Šporkovi. Koncept žaloby je zcela ve shodě s žalobou a žádné z navržených tří opatření nebylo realizováno.

Dne 9. února 1730 byla na říšského hraběte Františka Antonína Šporka podána trestní žaloba u Královského Většího zemského soudu královským fiskálním ředitelem doktorem Janem Františkem Blovským. Tato žaloba byla intabulována do zemských desek (dnes žaloba i koncept postrádají přílohy - pouze na ně odkazují). Žaloba byla hraběti Šporkovi doručena 15. února téhož roku a ten ji označil za „*docela silnou a ostrou*“. Byla psána německy, obsahovala čtyřicet sedm příloh. Žalobce ji souhrnně odůvodňuje tím, že obžalovaný „*ač byl pokřtěn a vychován v katolické víře, což ho také učinilo způsobilým jak k zemskému inkolátu, tak k přijetí úřadu tajného rady a místodržitele, upadl do kacířských bludů - částečně luteránských, částečně kalvinistických a částečně synkretických. Dopustil se tedy tzv. ‚formální hereze‘ (haeresis formalis) - na rozdíl od hereze ‚materiální‘ (haeresis materialis), kdy kacír již byl v herezi vychován*“.³⁰⁶ Obžaloba obsahovala třináct bodů. Ve Šporkův prospěch se angažovali jeho přátelé (Karel Josef Grossa, po jeho smrti syn Karel František, císařovnin otec vévoda Ludvík Rudolf z Braunschweig-Blankenburku, synovec Jan Rudolf Špork - kanovník Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze, papežem Benediktem XIII. vysvěcen na titulárního biskupa z Adriathy a další). V té době zemřel žalobce Blovský a královehradecký biskup František Karel Košín z Košína (26. září 1731). Nástupce královehradeckého biskupa titulární arcibiskup pharsalský Mořic Adolf vévoda ze Sachsen-Zeitzu se o prohřešky hraběte Šporka příliš nezajímal. Měl nákladný životní styl, byl od roku 1733 častým hostem v Kuksu a měl k hraběti vřelý vztah. A i jeho nástupce hrabě Jan Josef Vratislav z Mitrovic vycházel s hrabětem dobře (jeho starší bratr Jan Adam hrabě Vratislav z Mitrovic byl dne 5. května 1733 jmenován Jeho Veličenstvem pražským arcibiskupem a stal se Šporkovým dlužníkem - půjčka na jmenování metropolitou, onemocněl a 2. června 1733 v Mödlingenu

³⁰⁴ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 237.

³⁰⁵ *Ibidem.*, s. 238.

³⁰⁶ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 238.

u Vídně zemřel). Dne 23. září 1732 byl hrabě Špork přijat císařem v Bonrepu. Vznesl k císaři svoji žádost o abolicí trestního stíhání, o revizi dalších kauz a vrácení knih. Nemělo to na jeho případ nijaký vliv.³⁰⁷

V té době se vztahy s jezuitou v Žírči zlepšily, dokonce se opět začalo pracovat na Kalvárii. Žírečská protijezuitská kampaň byla ukončena úplným smírem s hrabětem Šporkem. To bylo pro probíhající soudní proces velice přínosné.³⁰⁸

Dne 27. února 1733 bylo zahájeno jarní zasedání Většího zemského soudu. Rozsudek byl vypracován německy a je datován 13. března 1733. Je psán souvislým textem, členěn do čtyř částí (zhruba uvádím):

1. pasáž *species facti* - část je reprodukcí Blovského obžaloby,
2. pasáž *in facto* - zevrubně vypočítává použité důkazní prostředky,
3. pasáž *in jure* - provedena právní kvalifikace případu,
4. pasáž *conclusio* - vyhodnocuje důkazního řízení a vynáší rozsudek.

Hrabě Špork byl sice z kacířství obžalován, ale souzen nebyl. Jeho kacířská kauza byla vyloučena k samostatnému řízení. Toho nebylo využito a to ani v případě druhé žaloby o šíření hanlivých spisů („*Famos-Libellen*“). Bylo tedy rozhodnuto pouze ve věci šíření kacířství pomocí heretické literatury. Za to byl odsouzen a byl mu uložený trest ve výši šest tisíc dukátů (dvacetpět tisíc zlatých). Proti rozsudku se odvolal, žádal dokonce Jeho Veličenstvo o odklad, bylo mu vyhověno, ale nebyl s to dostat podmínkám a byla na něj uvalena exekuce, kterou se snažil zvrátit různými způsoby. Finanční trest nakonec musel zaplatit.³⁰⁹

V té době již hrabě Špork nerebeloval, dokonce jsem zmínila spolupráci s žírečskými jezuitou na dostavbě Kalvárie. Smírně dožil léta svého života a zesnul 30. března 1738 na svém panství v Lysé nad Labem ve věku sedmdesáti šesti let.

II.3 ODKAZ HRABĚTE FRANTIŠKA ANTONÍNA ŠPORKA

Za své životní heslo si hrabě stanovil pojmy „Pravda a Spravedlnost“.³¹⁰ Tyto pojmy se odrážejí v mnoha jeho výtvarných i slovesných aktivitách. Odráží se i v jeho velmi bohaté epistolografii. Udržoval čilý písemný kontakt se svými přáteli a jistě počítal s tím, že jeho dopisy budou souborně vydány. Kontakty s francouzským jansenistickým prostředím je možné přiblížit i tímto příkladem: „*Špork doufal, jak zřejmě ukazuje jeho korespondence s Francouzi, je z r. 1728, v neústupnost kardinála Noailles a v dobrý výsledek jansenistické reformní snahy v katolické církvi.*

---

³⁰⁷ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 266.

³⁰⁸ *Ibidem.*, s. 267.

³⁰⁹ HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s., s. 296.

³¹⁰ PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s., s. 54.

A také po zániku jansenismu ve Francii horlivě usiloval o přeložení a rozšíření především děl de Saciho. Jedna z jeho posledních knih, jež vydal, bylo skvostné vydání Saciho ‚Křesťanského roku‘, který vyšel ještě r. 1733 v Praze.³¹¹

Jím vybudovaný velkolepý krajinný koncept lázní v Kuksu čekalo nejen postupné chátrání, ale i dvě války, epidemie cholery v roce 1758, na kterou zemřel i jeho dvorní rytec Michael Rentz. Povodeň v roce 1740 zničila labský koncept, těžba kamene v oblasti Nového lesa (Betléma) znamenala pro tuto lokalitu téměř pohromu. Dnešní podoba areálu v Kuksu se nepochodá původnímu vzhledu. Zámek na protější kopci se nedochoval, pouze solitéry. Organizace řádu milosrdných bratří, což byla koncepce Šporkova mecenátu, ve svém vývoji a důsledku znamenala úpadek panství ve prospěch řádu, který ukončil svoji činnost až v roce 1949.³¹²

Hrabě Špork se zasloužil o uvedení a rozvoj divadla v českých zemích, původním jeho záměrem bylo, aby se kukští lázeňští hosté dobře bavili. Uvedl komedii del' Arte do prostředí českých zemí, tato zde prošla transformací a dále žila svým vývojem. Uvedl do českého prostředí nástroj lesní roh. Své finanční prostředky věnoval na cíle, které si sám stanovil. Byl svobodomyšlný, hovoří se o stálé potřebě sebezviditelnosti, což je možné, ale je nutné podotknout, že koncepce péče o potřebné, empatie a sociální rozsah jeho díla tyto náhledy poněkud redukuje.³¹³

SHRNUTÍ DRUHÉ KAPITOLY

V této kapitole jsem se zaměřila na ústřední postavu magisterské práce - na hraběte Františka Antonína Šporka.

V úvodu jsem připomněla dvě osobnosti českého prostředí: diplomata a teologa Valeriana Magniho a Jeronýma Hirnhaima. Oba jmenovaní jsou spojováni s jansenistickým hnutím a přínosné bylo zjištění kontaktů Valeriána Magniho s prostředím francouzského jansenismu, zvláště s B. Pascalem, který jej v *Listech venkovanovi (Lettres à un Provincial)* č. 15 přímo jmenuje.

V další části druhé kapitoly se věnuji zakladateli rodu - generálovi Janu Šporkovi, kořenům hraběte Šporka.

Největší část kapitoly obsahuje profil osobnosti hraběte Šporka, jejími projevy, životními cíli, dílem a důsledky jeho postojů. Věnuji se zde lineární životní linii hraběte Šporka a pokusila jsem se nastínit, pomocí doložených pramenů, jeho teologický profil. Obohacující byla mnohá zjištění, která z těchto skutečností vyplývala. Jako příklad můžu uvést, že spojovat hraběte Šporka

---

³¹¹ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelinek, 1945. 382 s., s. 9.

³¹² KAŠE, Jiří a Petr KOTLÍK: *Braunův Betlém: Drama krajiny a umění v proměnách času*. Vyd. I. Praha a Litomyšl: Ladislav Horáček - Paseka, 1999, 288 s.

³¹³ Uvedený text volně parafrázuje vysílání ČT24 viz: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/208452801280036/>

se zednářskou lóží je mýtem. Taktéž bylo inspirující zjistit vztah dnešního domu U Hybernů s majetkem a působením hraběte. Je nutné kuse reflektovat vývoj v 17. - 18. století u řádu augustiniánských irských mnichů v klášteře U Hybernů v Praze. Dá se konstatovat, že: „ *Zde sice nebyla tak bohatá založení, aby mniši mohli žít v pohodlí a radovánkách, tím víc však se pěstovalo žebrání a plánovitě se provádělo využívání pověrčivosti lidu rozdělováním prostředků, jež lidem a dobytku měly dávat štěstí a zdraví. Část vyžebraného dostávali sami sběratelé, kteří pak, jako irští františkáni, tak zvaní hyberni, prováděli v Praze soukromé peněžní obchody. U hybernů byly zvláště špatné poměry, neboť vedení provincie bylo v Římě. Nepořádek v pražském klášteře byl již roku 1690 tak veliký, že Řím vyzýval arcibiskupa, aby klášter podrobil visitaci.*“³¹⁴ Dále jsou ve visitační zprávě A. Pfaltze popsány značně nelichotivé podrobnosti.

Vývoj v českých zemích byl ovlivněn vývojem uvnitř habsburského mocnářství. Přechod od pozdního baroka, které bylo okázalé a hýřivé k reformnímu austrokatolicismu bylo znatelné zvláště v době panování císařovny Marie Terezie a syna Josefa II. Tato doba znamenala přerod od barokní okázalosti k racionalismu - osvícenství. Okruh „*vídeňských velikánů*“ zásadně ovlivnil české prostředí uvnitř monarchie, a tudíž i budoucnost české státnosti. Domnívám se, že jansenismus byl sice považován za heretické hnutí, zastánci byli tvrdě pronásledováni a jakékoli novátorství uvnitř katolické církve bylo pod tento pojem „*jednoduše*“ poukazováno, ale ve svém důsledku byl úspěšným reformním hnutím uvnitř katolické církve.

---

³¹⁴ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelinek, 1945. 382 s., s. 116.

EPILOG

idola fori - vliv řeči na myšlení

V podtitulu všech uváděných názvů jsem v magisterské práci využila pojmů Francise Bacona. Podobné zkoumá a zpracovává John Locke ve svém díle *Essay on human understanding* (1690).³¹⁵ V tomto rámci současně zmíním Johna Locka a jeho pojetí platnosti představ. „*Jinak je tomu, běží-li o platnost představ, jež jsme sami vytvořili...! Nejsou to kopie nebo otisky! Potřebujeme jich však jakožto předobrazů nebo vzorů (archetypes, patterns), s nimiž věci srovnáváme. Na věci tu tedy pohlížíme jenom podle toho, souhlasí-li s předobrazy, jež jsme zkonstruovali, čili nic; svými složenými, relativními a abstraktními představami neříkáme však nic o podstatě věcí.*“³¹⁶

Při realizaci magisterské práce jsem se setkala s těmito skutečnostmi a získala tyto konkrétní zkušenosti:

- Ve velkém množství významných osobností šestnáctého až osmnáctého století nutnost vyhledání klíčové shody se zkoumaným tématem.
- Mnoho od sebe oddělených pramenů a výkladů. Hrabě Špork bývá představován jako barokní šlechtic a mecenáš, charismatický člověk, který si díky svému postavení a financím mohl dovolit být v opozici. Nezdůrazňuje se, že realizace jeho idejí spočívaly na základě konfrontací nuceného katolicismu matky, která byla z luterského rodinného prostředí, jezuitské výchovy na koleji v Kutné Hoře a zkušenostmi hraběte Šporka během evropské spanilé jízdy, která dovršovala jeho kompendium vzdělání.

---

³¹⁵ „V první knize kritizuje Locke nauku o vrozených představách, zvláště jak se jeví u Herberta ze Cherbury. V druhé knize ukazuje, že všechny představy vznikají ze zkušenosti, a uvádí složité představy na jednoduché prvky. V třetí knize jest zkoumán vliv řeči na myšlení a ve čtvrté jsou zkoumány rozmanité druhy poznání a stanoveny hranice poznání.“ HÖFFDING, Harald: *Dějiny novověké filosofie*. Praha: Aventinum, 1926, 314 s. Knihovna naučných spisů Aventina, sv. IV. 1-3000. Uvedená citace, část knihy, s. 84.

³¹⁶ HÖFFDING, Harald: *Dějiny novověké filosofie*. Praha: Aventinum, 1926, 314 s. Knihovna naučných spisů Aventina, sv. IV. 1-3000. Uvedená citace, část knihy, s. 86.

- Zásadní zkušeností bylo uvědomit si rozdíly dvou nesmiřitelných táborů - na jedné straně stál papežský řád Societas Jesu, pověřený ochraňovat víru katolíků a na straně druhé hnutí jansenistů, kteří neměli jiné, než teologické pověření víry na základě výkladu, který jim předložil zakladatel Cornelius Otto Jansen ve svém díle *Augustinus*. Ten si nepřál žádné hnutí iniciovat.
- Bylo nutné si uvědomit skutečnost, že jansenistické hnutí zasáhlo oblast evropských zemí. Nemělo celosvětový rozsah.
- Nenalezla jsem doklad, že by toto myšlenkové hnutí katolické reformy (protireformační hnutí) bylo, byť i v reflexi, spojováno pod pojem sekta, i když bylo zavrženo papežem Inocencem X. bulou *Cum occasione* jako heretické.
- Odraz směřování současníků je vždy uplatňován ve školství. Pedagogika je zrcadlem aktuálních vizí společnosti. Výchova nových generací odráží touhu naplnit ideály své doby. Ve školství uplatňované principy u obou případů zaznamenaly kvalitativní rozvoj. V případě jezuitského řádu pokrytí sítí kolejí, akademií a univerzit se shodným formátem výběru studentů, vedení pedagogů a forem vyučování. V případě hnutí jansenistů příklon k individuální práci s malým počtem dětí a studentů s důrazem na kvalitativní aspekty vývoje osobnosti člověka. Ideály jansenismu se naplňovaly v individuálních osobnostech a ideály řádu jezuitů byly směřovány směrem k univerzálnímu pokrytí jednotnou soustavou myšlení osobností, spolu s absolutní loajalitou k řádu. Jansenisté pocházeli vesměs z řad budoucí buržoazie, v jejich řadách byly ženy. Jezuitský řád přijímal ve svém výběru pouze nadané chlapce.
- Primární shoda panovala v pevném uplatňování katolické víry v době potridentské proti reformačnímu hnutí, které stále nabývalo většího rozsahu.
- Má teze archetypálních osobností je tezí neviditelné sítě, kdy archetypální osobnost tvoří uzel sítě a svým životem ovlivňuje svůj dosah působení. V tomto případě jsem jmenovala Jeana Racina a dosah spisu *Augustinus* na jeho tvorbu a Corneilla, jehož práce ovlivnily teze jezuitské.
- Hraběte Františka Antonína Šporka jsem vždy chápala jako inspirující osobnost. Ve své době naplňoval obraz barokního šlechtice nadmíru viditelným způsobem. Roztřídit data, rozlišit jeho schopnost pohrávat si s dobovými normami, tzv. provokovat a přitom se nejspíš dobře bavit, mnohdy zastřelo velké dílo (idea Filosofických domů, prvky street art - použití tiskovin, pamfletů na veřejných prostranstvích svého dominia, vydavatelská činnost, stavební aktivity, přínos v oblasti hudby - hudební nástroj lesní roh, zřízení Řádu sv. Huberta, méně známý Řád orla s křížem - *Kreuzadlerorden*, atd.). Nezpochybnitel-

ným aspektem života tohoto šlechtice byla jistá forma sociální empatie, která vyústila v jeho největší koncept křesťanské solidarity - ve výstavbu a provozování hospitálu v lázních Kuks pro válečné vysloužilce.

- Nalézt dobovou dokumentaci, která by více hovořila o jeho ženě, se mi nepodařilo a to kromě nejzákladnějších dat. Pokusit se dorovnat tento nesoulad je mým dlouhodobým úkolem.

Jansenistické myšlení a směřování jansenismu v průběhu dějin bylo hnutím, které výrazným způsobem zasáhlo do vývoje v českých zemích rakouského mocnářství. Myšlenky jansenistů nezapadly, naopak byly nosnými - jako příklad uvádím dvorního lékaře rakouského dvora a reformátora školství Gerharda van Swieteny a jeho okruh (tzv. Vídeňské velikány), snahu o uznání tzv. „Malé církve“ v Utrechtu, císaře Josefa II. a jeho vztah k bule *Unigenitus*.³¹⁷

Vývoj v českých zemích byl ovlivněn vývojem uvnitř habsburského mocnářství. Přechod od pozdního baroka, které bylo okázalé a hýřivé k reformnímu austrokatolicismu bylo znatelné zvláště v době panování císařovny Marie Terezie a syna Josefa II. Tato doba znamenala přerod od barokní okázalosti k racionalismu - osvícenství. „*Proto nemohl císař pochopiti přebytný pře- pých při službách božích, ješitnost nad stavem a obročími kněžstva i rozjímavé řády. Josef byl stříz- livý, přísně jednoduchý a bezoddyšně činný muž, který chtěl, aby jeho poddaní, především kněží, byli stejní jako on sám. Avšak to vůbec nebylo ideálem církevních úřadů, zvláště na rozhodujících místech. Zde ještě stále vládla dychtivost po obročích a titulech jako v barokní době.*“³¹⁸

V závěru je nutné poznamenat, že má osobní zkušenost zahrnuje poznání, že v oblasti lidské duše a ducha je možné mnohé. To otevírá nové obzory údivu nad světem, kterého jsem součástí. Současně také, že pochybnost je hybnou silou lidského směřování. Je faktem, že nic může být také vším, ale připomenutím této polarity bych pouze upozornila na naše lidské limity. Pomocí archetypální osobnosti hraběte Františka Antonína Šporka, kterého za tuto osobnost považuji, jsem se pokusila nastínit možnost vytvořit z těchto osobností síť, která by se mohla stát pevným ukotvením pro okamžitou orientaci v jednotlivých dějinných liniích a taktéž modelem pro pedagogickou výuku bloků dějin lidského myšlení a konání. Rod hrabat Šporků je stále právem vědec- ky zkoumán.³¹⁹ Na základě výzkumu pro záchranu Braunových soch v oblasti tzv. *Betléma*, vznikl odborný publikační výstup *Braunův Betlém*³²⁰, který byl částečně mediálně prezentován Českou

---

³¹⁷ „*Jansenisticky zbystrěný pohled císařův viděl nedostatky římské církve zvláště jasně. Není tedy náhodné, že jedním z prvních činů Josefa II. byl zákaz mluvit o bule Unigenitus, který tehdy vzbudil velký rozruch. Podle dvorního dekretu ze 4. května 1781 mělo se jednat, jako by tato bula nebyla vydána. Jako velmi záleželo císaři na této bule, ukazuje to, že 27. listopadu 1781 byl zákaz znovu důrazně připomenut.*“ Uvedená citrace viz s. 102., WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelínek, 1945. 382 s.

³¹⁸ WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelínek, 1945. 382 s., s. 111.

³¹⁹ V roce 1991 hrobku hrabat Šporků prozkoumal Ústav památkové péče v Pardubicích. Viz zdroj <http://zpravy.idnes.cz/domaci.aspx?y=zajimavosti/Spork.htm>. Zdroj citován 13. 3. 2013.

³²⁰ KAŠE, Jiří a Petr KOTLÍK.: *Braunův Betlém: Drama krajiny a umění v proměnách času*. Vyd. I. Praha a Litomyšl: Ladislav Horáček - Paseka, 1999, 288 s.

televizí.³²¹ Veškerý zájem je obrácen k výsledkům práce hraběte Šporka. Teologickému pozadí jeho činů je věnován okrajový prostor.

Předkládanou magisterskou práci uzavírám citací z oblíbeného žalmu Cornelia Jansena.³²²

*Nebo lepší je den v síňcích tvých, než jinde tisíc;
zvolil jsem sobě raději u prahu seděti v domě Boha svého,
nežli přebývati v stáncích bezbožníků.*

Žalm 84,11.

---

³²¹ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/208452801280036/>.

³²² BIBLE SVATÁ aneb všechna svatá písmena Starého a Nového zákona: Podle posledního vydání kralického z roku 1613. Praha: Ekumenická rada církví v ČSR, 1984. 270 s.

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA Č. 1 CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED PŮSOBENÍ Hnutí CORNELIA JANSENA VE FRANCII. EVROPSKÝ HISTORICKÝ KONTEXT.	93
PŘÍLOHA Č. 2 CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED - HRABĚ FRANTIŠEK ANTONÍN ŠPORK.	116
PŘÍLOHA Č. 3 CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED PŮSOBENÍ PAPEŽŮ SLEDOVANÉHO OBDOBÍ.	122

PŘÍLOHA č. 1

CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED PŮSOBENÍ HNUTÍ CORNELIA OTTO JANSENA VE FRANCII. EVROPSKÝ HISTORICKÝ KONTEXT.

Rok	Evropský kontext	Církevní historie	Hnutí katolické reformy Historie kláštera Port- Royal a osobností spjatých s Port-Royal des Champs	Data českých zemí (církevní i profánní)
1585		 <i>Cornelius Otto Jansen.¹</i> * 28. 10. 1585 Accoy		
1586				* 15.10. Valerián (Maxmilián) Magni; v r. 1588 příchod rodiny do Prahy z rodného Milána.
1589	 * 13.12. 1553 Navarra. <i>Jindřich IV. Navarrský králem Francie.²</i>		 <i>Michael du Bay (Baius)</i> * 1513 Meslin L'Eveque † 16. 9. 1589 v Lovani. ³	
1591		† Jan z Kříže.	* Jacqueline Arnauld ⁴ – budoucí abatyše kláštera Port-Royal des Champs.	

¹ Vesnice blízko Leerdamu, provincie Utrecht v Nizozemsku.

² Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jindřich_IV._Francouzsk%C3%BD. Uvedený odkaz citován 10. 2. 2013.

³ Zdroj: Wikisource [cit. 2012-10-03]

http://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_%281913%29/Michel_Baius [webová stránka].

⁴ Sestra Antoine Arnaulda.

1598	 <p>13.4. Nantský edikt.⁵</p>			 <p>Arnošt Vojtěch z Harrachu (něm. Ernst Adalbert von Harrach) * 4. 11. – † 25. 10. 1667 Vídeň. Arcibiskup pražský; Velmistř řádu Křižovníků s červenou hvězdou; Kardinál.⁶</p>
1599			Jacqueline Arnauld koadjutorkou v Port- Royal des Champs.	
1600		*1534 – †1600 Baltazar Hostounský, jezuíta působící v Čechách.	 <p>Martin de Barcos (druhý abbé de Saint-Cyran) *1600 v Bayonne † 1678 v Port-Royal des Champs.⁷</p>	
1601	 <p>* 27. 9. Fontainebleau Ludvík XIII.⁸</p>	 <p>Václav Šturma *1533 – †27. 4. 1601 Jezuitský kněz a spisovatel.⁹</p>		
1602		Cornelius Jansen vstupuje na univerzitu v Lovani ¹⁰ .	Jacqueline Arnauld (matka Marie Angélique) abatyší v Port-Royal.	

⁵ Zdroj: http://sk.wikipedia.org/wiki/Nantsk%C3%BD_edikt. Uvedený odkaz použit 10. 2. 2013.

⁶ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Arno%C5%A1t_Vojt%C4%9Bch_z_Harrachu. Uvedený odkaz použit dne 4. 2. 2013.

⁷ <http://stvincimages.cdm.depaul.edu/?lib=Vincientian%20Persons&path=Vincientian+Persons%2FSV+Contemporaries%2FSeries+A-F>.

⁸ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ludv%C3%ADk_XIII. Uvedený zdroj citován 10. 2. 2013.

⁹ http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_%C5%A0turm. Uvedený odkaz citován 17. 3. 2013.

¹⁰ Louvain – francouzský název.

1608				 <p>JOANNEJ CARAMEL DE LOBKOWITZ. Vigevano in P. M. D. C. C. LXXII. aetate 102. 1682.</p> <p>Jan Caramuel z Lobkovic * 23. 5. 1606 Madrid † 8. 8. 1682 Vigevano.¹¹</p>
1608	 <p>14. 5. Vznik Protestantské unie.</p>	Dílo <i>Uvedení do zbožného života</i> od François de Sales. ¹²		 <p>Ferdinand III. Habsburský, císař Svaté říše římské, král český a uherský etc. (1637 – 1657) * 13.7. Štýrský Hradec – † 2.4. 1657 Vídeň.¹³</p>
1609	Založení Katolické ligy.	 <p>Ignác z Loyoly * 24. prosince 1491 † 31. července 1556.¹⁴</p> <p>Blahoslavení zakladatele řádu Tovaryšstva Ježíšova.</p>	5. 9. den tak zvaného oddělení. Zahájení klášterní reformy.	Rudolfův majestát. † Jehuda Liva Ben Becalel (* 1520, Rabbi Löw).
1610	† 16. 5. Zavraždění Jindřicha IV. Navarrského. Ludvík XIII. králem Francie. Regentkou matka Marie Medicejská.			

¹¹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Caramuel_z_Lobkovic. Uvedený zdroj použit 19. 2. 2013.

¹² L' *Introduction à la vie dévote*.

¹³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_III._Habsbursk%C3%BD. Uvedený zdroj užit dne 4. 2. 2013.

¹⁴ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ign%C3%A1c_z_Loyoly. Uvedený zdroj citován 2. 3. 2013.

1611		Založení francouzské větve církevního řádu Oratoriánů Pierre de Bérullem ¹⁵ .		
1612			 <p>Antoine Arnauld * 19. 2. 1612 Paříž † 8. 8. 1694 Brusel.¹⁶ – rod Arnauldů zabezpečoval a kontroloval chod kláštera v Port-Royal des Champs.¹⁷</p>	† 20. 1. Rudolf II. Habsburský.
1618	Začátek třicetileté války. Česko-falcká válka (1618 – 1623).			Nucený odchod jezuitů z kolejí v Čechách.
1616				27. srpna povýšil císař Matyáš v Praze jezuitskou akademii na univerzitu.
1619		 <p>Lorenzo da Brindisi (Laurentius z Brindisi) * 22. 7. 1559 v Brindisi, Itálie. † 22. 7. 1619 v Lisabonu v Portugalsku. Generál kapucínského řádu,¹⁸</p>		 <p>Ferdinand II. Štýrský, z Boží vůle císař římský, vždy rozmnožitel, německý, uherský a český etc. král, arcivévoda rakouský, vévoda burgundský, štýrský, korutanský, kraňský a württenberský, hrabě habsburský, flanderský a tyrolský. * 9. 7. 1578 Štýrský Hradec – † 15. 2. 1637 Vídeň.¹⁹</p>

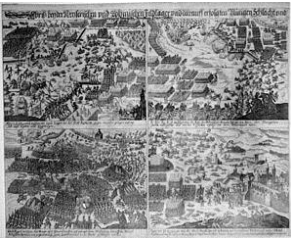

¹⁵ Církevní řád byl založen r. 1564 Filippem Nerim v Římě. Náplní řádu bylo prosazení protireformační politiky, prohloubit náboženský život. Užítými prostředky k prohloubení byla osvěta, tlak na vzdělání a reforma školství. Někteří členové tohoto řádu byli v 18. století stoupenci jansenismu. Základní cíle: osvěta, vzdělanost a školství.

¹⁶<http://stvincientimages.cdm.depaul.edu/?lib=Vincentian%20Persons&path=Vincentian+Persons%2FSV+Contemporaries%2FSeries+A-F>.

¹⁷<http://stvincientimages.cdm.depaul.edu/?lib=Vincentian%20Persons&path=Vincentian+Persons%2FSV+Contemporaries%2FSeries+A-F>.

¹⁸ Zdroj: http://www.heiligenlexikon.de/BiographienL/Laurentius_von_Brindisi.htm. Uvedený zdroj použit 19. 2. 2013.

¹⁹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_II._%C5%A0t%C3%BDrsk%C3%BD. Uvedený zdroj použit 4. 2. 2013.

				Ferdinand II. Štýrský vstupuje na český trůn.
1620				 <p>8. 11. Bitva na Bílé hoře.²⁰</p> <p>22. 11. návrat jezuitů do svých kolejí v Čechách.</p>
1621				 <p>21. 6. Poprava 27 českých pánů na Staroměstském náměstí v Praze.²¹</p> <p>Diplomatická mise do Francie Valeriana Magniho.</p>
1622		Ignác z Loyoly – zakladatel řádu Tovaryšstva Ježíšova svatořečen.		Do rukou jezuitů předána Karlova akademie.
1623			 <p>*19.6. Blaise Pascal v Clermontu²². †19. srpna 1662 v Paříži.²³</p>	<p>22. 1. v Sixtinské kapli vysvěcen pražským arcibiskupem hrabě A. V. Harrach.</p> <p>1622 – 1623 Valerián Magni poradcem vévody Maxmiliána I. Bavorského.</p> <p>Nepokoje v Kutné Hoře – povolání vojsk.</p>

²⁰ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Bitva_na_B%C3%ADl%C3%A9_ho%C5%99e. Uvedený zdroj použit 10. 2. 2013.

²¹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Poprava_27_%C4%8Desk%C3%BDch_p%C3%A1n%C5%AF. Uvedená citace použita 10. 2. 2013.

²² Otec Étienne Pascal (1588 – 1651), matka Antoinetta Begonová (1596 – 1626), dvě sestry – starší Gilberta (provdaná Périerová), nar. 1620 a mladší Jacqueline, nar. 1625, později vstup do kláštera Port-Royal des Champs.

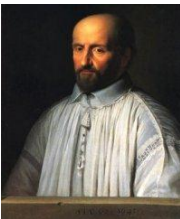

²³ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Blaise_Pascal. Uvedený odkaz použit 10. 2. 2013.

1624	Kardinál Richelieu ²⁴ se stává prvním ministrem Francie.	Cornelius Jansen – pobyt v Madridu do roku 1626.		9. 4. vydán císařský patent povolující pouze katolické náboženství. Ustaveny reformační komise bez zástupců řádu Tovaryšstva Ježíšova.
1625	Dánská válka (1625 – 1629). † Jakub VI. Stuart (Jakub I. Anglický).	Založena komunita katolické reformy v Paříži pod jurisdikcí pařížského arcibiskupa.	 <i>Pohled na Port-Royal des Champs od Louise-Magdeleine Horthemels.²⁵</i> Přestěhování z Port-Royal v Paříži do Port-Royal des Champs.	Valerian Magni - Papežskou kongregací Pro šíření víry (<i>Propaganda fide</i>) byl v roce 1625 jmenován spolupracovníkem pražského arcibiskupa kardinála Arnošta Harracha - působnost do roku 1634. Ferdinand III. korunován uherským králem. Kutnohorští si za úplatu na dobu deseti let mohou uchovat svoji víru.
1626				Jednání ve Vídni, účastníkem Valerian Magni. ²⁶ Zřízena jezuitská kolej v Kutné hoře.
1627		Založena Společnost Svaté Svátosti.	Matka Angélique požaduje a obdrží separaci od kláštera v Cîteaux.	Ferdinand III. korunován českým králem.
1629		† Pierre de Bérulle – francouzský kardinál, zastánce katolické protireformace (* 1575).		Valerian Magni – zastupování pražského arcibiskupa A. Harracha na jednáních ve Vídni. Restituční dekret Ferdinanda II.

²⁴ Vlastním jménem Armand Jean du Plessis.

²⁵ Zdroj: *Fr.wikipedia.org* [online]. 4. 3. 2008, 19. 11. 2011 [cit. 2011-11-24]. Port-Royal-des-Champs). Dostupné z WWW: <<http://fr.wikipedia.org/wiki/Port-Royal-des-Champs>>. [webová stránka].

²⁶ „Připouštěl jistou toleranci vůči protestantům a ne jejich striktní vyhánění, spojované mnohdy s nelidským zacházením. Násilí při hlásání víry odmítal. Tyto myšlenky se neúspěšně pokoušeli prosadit při jednáních ve Vídni roku 1626 do Obnověného zřízení zemského.“²⁶ Valerian Magni. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-12-21].

1630	Švédská válka - Vojenské tažení švédského krále Gustava Adolfa (1630 - 1635). Fridrich von Spee - spis <i>Cautio criminalis</i> (Pozor při čarodějnických procesech).	C. Jansen - jmenován profesorem biblické interpretace v Lovani.		† Johannes Kepler. Diplomatická mise Valeriana Magniho do Mantovy.
1632	*John Locke († 1704). *Baruch Spinoza († 1677).			
1633			 <p>Jean-Antoine Duvergier de Hauranne (abbé de Saint-Cyran) *1581 v Bayonne † 11. 10. 1643 v Port-Royal des Champs.</p> <p>První kontakty Jean Duvergier de Hauranne, prvního abbého de Saint Cyran s Port-Royal des Champs²⁷.</p>	 <p>Ferdinand IV. Habsburský. Římský, český a uherský král * 8.9. - † 9.7. 1654 Vídeň.²⁸</p>
1635	Švédsko-francouzská válka (1635 - 1648).			Zřízení pražského arcibiskupského semináře papežem Urbanem VIII.
1636		Cornelius Jansen jmenován biskupem v Ypres. ²⁹		Ferdinand III. korunován římským králem.
1637	Dílo <i>Rozprava o metodě</i> ³⁰ od Renée Descarta.		Antoine Le Maître se stává Samotářem v Port-Royal de Paris.	Ferdinand III. nastupuje po smrti otce Ferdinanda II. na trůn. * Opava - Jeroným Hirnhaim.

²⁷ Zdroj: *Fr.wikipedia.org* [online]. 4.3.2008, 19.11.2011 [cit. 2011-11-24]. Port-Royal-des-Champs). Dostupné z WWW: <<http://fr.wikipedia.org/wiki/Port-Royal-des-Champs>>. [webová stránka].

²⁸ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_IV._Habsbursk%C3%BD. Uvedený zdroj použit 4. 2. 2013.

²⁹ Zdroj: Port-Royal des Champs [online]. © 2008-2010 [cit. 2011-11-24]. Repères Chronologiques. Dostupné z WWW: <<http://www.port-royal-des-champs.eu>>. [webová stránka].

³⁰ *Discours sur la méthode*.

<p>1638</p>	 <p>Ludvík XIV. (řechený Král Slunce – Le roi du soleil) král Francie. * 5. 9. 1638 Saint-Germain-en-Laye – † 1. 9. 1715 Versailles.³¹</p> <p>Otec B. Pascala se účastní protestních akcí držitelů rent pařížské radnice – po ukončení se dočasně skrýval.</p>	<p>Saint-Cyran uvězněn na zámku ve Vincennes.</p> <p>† 6. 5. Cornelius Jansen v Ypres.</p>		
<p>1639</p>	<p>Otec Blaise Pascala získává úřad komisaře daní v Normandii³².</p> <p>† Thomas Campanello (autor díla <i>Sluneční stát</i>).</p>		<p>Jean Racine (* 22. 12. 1639 - † 21. 4. 1699). Francouzský dramatik (drama <i>Faidra</i>). Studoval v malých školách Port-Royal.</p>	<p>Švédská vojska rabují české země 1639 – 1648.</p>
<p>1641</p>		<p>6. března. Dílo <i>Augustinus</i> poprvé odsouzeno inkvizicí. Papež Urban VIII. odsuzuje dílo <i>Augustinus</i> bulou <i>In eminenti</i>.</p>		

³¹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ludv%C3%ADk_XIV. Uvedený odkaz použit 10. 2. 2013.

³² Úřad získán díky přízni kardinála Richelieua.

<p>1642</p>	 <p>† 4. 12. 1642 kardinál Richelieu (Armand Jean du Plessis, vévoda de Richelieu. * 9. 9. 1585 Paříž).³³</p> <p>Anglická občanská válka.³⁴</p>		<p>B. Pascal konstruuje aritmetický stroj.</p>	
<p>1643</p>	<p>† 14. 5. (Saint-Germain-en-Laye) Ludvík XIII. Regentkou Francie se stává Anna Rakouská a králem Francie se stává Ludvík XIV.</p> <p>* Isaac Newton († 1727).</p>	<p>† 11.10. Saint-Cyran.</p> <p>Vychází dílo Antoina Arnaulda <i>O částém společenství</i>.³⁵</p>		
<p>1644</p>		<p>Pontifikát papeže Inocence X., do r. 1655.</p> <p>Vznik Řádu cisterciáků přísné observance (Ordo Cisterciensis Strictioris Observantiae, O.C.S.O.).³⁶</p>		
<p>1645</p>	<p>† Hugo Grotius.</p>		<p>B. Pascal adresuje kancléři Séguierovi <i>Věnovací list</i>³⁷, zveřejňuje <i>Návod</i>³⁸, který je určen uživatelům tohoto aritmetického stroje.</p>	<p>Valerian Magni - Od roku 1645 misionářem v Sasku, Hesensku, Braniborsku a Gdaňsku.</p>

³³ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Kardin%C3%A1l_Richelieu. Uvedený zdroj použit 10. 2. 2013.

³⁴ *English Civil War* – anglické pojmenování. Boje mezi parlamentaristy, tzv. „kulatohlavci“ (Roundheads) a royalisty s přezdívkou „kavalíři“ (Cavaliers).

³⁵ *Fréquente communion*.

³⁶ Iniciátorem pro vznik byl Armand Jean Le Bouthillier de Rancé (1626 – 1700), klášter v La Trappe.

³⁷ *Lettre dédicatoire*.

³⁸ *Avis nécessaire, etc.*

1646	* Gottfried Wilhelm Leibnitz († 1716).		B. Pascal zahajuje pokusy k prokázání existence vzduchoprázdna – po pokusech Torricelliho dospívá k poznatku o tom, že nadmořská výška určuje tlak vzduchu. Pascalovo první vnitřní obrácení. Arnauld d'Andilly se uchyluje do Port-Royal.	5. 8. korunován Ferdinand IV. českým králem.
1647			B. Pascal zveřejňuje spis <i>Nové pokusy týkající se vzduchoprázdna</i> ³⁹ , zahajuje polemiku s jezuitou Étiennelem Noëlem (1581 – 1660) ⁴⁰ o otázce vzduchoprázdna. Ustavení komunity katolické reformy v klášteře Port-Royal des Champs Svaté Svátosti, s řeholí sv. Benedikta ⁴¹ s abatyší Marie Angélique ⁴² .	16. 6. Ferdinand IV. korunován králem uherským.
1648	Začátek občanské války ve Francii (ustavení královské Frondy) ⁴³ . 24. 10. Vestfálský mír – ukončení třicetileté války.		 <p><i>Návrat matky Angélique do Champs. (portrét od Philippe de Champaigne, Musée d'Evreux).</i>⁴⁴</p> <p>Výstup na Puy de Dôme – švagr B. Pascala, Florin Périer, prokazuje správnost Pascalových teorií o tlaku vzduchu.</p>	Jan Caramuel z Lobkovic – podílel se na obraně Prahy a v r. 1650 jmenován generálním vikářem a vrchním duchovenským dozorem v českých zemích.

³⁹ *Expériences nouvelles touchant le vide.*

⁴⁰ Profesor koleje La Flèche (na této koleji studoval taktéž René Descartes).

⁴¹ Řádové sestry opouští černý škapulíř a cisterciácké označení, nově disponují oděvem Svaté Svátosti - bílým pláštěm, bílým škapulířem zdobeným rudým křížem.

⁴² Mére Angélique.

⁴³ Fronde parlementaire – *Le Fronde* – prak, *Le Frondeur* – pozdější označení toho, kdo omezuje královskou moc, dnešní význam – *nespokojenec*.

⁴⁴ Zdroj: Port-Royal des Champs [online]. © 2008-2010 [cit. 2011-11-24]. Repères Chronologiques . Dostupné z WWW: <<http://www.port-royal-des-champs.eu>>. [webová stránka].

1649	30. 1. Poprava anglického krále Karla I.			
1650		Jezuita Hermann Busenbaum vypracovává příručku <i>Medulla theologicae moralis</i> .		
1651	3. 9. ukončení občanské války v Anglii. ⁴⁵		<i>Samotáři</i> z Port-Royal des Champs postavili ubytovny pro „malé školy“.	
1652			4. 1. Jacqueline Pascal, sestra B. Pascala, ⁴⁶ vstupuje do kláštera Port-Royal. ⁴⁷ a 26. 5. skládá řeholní slib. B. Pascal nechává zhotovit poslední patnáctý exemplář aritmetického stroje a jeden z exemplářů nechává zaslat darem, spolu s dedikačním listem, královně Kristině Švédské.	Obžaloba kapucínských hybernů Valeriána Magniho, Basiliase a ost. spřízněných františkánů z šíření jansenismu.
1653		Inocenc X. zavrhuje Pět vět (bula <i>Cum occasione</i>).	Dramatik Jean Racine písemně zaznamenává úmysl B. Pascala zakoupit úřad v rodném Clermontu ⁴⁸ .	31. 5. Ferdinand IV. zvolen v Řezně římským králem a 18. 6. korunován.
1654			Návrat B. Pascala z Clermontu do Paříže – nutnost řešení sporu o věno sestry Jacquelyny. Dvě vědecké práce B. Pascala o rovnováze kapalin a váze objemu vzduchu, na podzim téhož roku odjezd do Poitou ⁴⁹ .	Vznik Karlovo-Ferdinandovy univerzity v Praze.

⁴⁵ Byla ukončena bitvou u Worcesteru. Zvítězil parlament.

⁴⁶ B. Pascal nesouhlasí s jejím vstupem do kláštera.

⁴⁷ B. Pascal odmítá převést věno Jacquelyny klášteru Port-Royal des Champs.

⁴⁸ Údajné tvrzení Pascalovy neteře Marguerity o úmyslu B. Pascala uzavřít sňatek s „krásnou učenkyní“. Jedná se o hypotézu – historicky nedoloženo.

⁴⁹ V doprovodu přátel – vévody de Roannez, rytíře de Méré a Damiana Mittona.

			<p>Druhé vnitřní obrácení B. Pascala - odvrácení od světa. Pascalův spis <i>Proslov k Pařížské vědecké akademii</i>⁵⁰, dílo se dochovalo v jediné kopii díky Gottfriedovi Wilhelmu Leibnitzovi (dále Leibnitz).⁵¹ Spis B. Pascala <i>Pojednání o aritmetickém trojúhelníku</i>⁵². Písemná korespondence B. Pascala s Fermatem o pravděpodobnosti. Písemný záznam B. Pascala <i>Mémorial</i> o svém trvalém a hlubokém vnitřním obratu⁵³, obnovení styků s klášteřem Port-Royal des Champs.</p>	
1655		† papež Inocenc X.	<p>Rozptýlení Samotářů z Port-Royal. První pobyt B. Pascala v klášteře Port-Royal des Champs, zachován spis <i>Rozhovor s panem de Saci</i>.⁵⁴</p>	Vznik litoměřického biskupství.
1656		<p>Druhé zavržení jansenismu z Říma (bula <i>Ad sacram</i>).</p> <p>Boje o Arnaulda na Sorbonně, vyloučení Antoine Arnaulda ze Sorbonny. Zápas o učení Cornelia Jansena, zveřejnění prvních <i>Listů venkovani</i>⁵⁵ B. Pascalem.</p>	B. Pascal odchází do Port-Royal des Champs.	Zákaz publikování pro Valeriána Magniho.

⁵⁰ *Adresse à l'Académie parisienne de sciences.*

⁵¹ Zabývá se otázkou „geometrie náhody.“

⁵² *Traité du triangle arithmétique.*

⁵³ Tento záznam nosil neustále s sebou.

⁵⁴ Dochováno z převzatého vydání B. Pascal, *Ouvres complètes*, řada L' Intégrale, Éditions du Seuil, Paříž 1963.

⁵⁵ *Lettres provinciales.*

1657		<i>Listy venkovanovi</i> odsouzeny parlamentem v Provinci (v září téhož roku dány na index).	B. Pascal píše díla <i>O geometrickém duchu, Umění přesvědčovat a Spisy o milosti</i> . ⁵⁶	† 2. 4. Ferdinand III. Habsburský. Jan Caramuel z Lobkovic jmenován hradeckým biskupem. Na trůn nastupuje Ferdinand IV. Habsburský.
1658			B. Pascal od tohoto roku píše svoji obranu křesťanského myšlení ⁵⁷ , známo pod souhrnným názvem <i>Myšlenky</i> . ⁵⁸	1. 8. Leopold I. Habsburský císařem římským a českým a uherským králem, do r. 1705.
1659			B. Pascal se dále účastní polemiky, do které se zapojil svými <i>Listy venkovanovi</i> , autorsky se účastní na <i>Spisech pařížských farářů</i> . ⁵⁹ Vážné zhoršení zdraví B. Pascala, píše dílo <i>Modlitba k Bohu za správné využití nemocí</i> . ⁶⁰	
1660	4. 4. Karel II. vydává v Anglii tzv. „bredskou deklaraci“. ⁶¹		B. Pascal odjíždí z Paříže – léčba v lázních, po návratu píše dílo <i>Tři rozpravy o postavení vznešených lidí</i> . ⁶²	Valerián Magni – Apologie, přiložen spis „ <i>Monita secreta</i> “.

⁵⁶ *De l' esprit géométrique, De l' art de persuader et Écrits sur la grâce.*

⁵⁷ Zachovaly se pouze fragmenty.

⁵⁸ *Pensées.*

⁵⁹ *Les Écrits des curés de Paris*, autorská účast Arnaulda a Nicole.

⁶⁰ *Prière pour demander à dieu le bon usage des maladies.*

⁶¹ Obsahuje podmínky pro přijetí koruny.

⁶² *Trois discours sur la condition des grands.*

1661	<p>† kardinál Mazarin.</p> <p>Začátek kralování Ludvíka XIV.</p> <p>23. 4. Karel II. korunován angl. králem, tzv. „restaurace Stuartovců“.⁶³</p>	<p>Závazek k podpisu <i>Formuláře</i>.</p>	<p>Nátlak na klášter Port-Royal des Champs k podpisu <i>Formuláře</i>⁶⁴, který obsahoval souhlas s odsouzením pěti článků učení Cornelia Jansena.</p> <p>Ludvík XIV. rozehnal „Samotáře“ a uzavřel Malé školy.</p> <p>B. Pascal odpovídá <i>Spisem o formuláři</i>⁶⁵, v závěru roku se ze všech polemik a sporů stahuje.</p> <p>Uveřejnění díla <i>Logika</i> o Port.Royal. † sestra B. Pascala Jacqueline. † Marie Angélique – abatyše kláštera Port-Royal des Champs.</p>	 <p>Valerian Magni⁶⁶ * 15.10. 1586 Milano. † 16.7.1661 Salzburg.⁶⁷</p>
1662		<p>Společnost pro první veřejnou dopravu <i>Společnost vozidel s jízdným za pět souldů</i>.⁶⁸ Projekt B. Pascala a Roanneza zahajuje svoji činnost.</p>	<p>† 19.8. Blaise Pascal, v Paříži u sestry Gilberty Périerové.</p> <p><i>Ex-voto</i> od Philippe de Champaigne.</p>	
1664		<p>Reforma v la Trappe.</p>	<p>Vypuzení dvanácti řeholnic z Port-Royal de Paris.</p>	
1665	<p>Anglie – epidemie dýmějového moru.</p>	<p>Řím schvaluje dekret buly <i>Regiminis apostolici</i>.</p>	<p>Nezdolné řeholnice jsou shromážděny v Port-Royal des Champs.</p>	<p>Arcibiskup pražský hrabě Harrach - biskupem tridentským 1665 – 1667.</p>
1666	<p>Požár Londýna.</p>			<p>Vznik biskupství královehradeckého.</p>

⁶³ Obnovení anglické monarchie, započítí cesty Anglie a Skotska ke konstituční monarchii.

⁶⁴ *Le Formulaire*.

⁶⁵ *Écrit sur formulaire*.

⁶⁶ Zdroj: <http://www.valentinska.cz/index.php?lang=&idvyrb=239431&akc=detail>. Uvedený odkaz použit 10. 4. 2013.

⁶⁷ Valerian Magni. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-12-21].

⁶⁸ *L'affaire des carrosses à cinq sols*.

1667				<p>† 25.10. Úmrtí pražského arcibiskupa hraběte Harracha.</p> <p>† 7. 6. Rodrigo de Arriaga (* 17. 1. 1592 Logroño) – profesor jezuitské univerzity v Praze.</p>
1668		Církevní mír.		
1669			 <p><i>Vévodkyně de Longueville, mecenáška a ochránkyně kláštera Port-Royal.⁶⁹</i></p> <p>Řeholnice z Port-Royal podepisují dekret. Uzavřen církevní mír – druhé tzv. „zlaté období“ kláštera Port- Royal des Champs pod záštitou vévodkyně de Longueville ⁷⁰, toto období uzavírá její úmrtí.</p>	
1670		První vydání edice <i>Myšlenek</i> od B. Pascala.		Jeroným Hirnheim se stává opatem kláštera premonstrátů na Pražském hradě. (1670 – 1679).
1671				Na pražském arcibiskupství již kompletní seznamy pravověří.

⁶⁹ Zdroj: *Fr.wikipedia.org* [online]. 4.3.2008, 19.11.2011 [cit. 2011-11-24]. Port-Royal-des-Champs). Dostupné z WWW: <<http://fr.wikipedia.org/wiki/Port-Royal-des-Champs>>. [webová stránka].

⁷⁰ Králova sestřenice.

1678	Konflikt mezi Ludvíkem XIV. a Římem, např. o pohostinnosti.		† 1678 <i>Martin de Barcos</i> – druhý <i>abbé de Saint-Cyran</i> , v <i>Port-Royal des Champs</i>	 <p><i>Josef I. Habsburský</i> <i>Císař Svaté říše římské, král český a uherský etc.</i> * 26. 7. 1678, Vídeň – † 17. 4. 1711.⁷¹</p>
1679	Jednání o Nimeque. Zatčení Miguela de Moliny v Římě.		Vyhnání novicek a penzionovaných z Port-Royal. Zákaz přijímat dary od uchazečů.	† Jeroným Hirnheim (Hradisko u Olomouce).
1681 - 1682	Deklarace čtyř galikánských článků.			1681 – odsouzení spisů opata premonstrátů Jeronýma Hirnheima katolickou církví. ⁷² † 8. 8. Jan Caramauel z Lobkovic.
1683	Turecká vojska před Vídní.			Armáda Leopolda I. porazila Osmanské Turky u Vídně. Další vítězství v bitvách s Turky: bitva u Nagyharsány (1687) a bitva u Zenty (1697), poté vytlačeni na Balkán.
1685	Ludvík XIV. ruší nantský edikt tzv. ediktem z Fontainebleau.			 <p><i>Karel VI.</i> <i>Císař Svaté říše římské, král český, uherský etc</i> * 1. 10. 1685 – † 20. 10. 1740 <i>Vídeň.</i>⁷³</p>

⁷¹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_I._Habsbursk%C3%BD. Uvedený odkaz použit 4.2. 2013.

⁷² Zdroj: http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=33583&title=Hirnheim&s_lang=2. Uvedený odkaz použit 10. 2. 2013.

⁷³ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_VI. Uvedený zdroj použit 10. 2. 2013.

1691		Pontifikát Inocence XII. (do r. 1700).		 <p>Antonín Koníáš *13. 2. 1691 – † 27. 10. 1760⁷⁴</p> <p>Tento jezuitský otec zabavil až šedesát tisíc heretických knih. Autor soupisu zakázaných děl.</p>
1693		Odmítnutí deklarace „Čtyř článků“ ⁷⁵ Římem.		
1694	* Voltaire († 1778).	† 8. 8. Antoine Arnauld.		
1700	 <p>Gerhard van Swieten *7. 5. 1700 – †18. 6. 1772.⁷⁶</p> <p>Osobní lékař císařského domu Marie Terezie, reformátor školství, jansenista.</p>			
1705		Bula <i>Vineam Domini</i> , která odsoudila tiché respektování jansenistů. Snaha vypudit členy jansenistického hnutí z Francie. ⁷⁷	Řeholnice v Port-Royal vysluhují privátně svátosti.	† 5. 5. Leopold I. Habsburský. V tiskárně Klementina vytištěn Institutum Societatis Iesu (Soubor veškerých důležitých předpisů) platný v českých zemích až do zrušení řádu IHS v r. 1773.

⁷⁴ <http://www.radioservis-as.cz/archiv01/4701/47tipy3.htm>. Uvedený zdroj použit 17. 3. 2013.

⁷⁵ La Déclaration des Quatre articles.

⁷⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Gerard_van_Swieten. Uvedený zdroj užit 17. 3. 2013.

⁷⁷ Od 1705 – 1715.

1709	* Julien de la Metrie.		29. 10. Rozptýlení řeholnic z Port-Royal des Champs. Farmářské stodoly kláštera jsou přidělené k Port-Royal de Paris.	
1710	 Ludvík XV. král Francie. * 15. 2. 1710 - † 10. 5. 1774 Versailles. ⁷⁸		10.1. Státní koncil rozhoduje o demolici budov konventu, 22.1. nařídil Ludvík XIV. demolici kláštera, následně realizováno a klášter byl vypálen.	Petr Birelli reskriptem upozorňuje dvorskou kancelář ve Vídni na poměry pražské Karlovo-Ferdinandově univerzitě.
1711			V prosinci exhumace pohřbených.	† 17. 4. Josef I. Habsburský.
1713	 Teolog Pasquier Quesnel, anonymní rytina z XVII. století ⁷⁹ . Odsouzení sto jedna citovaných článků z Rozjímání o morálce ⁸⁰ P. Quesnela bulou Unigenitus.		Červen – demolice opatství Port Royal.	 19. 4. vydal císař Karel VI. dokument Pragmatická sankce o posloupnosti nejjasnějšího arcidomu rakouského. ⁸¹ František Zeno *1713 - †1781 – jezuitský vědec z Olomouce.. Matematik, astronom a paleontolog – zakladatel paleontologie v Čechách. Morová epidemie v Praze.
1714	Bula Unigenitus byla schválena pařížským parlamentem.			

⁷⁸ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ludv%C3%ADk_XIV. Uvedený odkaz citován 10. 3. 2013.

⁷⁹ Otec Pasquier Quesnel, oratorian a jansenistický teolog. * 14.7.1634 v Paříži, † 2.12.1719 v Amsterdamu. Zdroj: [Fr.wikipedia.org](http://fr.wikipedia.org) [online]. 4.3.2008, 19.11.2011 [cit. 2011-11-24]. Port-Royal-des-Champs). Dostupné z WWW: <<http://fr.wikipedia.org/wiki/Port-Royal-des-Champs>>. [webová stránka]

⁸⁰ *Réflexions morales*.

⁸¹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pragmatick%C3%A1_sankce. Uvedený odkaz použit 10.2. 2013.

1715	† 1. 9. Ludvík XIV. 2. 9. přebírá vládu nad Francií vévoda z Orléans, tzv. „královský regent“.			
1716				 <p>Josef Stepling *29. 6. 1716 - † 11. 7. 1778⁸²</p>
1717		Výzvy na bulu <i>Unigenitus</i> na generálním koncilu.		 <p>Marie Terezie Valpurga Amálie Kristýna, „císařovna Marie Terezie“. *13. 5. 1717 Vídeň † 29. 11. 1780 Vídeň.⁸³</p>
1718		Bula <i>Pastoralis officii</i> .		
1719		† 2. 12. P. de Quesnel.		
1721		Pontifikát papeže Inocence XIII., do r. 1724.		
1722				Obnovená Jednota bratrská – založení v Herrnhutu. ⁸⁴
1723	† 15. 2. „královský regent“ vévoda z Orleans. Ludvík XV. se ve svých čtrnácti letech ujímá vlády nad Francií.			

⁸² <http://text.nkp.cz/o-knihovne/zakladni-informace/z-historie-knihovny/klem-astro>. Uvedený zdroj použit 17. 3. 2013.

⁸³ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Marie_Terezie., použito 15. 1. 2013.

⁸⁴ V českém prostředí v roce 1880.

1726	11. 6. se André Hercule de Fleury stává prvním ministrem Francie a v září téhož roku na přání krále Ludvíka XV. kardinálem de Fleury.			
1727		Venkovský koncil v Embrumu a zavržení de Soana. První zastrašení na hřbitově Svatého Medarda.		
1728		Založení ilegálního jansenistického časopisu <i>Církevní zvěsti</i> . ⁸⁵		
1729	 <p>Carevna Kateřina II. Veliká (Jekatěrina Alexejevna) *2. 5. 1729 – † 17. 11. 1796⁸⁶</p>			
1730	Bula <i>Unigenitus</i> ve Francii státním zákonem.			
1732	Exil parlamentu.	Uzavření hřbitova Svatého Medarda.		
1740		Pontifikát papeže Benedikta XIV., do r. 1758.		† 20. 10. Karel VI. Nastupuje na trůn rakouská císařovna Marie Terezie.
1741				* 13. 3. Josef II. Habsburský.
1743	† 29. 1. kardinál de Fleury.			
1748	Vychází dílo <i>L'Esprit des lois</i> od de Montesquieua.			

⁸⁵ *Nouvelles ecclésiastiques*.

⁸⁶ http://cs.wikipedia.org/wiki/Kate%C5%99ina_II. Uvedený zdroj použit 17. 3. 2013.

1751	První vydání <i>Encyklopedie</i> (<i>L'Encyclopédie</i>).			
1754	 <i>Ludvík XVI.</i> <i>král Francie.</i> * 23. 8. 1754 Versailles – † 21. 1. 1793 Paříž. ⁸⁷			Od r. 1753 Josef Stepling jmenován direktorem filosofických studií a od r. 1763 direktorem matematicko-fyzikálních studií.
1755	 <i>Ludvík XVIII.</i> *17. 11. 1755 – †16. 9. 1824. <i>Následník francouzského trůnu de iure 8. 8. 1795 – 16. 9. 1824.</i> ⁸⁸			
1756				V Doupově založena poslední jezuitská škola.
1757	Atentát de Damiense proti Ludvíku XV.			
1761	6. 8. Předběžný ortel pařížského parlamentu proti řádu Tovaryšstva Ježíšova.			
1765				Josef II. spoluvládne se svojí matkou císařovnou Marií Terezií.

⁸⁷ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ludv%C3%ADk_XVI. Uvedený odkaz použit 10. 2. 2013.

⁸⁸ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ludv%C3%ADk_XVIII. Uvedený odkaz použit 10. 2. 2013.

<p>1769</p>	 <p><i>Napoleon Bonaparte, francouzský vojevůdce, státník a císař. * 15. 8. 1769 Ajaccio Korsica - † 11. 4. 1814 ostrov sv. Heleny.⁸⁹</i></p>	<p>Pontifikát papeže Klementa XIV., do r. 1774.</p>		
<p>1773</p>	<p>Carevna Kateřina II. Veliká papežskou bulou o zákazu řádu Tovaryšstva Ježíšova odmítla publikovat, čímž umožnila řádu do znovuobnovení v r. 1815 činnost na svém území.</p>	<p>21. 7. Klement XIV ruší řád Tovaryšstva Ježíšova bulou <i>Dominus ac redemptor noster</i>.</p>		
<p>1774</p>	<p>† 10.5. Francouzský král Ludvík XV.</p>			
<p>1775</p>		<p>Pontifikát papeže Pia VI., do r. 1779.</p>		
<p>1780</p>				<p>† 29. 10. Císařovna Marie Terezie a na trůn nastupuje Josef II.</p>
<p>1781</p>				<p>13. 3. Vydán Toleranční patent. V českých zemích zrušeno nevolnictví.</p>

⁸⁹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Napoleon_Bonaparte. Uvedený odkaz použit 10. 2. 2013.

<p>1785</p>	 <p>Ludvík XVII. dauphin z Viennois, následník francouzského trůnu de facto v r. 1804. * 27. 3. 1785 - † 8. 6. 1795 Paříž.⁹⁰</p>			
<p>1789</p>	<p>1. 5. francouzský král Ludvík XVI. svolává generální stavy⁹¹. 17. 6. Vytvoření Národního shromáždění s nutností podpisu Tolerance přísahy⁹². 14. 7. Pád Bastilly, symbolu královské moci. Počátek Francouzské revoluce.</p>	<p>Pius VI. odmítá Toleranci přísahy podepsat.</p>		
<p>1790</p>	<p>26. 12. francouzský král Ludvík XVI. podepisuje Toleranci přísahy.</p>			 <p>Josef II. na dobovém obraze.⁹³</p> <p>† 20. 2. císař Josef II. Habsburský.</p>

⁹⁰ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ludv%C3%ADk_XVII._Francouzsk%C3%BD. Uvedený odkaz použit 10. 2. 2013.

⁹¹ Naposledy v roce 1614, tudíž po stosedmdesátipěti letech.

⁹² La Déclaration des Droits de l'Homme.

⁹³ Josef II.: Císař Svaté říše římské, král český, uherský a chorvatský, arcivévoda rakouský atd. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-02-17]. Dostupné z: Příspěvek je dostupný na adrese: http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_II.

Příloha č. 2

CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED - HRABĚ FRANTIŠEK ANTONÍN ŠPORK.

Rok	Historická data Františka A. Šporka a rodu hrabat Šporků	Majetek rodu Šporků aktivity hraběte Šporka
1595	 <p>* 1595 – 1600 Schöning(?) – † 6.8. 1679 Heřmanův Městec. Jan Špork – otec Františka Antonína Šporka.⁴ Syn sedláků ze statku Sporckhof ve Westerloh na území knížectví Paderborn ve Vestfálsku.⁵</p>	
1610	(* ? Lysá nad Labem) Anna Margaretha van Linsingen – první manželka hraběte Jana Šporka.	
1622	* nemanželský syn Jan Jiří (Janem Šporkem legitimizován).	
1630	Anna Margaretha van Linsingen – provdání za Jana Šporka.	

¹ http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2a/Sporck-Wappen_St.png. Uvedený odkaz ze dne 12.1.2013. Hrabě Špork byl dvakrát ženat. Jeho první ženou byla Anna Markéta z Linsingenu. Pozn. Autora.

² <http://1229.webnode.cz/vlastnici-stolan/>. Uvedený odkaz ze dne 7.1. 2013.

³ <http://1229.webnode.cz/vlastnici-stolan/>. Uvedený odkaz ze dne 7.1. 2013.

⁴ Datum narození nejisté, uvádí se také o roky pozdější datum. Poznámka autorky. PREISS, Pavel. *Boje s dvouhlavou saní : František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 1981. 359 s. 33-587-81, s.14.

⁵ Použitá fotografie. <http://www.historickaslechta.cz>. <http://www.historickaslechta.cz>: Obsah webu © Jan Drocár, 2009–2012 [online]. Loužecký.cz, 2009–2012, 2009 [cit. 2012-03-29].

1640	* Eleonora Marie Kateřina von Finecke - druhá manželka generála Jana Šporka. ⁶	
1647	12.10. Generál Jan Špork obdržel hodnost říšského svobodného pána.	Získal panství Lysá nad Labem. ⁷
1650		Zakoupení panství Konojedy na Litoměřicku. ⁸
1657	† Anna Margaretha van Linsingen – první žena hraběte Jana Šporka.	
1658	9. 11. Nemanželský syn hraběte Jana Šporka přijat do rytířského stavu.	
1660	Eleonora Marie Kateřina von Finecke – provdání za hraběte Jana Šporka.	
1662	 <p>* 9. 3. 1662 – †30.3. 1738. František Antonín, syn generála Jana Šporka, v Lysé nad Labem.⁹</p>	

⁶ Pocházela z rodiny meklenburských junkerů von Finecke.

⁷ Obdržel od císaře místo slíbené částky 30 000 zlatých. PREISS, Pavel. *Boje s dvouhlavou saní : František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 1981. 359 s. 33-587-81, s.15.

⁸ Cena 117 000 zlatých. Citovaný pramen viz poznámka č. 3.

⁹ Historie: Kukský pán F. A. Špork. LOGO - GALILEO CORPORATION OFICIÁLNÍ STRÁNKY HOSPITALU KUKS © 2012 MADE BY GALILEO CORPORATION S.R.O. [online]. [cit. 2012-02-17]. Dostupné z: Příspěvek je dostupný na adrese: <http://www.hospital-kuks.cz/historie/kuksky-pan-f-a-spork/>.

1664	<p>23.8. povýšen Jan Špork císařem Leopoldem I. do stavu dědičných říšských hrabat.</p> <p>* 13.11. 1664 - † 28.4. 1711 <i>Ferdinand Leopold¹⁰ - mladší syn Jana Šporka nejvyšší královský lovcí; c. k. komoří.¹¹</i></p>	Zakoupení Choustníkova Hradiště u Jaroměře. ¹²
1666	 <p>* 19.2. 1687 – † 30.9.1747 <i>Apolonie Rozálie Vratislavová z Mitrovic, provdána 19.9. za hraběte Ferdinanda Leopolda Šporka.¹³</i></p>	Koupě Malešova u Kutné Hory a Střeziměřic. ¹⁴
1667	* Františka Apolónie von Swéerts z Reistu (manželka F. A. Šporka).	
1669	* Anna Kateřina – mladší sestra F. A. Šporka.	
1674	† 2. 9. Eleonora Marie, druhá manželka hraběte Jana Šporka.	Zakoupení Hořiněvse, Nedělišťe a Světí. ¹⁵
1675		Koupě statku Velký Vřešťov. ¹⁶
1679	† 6. 8. hrabě Jan Špork (Heřmanův Městec).	

¹⁰ „Ferdinand Leopold Špork byl povahou velmi surový a krutý. Roku 1693 odsouzen k pokutě 1500 zlatých pro vraždu svého štolby, kterého s několika pomocníky utloukl. Roku 1701 vážně zranil ranami dýkou svého komorníka.“ Uvedená citace z webové stránky http://www.smirice.eu/usedlosti/majitel_horineves.htm., použita dne 12.1. 2013.

¹¹ http://www.smirice.eu/usedlosti/majitel_horineves.htm; webová stránka použita dne 12.1. 2013.

¹² Cena 66 000 zlatých. Citovaný pramen viz poznámka č. 3.

¹³ Manželství trvalo deset let, hrabě F. L. Špork holdoval alkoholu a zřejmě se již v té době rozvíjela jeho duševní choroba. Narodilo se jim šest dětí (dvě z nich zemřely krátce po porodu). V roce 1698 hraběnka požádala u arcibiskupské konzistoře o rozlučku manželství pro úklady o její život ze strany manžela. Soud hraběnce vyhověl. V roce 1699 byla hraběnka nucena obrátit se na místodržitelství a zažádat o udělení kurately na svého bývalého manžela (opětovné pobodání štolby). Bylo jí vyhověno až v roce 1702. Poznámka autora.

Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Apolonie_Roz%C3%A1lie_Vratislavov%C3%A1_z_Mitrovic; ze dne 12.1.2013.

¹⁴ Cena 114 000 zlatých. Citovaný pramen viz poznámka č. 3.

¹⁵ Cena 206 000 zlatých. Citovaný pramen viz poznámka č. 3.

¹⁶ Cena 32 000 zlatých. Citovaný pramen viz poznámka č. 3.

1683	† nelegitimní syn Hraběte Jana Šporka Jan Jiří (* 1622). ¹⁷	
1686		Ferdinand Leopold postoupil hraběti Šporkovi statky Ples a Jasennou – výměna za statek Ostrov.
1687	1. 5. svatba F. A. Šporka s Františkou Alžbětou Apolónií von Swéerts. * Marie Eleonora Františka – prvorozená dcera hraběte F. A. Šporka. 19.9. se bratr Ferdinand Leopold – mladší syn Jana Šporka oženil s hraběnkou Apolonií Rozálií Vratislavovou z Mitrovic.	
1689	* Anna Kateřina – dcera hraběte Šporka.	
1699	*/† Jan František Antonín Josef Adan . syn hraběte Šporka.	
1702		Ferdinandu Leopoldovi byla odebrána správa panství, od roku 1702 do roku 1704 spravoval jeho majetek hrabě Špork. V té době vznikl zřejmě statek Frantov (místo zaniklých Habřinek). Od roku 1706 – 1710 byla uvalena kuratela na majetek Ferdinanda Leopolda a správou byla pověřena jeho žena Apolónie Rozálie Vratislavová z Mitrovic. ¹⁸
1705	Marie Eleonora Františka se pod jménem Marie Kajetána stává představenou kláštera celestýnek (anunciátek) v Choustníkově Hradišti (zakladatel otec matky představené hrabě Špork).	
1709		Zahájení provozu lyské tiskárny.
1711		Nucené ukončení činnosti lyské tiskárny na popud pražského vikáře a světícího biskupa (pozdějšího arcibiskupa) Daniela Josefa Ignáce Mayera. 19. 5. císař Karel VI. nařizuje vizitaci lyské tiskárny a zabavení podezřelých knih.

¹⁷ Hrabě Jan Špork jej legitimizoval a zajistil mu rytířský stav 9.11.1658. . PREISS, Pavel. *Boje s dvouhlavou saní : František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 1981. 359 s. 33-587-81, s. 15.

¹⁷ Cena 117 000 zlatých, s. 17.

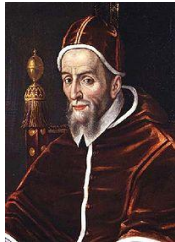

¹⁸ „Hrabě byl mezitím internován, převezen do Kladska, ale odtamtud uprchl a zdržoval se v Sasku. Později byl pod vojenskou ostrahou v Chebu. I po zrušení kurately však rozprodával majetek a kupil dluhy.“ Uvedená citace z webové stránky http://www.smirice.eu/usedlosti/majitel_horineves.htm., použita dne 12.1.2013.

1712	† Anna Kateřina – sestra F. A. Šporka. Anna Kateřina – dcera hraběte Šporka se provdává za Františka Rudolfa. von Swéerts (1688 – 1757).	
1713		21. 3. udání bývalého sekreáře hraběte Šporka A. Kronskeho o převezení zakázaných knih do pražských paláců. 7. 11. uzavřena tiskárna v Lysé.
1717	† abatyše Marie Kajetána – dcera hraběte Šporka.	
1718	Hrabě Šporck adoptoval manžela dcery Anny Kateřiny Františka Rudolfa von Swéerts, zachováno rodové jméno Swéerts-Sporck. 15. 12. schváleno císařským dekretem.	
1722		Oznámení na pražském místodržitelství, že knihař Antonín Thomas váže na lyském panství knihy schválené dohromady s knihami kacířskými.
1725		23.9. pan de Schönberg napsal francouzskou „Rozpravu o starožitnosti a šlechtictví slavné rodiny ze Šporků“. Žádost žírečského superiora Adama Kirchmayera o směnu pozemku – výstavba Kalvárie. 24. 12. podepsána neodvolatelná smlouva o směně s hrabětem Šporckem.
1726	† Františka Apolónie von Swéerts-Sporck, - manželka hraběte F. A. Šporka	1. 3. napomenutí hraběte Šporka ve vztahu k vydávání kacířských spisů.
1727		1727 – 1729 kampaň proti žírečským jezuitům.
1729		16. 7. vizitace Kuksu (kukská inkvizice). 20. 8. I. memoriál hraběte Šporka do Vídně. 27. 8. II. a III. memoriál. 12. 10. císařský reskript o trestním stíhání. 25. 10. prohledán pražský palác v Hyberské ulici. 3. 11. zákaz importu knih. 6. 11. IV. memoriál a podání rozkladu na zákaz importu knih.
1730		9. 2. podána trestní žaloba na hraběte Šporka.
1732		23. 9. hrabě Šporck přijat císařem v Bonrepu – žádost o abolicí trestního stíhání.

1733		27. 2. jarní zasedání Většho zemského soudu. 13. 3. vynesen rozsudek.
1738	† 30.3. 1738 František Antonín Špork v Lysé nad Labem.	
1754	† Anna Kateřina – dcera hraběte Šporka.	

Příloha č. 3

CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED PŮSOBNÍ PAPEŽŮ SLEDOVANÉHO OBDOBÍ.¹

Pontifikát	Pořadí papeže ²	Jméno papeže	Vztah k sledovanému tématu
1572 – 1585	227.	 <p>Řehoř XIII. (Ugo Buoncompagni) * 1502 – † 1585.³</p>	23. 4. – 24. 4. 1572 – Bartolomějská noc (papež nechává sloužit <i>Te Deum</i> a nechá razit pamětní minci. 1582 – založení dvou římských kolegií (později Gregoriánská universita a Německé kolegium).
1585 – 1590	228.	 <p>Sixtus V. (Felice Peretti di Montalto) * 13. 12. 1520 – † 27. 8. 1590.⁴</p>	
1590	229.	 <p>Urban VII. (Giovanni Battista Castagna) * 4. 8. 1521 – † 27. 9. 1590.⁵</p>	
1590 – 1591	230.	 <p>Řehoř XIV (Niccolo Sfondrat) * 11. 2. 1535 – † 16. 10. 1591.⁶</p>	

¹ FRANZEN, August. *Malé dějiny církve: Třetí, doplněné a rozšířené vydání*. Vyd. III. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. ISBN 80-7195-082-3.

² Pořadové číslo odpovídá posloupnosti právoplatných nástupců apoštola Petra.. Pozn. autora.

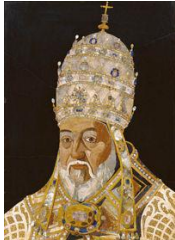

³ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98eho%C5%99_XIII. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

⁴ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Sixtus_V. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

⁵ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Urban_VII. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

⁶ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98eho%C5%99_XIV. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

1591	231.	 <p>Inocenc IX. (Gian Antonio Facchinetti) * 2. 7. 1519 – † 30. 12. 1591⁷.</p>	Úmrtí po dvou měsících pontifikátu.
1592 – 1605	232.	 <p>Klement VIII. (Ippolito Aldobrandini) * 24. 2. 1536 – † 3. 3. 1605⁸</p>	Pontifikát zahrnoval devět zásadních angažmá papeže: patnáct let trvající válka s Turky; Jindřich IV. Navarrský – papežská absoluce; 6. 10. 1596 Brest-Litevská unie; připojení ferrarského vévodství; 2. 5. 1598 uzavřený mír mezi Francií a Španělskem; popravy protivníků (např. Giordano Bruno); rekatolizační snahy; vyhlášení Svatého roku 1600.
1605	233.	 <p>Lev XI. (Alessandro Ottaviano de' Medici) * 2. 6. 1535 – † 27. 4. 1605.⁹</p>	
1605 – 1621	234.	 <p>Pavel V. (Camillo Borghese) * 17. 9. 1552 – † 28. 1. 1621.¹⁰</p>	Odsoudil v r. 1613 <i>galikanismus</i> ; kanonizoval r. 1606 Řehoře VII, r. 1610 Karla Boromejského+ v r. 1607 založení Řádu panny Marie Karmelské.
1621 – 1623	235.	 <p>Řehoř XV. (Alessandro Ludovisi) * 9. 1. 1554 – † 18. 7. 1623.¹¹</p>	Angažoval se v misijní činnosti, zastávce protireformace.

⁷ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Inocenc_IX. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

⁸ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Klement_VIII. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

⁹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Lev_XI. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

¹⁰ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel_V. Uvedený odkaz použit 11. 2. 2013.

¹¹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98eho%C5%99_XV. Uvedený odkaz použit 11. 2. 2013.

1623 - 1644	236.	 <p>Urban VIII. (Maffeo Barberini) * 5. 4. 1568 – † 29. 7. 1644.¹²</p>	Papež Urban VIII. odsuzuje dílo <i>Augustinus</i> bulou <i>In eminenti</i> ; v r. 1633 povolal Galilea do Říma – veřejné zřeknutí svých výzkumů.
1644 - 1655	237.	 <p>Inocenc X. (Giovanni Battista Pamphili) * 6. 5. 1574 – † 7. 1. 1655.¹³</p>	Inocenc X. zavrhuje Pět vět (bula <i>Cum occasione</i>).
1655 - 1667	238.	 <p>Alexander VII. (Fabio Chigi) * 13. 2. 1599 – † 22. 5. 1667.¹⁴</p>	Druhé zavržení jansenismu z Říma (bula <i>Ad sacram</i>). Řím schvaluje dekret buly <i>Regiminis apostolici</i> .
1667 - 1669	239.	 <p>Klement IX. (Giulio Rospigliosi) * 28. 1. 1600 – † 9. 12. 1669.¹⁵</p>	Církevní mír.
1670 - 1676	240.	 <p>Klement X. (Emilio Altieri) * 13. 7. 1590 – † 22. 7. 1676.¹⁶</p>	

¹² Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Urban_VIII. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

¹³ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Inocenc_X. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

¹⁴ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Alexandr_VII. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

¹⁵ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Klement_IX. Uvedený odkaz použit 11. 2. 2013.

¹⁶ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Klement_X. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

1676 - 1689	241.	 <p>Inocenc XI. (Benedetto Odescalchi) * 16. 5. 1611 - † 12. 8. 1689.¹⁷</p>	
1689 - 1691	242.	 <p>Alexander VIII. (Pietro Vito Ottoboni) * 22. 4. 1610 - † 2. 2. 1691.¹⁸</p>	
1691 - 1700	243.	 <p>Inocenc XII. (Antonio Pignatelli) * 13. 3. 1615 - † 27. 9. 1700.¹⁹</p>	Odmítnutí deklarace „Čtyř článků“. ²⁰
1700 - 1721	244.	 <p>Klement XI. (Giovanni Francesco Albani) * 23. 7. 1649 - † 19. 3. 1721.²¹</p>	Bula <i>Vineam Domini</i> , která odsoudila tiché respektování jansenistů. Snaha vypudit členy jansenistického hnutí z Francie. ²² Odsouzení 101 citovaných článků z <i>Rozjímání o morálce</i> ²³ od P. Quesnela bulou <i>Unigenitus</i> . Výzvy na bulu <i>Unigenitus</i> na generálním koncilu. Bula <i>Pastoralis officii</i> .
1721 - 1724	245.	 <p>Inocenc XIII. (Michelangelo dei Conti) * 13. 5. 1655 - † 7. 3. 1724.²⁴</p>	31. 5. 1721 blahověčil sv. Jana Nepomuckého; konflikt s řádem IHS, upravili v Číně ritus bez povolení a na základě toho žádost francouzských biskupů o odvolání buly <i>Unigenitus</i> .

¹⁷ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Inocenc_XI. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

¹⁸ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Alexandr_VIII. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

¹⁹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Inocenc_XII. Uvedený zdroj použit 11. 2. 2013.

²⁰ La Déclaration des Quatre articles.

²¹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Klement_XI. Uvedený odkaz použit 11. 2. 2013.

²² Od 1705 - 1715.

²³ *Réflexions morales*.

²⁴ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Inocenc_XIII. Uvedený odkaz použit 11. 2. 2013.

1724 - 1730	246.	 <p><i>Benedikt XIII.</i> (Pietro Francesco Orsini) * 2. 2. 1649 – † 21. 2. 1730.²⁵</p>	19. 3. 1729 svatořečil sv. Jana Nepomuckého.
1730 - 1740	247.	 <p><i>Klement XII.</i> (Lorenzo Corsini) * 7. 4. 1652 – † 6. 2. 1740.²⁶</p>	
1740 - 1758	248.	 <p><i>Benedikt XIV.</i> (Prospero Lorenzo Lambertini) * 31. 3. 1675 – † 3. 5. 1758.²⁷</p>	Buly <i>Ex quo singulari a Omnium sollicitudinum</i> ; v r. 1741 vyhlásil bulu proti otroctví a zotročování <i>Immensa Pastorum principis</i> ; v r. 1745 encykliku proti lichvě <i>Vix pervenit</i> .
1758 - 1769	249.	 <p><i>Klement XIII.</i> (Carlo della Torre Rezzonico) * 7. 3. 1693 – † 2. 2. 1769.²⁸</p>	

²⁵ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Benedikt_XIII. Uvedený odkaz použit 11. 2. 2013.

²⁶ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Klement_XII. Uvedený odkaz použit 11. 2. 2013.

²⁷ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Benedikt_XIV. Uvedený odkaz použit 11. 2. 2013.

²⁸ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Klement_XIII. Uvedený odkaz použit 11. 2. 2013.

1769 - 1774	250.	 <p>Klement XIV. (Giovanni Vincenzo Antonio Ganganelli) * 31. 10. 1705 - † 22. 9. 1774.²⁹</p>	21. 7. 1773 Klement XIV ruší řád Tovaryšstva Ježíšova bulou <i>Dominus ac redemptor</i> .
1774 - 1799	251.	 <p>Pius VI. (Giovanni Angelo Braschi) * 25. 12. 1717 - † 29. 8. 1799.³⁰</p>	Pius VI. odmítá <i>Toleranci přísahy</i> podepsat.

²⁹ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Klement_XIV. Uvedený odkaz použit 11. 2. 2013.

³⁰ Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pius_VI. Uvedený odkaz použit 11. 2. 2013.

BIBLIOGRAFIE

BÍLEK, Tomáš V.: *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště*. Praha: Dr. Frant. Bačkovský, 1896, 546 s. [kniha]

BLAŽKOVÁ, Miloslava: *Dějiny etických teorií I.: (od antiky po konec 18. století)*. Vyd. I. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2004, 176 s. ISBN 80-7290-164-8. [brožura]

BORECKÝ, Vladimír: *Porozumění symbolu*. Vyd. 2, opravené a doplněné. Praha: TRITON, s. r. o., 2003. 216 s. ISBN 80-7254-371-7. [kniha]

CADET, Félix: *L'Éducation a Port-Royale: Saint Cyran, Arnauld, Lancelot Nicole, de Saci, Guyot, Coustel, Fontaine, Jacqueline Pascal*. Paris: Librairie Hachette et C., 1887. 326 s. [elektronická kniha]

ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vydání I. Praha: Mladá Fronta, 1995, 248 s. ISBN 80-204-0471-6. [kniha]

DINZELBACHER, Peter: *Světi, nebo čarodějky?: Osudy „jiných“ žen ve středověku a novověku*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2003, s.284. Kulturní historie. ISBN 80-7021-650-6. [kniha]

DODDS, E. R.: *Řekové a iracionálno*. Praha: Oikomenh, 2000, 350 s. ISBN 80-7298-011-4. [kniha]

GUARDINI, Romano: *Křesťanské vědomí: Studie o Pascalovi*. Vyd. I. Brno: Dobromysl, 1998. 88 s. ISBN 80-67882-12-3. [brožura]

HALÍK, T.: *Hrabě František Antonín Sporck: Hospitál v Kuksu*. Vyd. 1. Králův Dvůr n. L.: Otištěno z výroční zprávy c. k. gymnasia v Králově Dvoře n. L., 1910. 21 s. [brožura]

HALÍK, T.: *Hrabě František Antonín Sporck: Hospitál v Kuksu*. Vyd. 1. Králův Dvůr n. L.: Otištěno z výroční zprávy c. k. reál. gymnasia v Králově Dvoře n. L., 1911. 14 s. [brožura]

HALÍK, T.: *Hrabě František Antotnín Sporck: Hospitál v Kuksu*. Vyd. 1. Králův Dvůr n. L.: Otištěno z výroční zprávy c. k. reálného gymnasia v Králově Dvoře n. L. n, 1912. 14 s. [brožura]

HALÍK, T.; KROPÁČEK, Jan: *Hrabě František Antonín Sporck: Hospitál v Kuksu*. Vyd. 1. Králův Dvůr n. L.: Knihtiskárna Karla Trohoře - nákladem vlastním, 1908. 22 s. [brožura]

HALÍK, T.; KROPÁČEK, Jan: *Hrabě František Antonín Sporck: Věnování. Hospitál v Kuksu*. Zvláštní otisk ze XIII. výroční zprávy c. k. gymnasia Františka Josefa v Králově Dvoře n. L. Králův Dvůr n. L.: Odbor Klubu českých turistů, 1906 - 1907. 22 s. [brožura]

HALÍK, T.; KROPÁČEK, Jan: *Hrabě František Antonín Sporck a Kuks za jeho doby*. Vyd. 1. Králové Dvůr n. L.: Nákladem Odboru Klubu českých turistů, 1905. 19 s. [brožura]

HALÍK, T.; KROPÁČEK, Jan: *Hrabě František Antonín Sporck a památky umění sochařského „v Betlémě“*. Vyd. 1. Králové Dvůr n. L.: Odbor Klubu českých turistů, 1905. 29 s. [brožura]

HERBEN, Jan.: *T. G. Masaryk: Život a dílo presidenta Osvoboditele*. Vyd. V. Praha: Sfinx. Bohumila Jandy, 1938. 440 s. [kniha]

HORÁK, Josef, Božena RŮŽKOVÁ a Jarmila ZIKMUNDOVÁ: *Rukověť dějin československé literatury a slovesnosti: pro české a slovenské odborné školy pro ženská povolání*. Vyd. II., pozmeněné. Praha: Státní nakladatelství v Praze, 1933, 180 s. 124.637/33-III. [kniha]

HORÁK, Petr: *Svět Blaise Pascala*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 1985. 374 s. 33-717-85. [kniha]

- HÖFFDING, Harald: *Dějiny novověké filosofie*. Praha: Aventinum, 1926, 314 s. Knihovna naučných spisů Aventina, sv. IV. 1-3000. [kniha]
- HRDINA, Ignác Antonín; KUCHAROVÁ, Hedvika: *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu*. Vyd. I. Ostrava - Přívoz: KEY Publishing, 2011. 422 s. ISBN 978-80-7418-097-2, 978-80-904522-9-9 (The European Society for History of Law). [kniha]
- FERGUSONOVÁ, Kitty. *Tycho a Kepler: Nesourodá dvojice, jež jednou provždy změnila náš pohled na vesmír*. Vyd. I. Zuzana Šťastná. Praha: Academia, 2009, 414 s. ISBN 978-80-200-1713-0. [kniha]
- FRANZEN, August: *Malé dějiny církve*: Třetí, doplněné a rozšířené vydání. Vyd. III. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. ISBN 80-7195-082-3. [kniha]
- KAŠE, Jiří a Petr KOTLÍK. *Braunův Betlém: Drama krajiny a umění v proměnách času*. Vyd. I. Praha a Litomyšl: Ladislav Horáček - Paseka, 1999, 288 s. ISBN 80-7185-233-3. [kniha]
- KNOZ, Tomáš: *Karel st. ze Žerotína: Don Quijote v labyrintu světa*. Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 2008. 368 s. ISBN 978-80-7021-956-0. [kniha]
- KOŘÁN, Ivo: *Braunové: s fotografiemi Jana Krýsla, Romana Malečka a Jaroslava Prokopa*. Vyd. I. Praha: Jiří Tomáš- nakladatelství AKROPOLIS, 1999, 150 s. ISBN 80-85770-84-9. [kniha]
- KOTEK, Ladislav: *Rod hrabat Šporků*. Krnsko: Vycházelo v Mladoboleslavských listech, 1947. Tiskem Jaroslava Chládky v Mladé Boleslavi. [brožura]
- LOHSE, Bernhard: *Epochy dějin dogmatu*. Vyd.1. Jihlava: Mlýn, 2003. 246 s. ISBN 80-86498-04-2. [brožovaný výtisk]
- MAUROIS, André: *Dějiny Francie*. Vyd. I. Praha : Lidové noviny, 1994. 496 s. ISBN 80-7106-098-4. [kniha]
- MONLAUR, M.-R.: *Angélique Arnauld*: Préface de Mgr de Cabrières. PARIS: LIBRAIRIE PLON PLON-XOURRIT et C^{oo}, IMPRIMEURS-ÉDITEURS 8, RUE GARAN'CIÈRE 6^{oo}, 1901. I 90 I. [elektronická kniha]
- NEUNER, Peter: *Ekumenická teologie*. Vyd.1. Praha: Vyšehrad, 2001. 312 s. ISBN 80-7021-408-2. [kniha]
- PASCAL, Blaise: *Myšlenky*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1973. 222 s. 01-078-73. [kniha]
- POCHE, Emanuel, et al.: *Umělecké památky Čech. 1*. Vyd. 1. Praha : Academia, 1978. 644 s. 21-011-77. [kniha]
- POCHE, Emanuel, et al.: *Umělecké památky Čech 2*. Vyd. 1. Praha : Academia, 1978. 580 s. 21-002-78. [kniha]
- PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1981. 359 s. 33-587-81. [kniha]
- PREISS, Pavel: *Italští umělci v Praze: Renesance, manýrismus, baroko*. Vyd. 1. Praha: Panorama, 1986. 548 s. 09/3 11-119-86. [kniha]
- QUICK, R. H.: *Vychovatelští reformátoři*. Praha: Jan Laichter, Vyd. I., 1897. 416 s. [kniha]
- RÉNYI, Alfred: *Dialogy o matematice*. Vyd. I. Praha: Mladá fronta, 1980. 208 s. 604/22/85.5 23-110-80. [kniha]
- REUHLIN, Hermann: *Geschichte von Port-Royal: Der Kampf des reformierten und des jesuitischen Katholicismus unter Luis XIII und XIV.*. Hamburg und Gotha.: Friedrich und Andreas Perthes, 1839. 854 s.[elektronická kniha]
- ROOKMAAKER, H. R.: *Moderní umění a smrt kultury*. Vyd. I. Praha: Návrat domů, 1996, 232 s. ISBN 80-85495-49-x. [kniha]
- SOKOL, Jan: *Etika a život: Pokus o praktickou filosofii*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2010, 240 s. ISBN 978-80-7429-0633. [brožura]

SOUSEDÍK, Stanislav: *O co šlo?* Vyd. I. Praha: Vyšehrad, 2012, 208 s. ISBN 978-80-7429-245-3. [kniha]

STÖRING, Hans Joachim: *Malé dějiny filosofie*. Vyd. VIII. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2007. 654 s. ISBN 978-80-7198-206-0. [kniha]

SVÁTEK, Josef: *Hrabě Špork*. Praha: Edvard Beaufort, 1889. Přítel domoviny. Díl I. - III. [kniha]

WERNISCH, Martin: *Politické myšlení evropské reformace*. Praha: Vyšehrad, 2011, 444 s. ISBN 978-807429-039-8. [kniha]

WINTER, Eduard.: *Josefinismus a jeho dějiny*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Jelínek, 1945. 382 s. [kniha]

UŽITÉ ENCYKLOPEDIE A SLOVNÍKY

BIBLE SVATÁ aneb všechna svatá písmena Starého a Nového zákona: Podle posledního vydání kralického z roku 1613. Praha: Ekumenická rada církví v ČSR, 1984. 270 s. UBS-EPF 8419-40 M. [kniha]

BIČ, Miloš, et al.: *PÍSMO SVATÉ STARÉHO A NOVÉHO ZÁKONA* (včetně deuterokanonických knih). 2001. Praha: Česká biblická společnost, 2001. Genesis, s. 1814. ISBN 80-85810-42-5. [kniha]

DIE DEUTSCHE BIBLIOTHEK - CIP - EINHEITSAUFNAHME.: *Lexikon für Theologie und Kirche*: Fünfter Band. Hermeneutik bis Kirchengemeinschaft. Freiburg im Breisgau; Basken; Rom; Wien; Herder: Verlag Herder Freiburg im Breisgau, 1996. ISBN 3-451-22005-9. [elektronická kniha]

NIEDERLE, Jindřich., NIEDERLE, Václav., VARCL, Ladislav: *Mluvnice řeckého jazyka*. Praha: SCRIPTUM, reprint z r. 1956., s. 288. [brožovaný výtisk]

NOVUM TESTAMENTUM GRAECE ET LATINE, Nestle Aland. 67. – 70. Tausend, 1984 Deutsche Bibelschaft, Stuttgart. Griechischer Text: Novum Testamentum Graece, 27. Auflage. 1898 and 1993 Deutsche Bibelschaft, Stuttgart. Lateinischer Text: Nova Vulgata, Editio typica altera, 1986 Libreria Editrice Vaticana. Gesamtherstellung: C. H. Beck, Nördlingen. s. 852. [kniha]

PRAŽÁK, Josef M.; NOVOTNÝ, František; SEDLÁČEK, Josef: *Latinsko-český slovník*: K potřebě gymnasií a reálných gymnasií. Praha: UNIE, 1910. 1336 s. [kniha]

RAHNER, Karl a Herbert VORGRIMLER: *Teologický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-934-8. [kniha]

SOUČEK, Josef B.: *Řecko-český slovník*: k Novému zákonu. Vyd. VI. Praha: Kalich, 2003, 376 s. ISBN 80-7017-853-1. , část knihy s. 47. [kniha]

UŽITÉ ELEKTRONICKÉ ODKAZY

Port-Royal des Champs [online]. © 2008-2010 [cit. 2011-11-24]. Accueil . Dostupné z WWW: <<http://www.port-royal-des-champs.eu>>. [webová stránka]

Radek Kučera & daughter. ABZ. cz: slovník cizích slov [online]. 2005 - 2006 [cit. 2011-08-17]. Dostupné z WWW: <<http://slovník.abz.cz>>. [web]

Valerian Magni. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-12-21].

Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-06-10]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jean_Racine.

Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-06-10]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Blaise_Pascal.

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/208452801280036/>.

http://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia.

<http://www.kuleuven.be/kuleuven/>.

<http://www.1911encyclopedia.org/Jansenism>.

http://www.1911encyclopedia.org/Cornelius_Jansen.

<http://www.hiu.cas.cz/cs/>.

<http://www.hiu.cas.cz/cs/databaze/bio-bibliograficka-databaze.ep/>.

<http://www.mvcr.cz/default.aspx>.

www.strahovskyclaster.cz/.

www.uclouvain.be.

RESUMÉ

HRABĚ FRANTIŠEK ANTONÍN ŠPORK

ZASTÁNCE MYŠLENEK JANSENISMU A NÁBOŽENSKÉ TOLERANCE

MARKETA LANGER

Úkolem zpracované magisterské práce bylo představit barokního šlechtice, představitele „českého baroka“, zastánce české katolické reformy v období 17. - 18. století, Františka Antonína Šporka. Je právem považován za aktivního propagátora hnutí známého pod názvem jansenismus. V oblasti českých zemí jsou za zastánce tohoto náboženského směru katolické obrody po Tridentském koncilu považováni: kněz a diplomat Valerian Magni a Jeroným Hirnhaim - opat řádu kláštera premonstrátů na pražském Strahově. Hrabě Špork myšlenky jansenismu šířil na území svých panství prakticky. Zanechal odkaz, jež je inspirací celých generací až do dnešních dnů.

Struktura práce je vertikálně lineární - vychází od obsahu pojmu jansenismus, u jmenovaných osobností je přiblížen jejich doložitelný charakter myšlení. Sleduje život zakladatele hnutí jansenismu Cornelia Otto Jansena a prostředí, jak lovaňské univerzity (učitele Baiuse), tak působení Jansena ve Francii, kde se od mládí přátelil s hrabětem Jean-Antoine Duvergier de Hauranne, pozdějším abbé de Saint-Cyranem. Nastínění profilu působnosti tohoto duchovního je plně spjata s prostředím kláštera Port-Royal des Champs vedeného abatyší matkou Angélique. Představuji kuse vůdčí osobnosti francouzského jansenismu: Martina de Barcos, Antoina Arnaulda, vědce a filosofa Blaise Pascala. Zmíněn je též Pasquier Quesnel.

To, co spojuje francouzské, nizozemské a české jansenisty - Valerian Magni, Jeroným Hirnhaim, je snaha po katolické reformě, odpor vůči násilné formě katolické obrody po tridentském koncilu, kterou plně prosazoval řád Societas Jesu. Tlak a odpor proti jejich mocenským zájmům v jednotlivých zemích má shodné prvky a charakteristické jsou i formy řešení. Představení řádu Societas Jesu bylo možné pouze zjednodušenou formou a vyzdviženy pouze ty skutečnosti, které se zásadně podílely na životech a dílech jmenovaných osobností a současně měly zásadní vliv na umlčování hnutí jansenismu. Paradoxem je to, že pro stejný cíl byly voleny úplně rozdílná náboženská východiska a výklad.

Hlavní kapitola magisterské práce je věnována hraběti Františku Antonínovi Šporkovi. Tento šlechtic doby vrcholu „českého baroka“ disponoval finančními prostředky, které mu umožnily naplňovat myšlenky katolické obrody a jansenismu ve svém působení. To se projevilo v praktickém dosahu a změnilo, alespoň v případě života a díla hraběte Šporka, nejen tvář české krajiny (krajinný koncept lokality lázní Kuks), ale zanechalo kulturní dědictví, které ve své ucelenosti dodnes nebylo překonáno.

Dílo českého barokního šlechtice Františka Antonína Šporka dochovalo portrét myšlenkového směru jansenismu v utváření české krajiny, mělo své sociálně kulturní dopady a pouze v syntéze vyniká jeho teologický základ. Zaslouží si stálou pozornost a podporu. Jedná se o celosvětově unikátní odkaz.

SUMMARY

COUNT FRANZ ANTON SPORCK

-

A REPRESENTATIVE OF JANSENISM AND OF THE RELIGIONS TOLERANCE

MARKETA LANGER

The aim of the theses is to present a notable Baroque representative of the „Bohemian Baroque“, and a supporter of Czech Catholic reform in the 17th - 18th century, Franz Anton Sporck. He is rightly regarded as an active promoter of the movement know as Jansenism. In the Czech Republic, the champions of this religious revival after the direction of the Catholic Council of Trent are considered to be Valerian Magni (priest and diplomat), and Jerome Hirnhaim (order abbot of the Premonstratian monastery of Strahov). Count Sporck's thoughts on Jansenism spread onto territory of their estates in a practical manner, and left a legacy that has been an inspiration to generations until the present day.

The work structure is vertically linear - based on the content of the concept of Jansenism, appointed by their personality is presented verifiable character of thinking it follows the life of the founder of the Jansenism movement, Cornelius Otto Jansen, an how Leuven University (teacher Baius) and Jansenia Action in France, where he befriended the youth Count Jean-Antoine Duvergier de Hauranne, later Abbe de Saint-Cyran. Outlining the scope of this spiritual profile is fully linked with the environment at the monastery of Port-Royal des Champs, maintained by the Abbess Mother Angélique. Leaders imagine a piece of French Jansenism. Martin de Barcos, Antoine Arnauld, scientists and philosopher Blaise Pascal. It concerns also Pasquier Quesnel.

What unites the French, Dutch and Czech Jansenist - Valerian Magni and Jerome Hirnhaim, is an effort by the Catholic reform, opposition to violent forms of Catholic revival after the Council of Trent, which fully enforce order Societas Jesu. Pressure and resistance against their power interests in the country has the same features and characteristics and also forms solutions. Presentation order Societas Jesu was possible only in a simplified form and only highlighted the fact that the principle involved in the lives and works of designated individuals and the same time had a profound effect on silencing the Jansenism movement. The irony is that completely different religious background and interpretation were chosen for the same target.

The main section is devoted to the Count Franz Anton Sporck. This nobleman, at the time the senior representative of „Bohemian Baroque“, had the financial resources to enable him to fulfill the idea of Catholic revival of Jansenism in action. This resulted in a practical range and changed, at least in the case of the life and work of Count Sporck, not only the face of the Czech landscape (landscape concept spa locations at Kuckus), but left a cultural legacy that in its comprehensiveness still persists.

Work Bohemian Baroque aristocrat Franz Anton Sporck surviving portrait of thinking Jansenism in shaping the Czech countryside, had its social and cultural impacts only exceeds in the synthesis of its theological basis. He deserves constant attention and support. He is a globally unique link.